

VITRALII

LUMINI ȘI UMBRE

Publicație editată de Asociația Cadrelor Militare în Rezervă și în
Retragere din Serviciul Român de Informații

DIRECTOR: Col. (r) Filip Teodorescu

Contact:

București, str. Toamnei nr. 37, sector 2

Tel.: (0040)-21-2119957

acmrr.bucuresti@acmrr-sri.ro

www.acmrr-sri.ro

©ACMRR-SRI

București 2021

ISSN 2067-2896

„VITRALII – LUMINI ȘI UMBRE”

Consultanți științifici

Prof. univ. dr. Ioan Scurtu
Prof. univ. dr. Mihail M. Andreescu
Dr. ist. Alex Mihai Stoenescu
Conf. univ. dr. Aurel V. David

Colegiul de redacție

Redactor șef:

Col. (r) Hagop Hairabetian

Secretar de redacție:

Gl. bg. (r) Maria Ilie

Membri:

Gl. mr. (r) Dumitru Bădescu
Gl. mr. (r) Marin Ioniță
Gl. bg. (r) Nechifor Ignat
Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu
Col. (r) dr. Tiberiu Tănase
Col. (r) Gheorghe Trifu

Responsabilitatea juridică pentru conținutul materialelor publicate revine exclusiv autorilor acestora. Opiniile și punctele de vedere exprimate de autori în cuprinsul revistei pot să nu corespundă integral cu cele ale ACMRR-SRI. Reproducerea sub orice formă a conținutului acestei publicații este permisă cu menționarea sursei și a autorului. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

C U P R I N S

Editorial

- Vremuri complexe și lecturi pe măsură 9

File de istorie

- Un document secret extrem de prețios 11
Col. (r) prof. dr. Gheorghe Ene
- Tudor Vladimirescu, victimă a complotului eterist 15
Col. (r) dr. Aurel V. David
- Secția a II-a Informații: analiză a Propagandei revizioniste ungare și a contrapropagandei românești (mai - iunie 1941) 43
Alin Spânu
- Zece zile, zece nopți 50
General Ilarie Simionescu

Memorie profesională

- Apărarea ordinii constituționale – obiectiv constant al serviciilor române de informații. 5. Subminarea puterii de stat (I) 53
Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu
- Blagoveștenie 1991 (4): procesul celor 24-1-2. Secvențe necenzurate 77
Col. (r) Gheorghe Ciobotaru

Colțul mizantropului

- Solidaritate prin fapte 95

În sprijinul culturii de securitate

- Amenințarea tăcută: jocul geopolitic al Chinei în regiunea Mării Negre 97
Conf. univ. dr. Alba Popescu
- Călătorind prin pandemie – o incursiune din punct de vedere securitar 121

Col. (r) dr. ing. Cătălin Peptan

- *Pegasus: cea mai puternică armă a spionajului cibernetic* 129

Col. (r) Liviu Găitan

- **Note de lectură** 133
 - Ovidiu Boureanu, Petru Ștețu (autori), Stan Petrescu, Tiberiu Tănase (coordonatori): *Intelligence-ul românesc - trecut, prezent și viitor* / gl. bg. (r) dr. Stan Petrescu
 - Ristea Priboi: *Lumini și umbre din viața unui spion*, convorbiri realizate de Cristi Berceanu și Ion Deaconescu / Maria Ilie
 - Francis Dvornik: *Începuturile serviciilor de informații – Orientul Apropiat antic, Persia, Grecia, Roma, Bizanț, Imperiile musulmane arabe, Imperiul Mongol, China, Cnezatul Moscovei* / Col. (r) dr. Tiberiu Tănase
 - Sevag Hagop Hairabetian: *Cu mănuși de catifea* / Maria Ilie
 - Aura Alexandra Per: *Relațiile internaționale* / Col. (r) dr. Tiberiu Tănase)

Pașini literare 141

- Ioan Florian, Constantin Vărășcanu, Gheorghe Trifu, Corin Bianu, Gheorghe Micle de Copalnic, Iacob Oniga, Ioan Grigoraș

Din viața și activitatea ACMRR-SRI 147

- Cronologie: mai – august 2021
- Prezenți în viața și cultura cetății
- Eroi printre noi: Mihai Badea
- *In memoriam*: Conf. univ. dr. Mihai Racovițan
- „*Vitralii – Lumini și umbre*”: prezență și ecouri
- Stela Bungău – fragmente de cronici

EDITORIAL**VREMURI COMPLEXE ȘI LECTURI PE MĂSURĂ**

Numărul de toamnă al revistei ne găsește și pe noi, rezerviști, în continuă luptă cu vicisitudinile generate de pandemia „Covid-19” și nu doar de aceasta. Tocmai de aceea suntem bucuroși să le împărtășim cititorilor vești bune, în primul rând despre modul în care colegi ai noștri (și-l avem ca exemplu pe „mizantropul” nostru redactor șef, dar nu doar pe dumnealui) au știut să depășească momente critice, în situații în care, din fericire, au putut beneficia nu doar de asistență de specialitate ireproșabilă, dar și de sprijinul moral și solidaritatea colegilor.

Alte vești bune se referă la modul în care pandemia și restricțiile generate de aceasta au „contribuit” la îmbunătățirea comunicării între rezerviști din toată țara. Mulți dintre cei cu vârstă înaintată și-au însușit tehnici de utilizare eficientă a mijloacelor și sistemelor *social media*.

Aceeași bună comunicare a facilitat, între altele, continuarea demersurilor – în limitele impuse de legislația existentă – întreprinse de ACMRR-SRI în mod unitar, împreună cu asociațiile partenere din sistemul apărării, ordinii publice și securității naționale, în scopul adoptării modificărilor de natură să rezolve problemele și discrepanțele identificate în domeniul legislației pensiilor militare. Îi asigurăm pe colegii noștri că aceste demersuri nu au fost întrerupte și vor continua până la găsirea și adoptarea soluțiilor legislative corecte și echitabile pentru pensionarii militari.

Cât despre „recolta” pe care v-o prezentăm în acest număr de toamnă, aceasta este, ca de obicei, bogată, și, ne-o dorim, interesantă, îndeosebi pentru cititorii doritori să privească istoria dintr-o perspectivă diferită. La cinci sute de ani de la „*Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*”, primul document în limba română este privit nu doar cu ochii lingvistului, ci analizat ca un document informativ, ceea ce și este, surprinzând prin modernitatea sa. La două sute de ani de la momentul Tudor Vladimirescu, aflăm detalii mai puțin cunoscute despre această mișcare, dar mai ales despre consecințele tragice ale lipsei sau neluării în seamă a suportului informativ atunci când este întreprins un demers strategic de anvergură. Mai aproape de noi, analiza comparativă a propagandei și contrapropagandei dintre Ungaria și România este ilustrativă pentru forța pe

care o avea atunci arma războiului psihologic, devenită în timp armă de bază a războiului modern.

Memorialistica profesională este, de asemenea, prezentă, de data aceasta cu o abordare din perspectivă informativă a modalităților de subminare a ordinii de stat consemnate în prima parte a istoriei României moderne (până la domnia regelui Carol al II-lea), precum și cu evocarea unor momente ce au marcat evoluția justiției române imediat după decembrie 1989.

Nu lipsește nici din acest număr abordarea informativ-operativă a unor importante probleme actuale, între care sunt de menționat nu doar pandemia (care rămâne la ordinea zilei), ci și prezența și acțiunile Chinei în bazinul Mării Negre (de natură a ne face să privim cu alți ochi clișeul „lac rusesc”), sau pericolozitatea uneia dintre cele mai noi arme a războiului cibernetic, *software-ul Pegasus*.

Am adăugat acestor analize, ca de obicei, câteva „note de lectură” care, sperăm, vor suscita interesul cititorilor doritori să-și îmbogățească zestrea de cunoștințe în domeniul istoriei recente și al culturii de securitate. În final, lansăm o nouă rubrică, „Eroi printre noi”. Îi lăsăm pe cititori să-i descopere.

În speranța că am reușit să stârnim curiozitatea față de acest număr al „*Vitrailor*”, urăm tuturor cititorilor noștri lectură plăcută, sănătate și putere de a înfrunta greutățile!

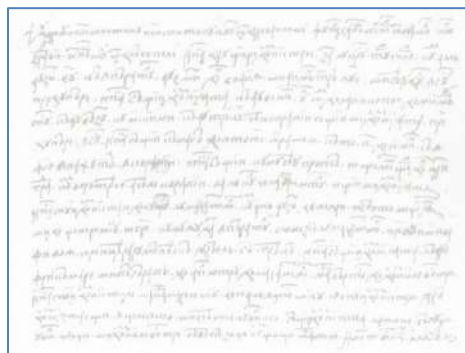
Redacția

FILE DE ISTORIE

UN DOCUMENT SECRET EXTREM DE PREȚIOS

La 29-30 iunie a.c. s-au împlinit 500 de ani de la *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* adresată judeului Brașovului Hanaș Bengner (în pronunție românească), eveniment cu semnificații majore politico-militare și filologice pentru români.

Documentul continuă să surprindă și astăzi prin maniera de prezentare a unui fapt grav cu repercusiuni asupra securității Balcanilor – declanșarea de către Soliman al II-lea Magnificul, cel mai prestigios sultan din istoria otomană, a campaniei de cucerire a Belgradului (1521), ulterior a Transilvaniei și Ungariei (1526) – precum și prin relevarea stadiului la care se afla limba română vorbită atunci.

Scrisoarea, redactată în română cu caractere chirilice, a fost descoperită de Nicolae Iorga în Arhivele Statului din Brașov, unde se află și în prezent (Stenner, I, 4, nr. 472), transcrisă cu caractere latine și făcută cunoscută în Occident prin monumentală lucrare *Geschichte des Osmanischen Reiches* (*Istoria Imperiului Otoman*), apărută la Gotha în 1909.

Dovadă a importanței aparte a *Scrisorii* este că a constituit și încă face obiectul interesului a numeroși cercetători din țară și străinătate, preponderent istorici, istorici literari, lingviști și, în ultima vreme, militari.

Între specialiștii autohtoni care au aprofundat documentul s-au remarcat: N. Iorga, I. Bogdan, I. Bianu, N. Cartoian, P.P. Panaitescu, G. Călinescu, Al. Rosetti, Șt. Ciobanu, Matei Cazacu, G. Mihăilă, Dan Zamfirescu, Valentin Chelaru, G. Ivașcu, Aurel Nicolescu, St. Munteanu, I. Rotaru ș.a.

Fiecare a scos în evidență aspecte relevante care, laolaltă, contribuie la întregirea și înțelegerea adecvată a contextului social, politic, militar și cultural în care a fost elaborat mesajul.

Dacă luăm în calcul reproducerea și comentarea lui în sute de publicații din țară și străinătate (crestomații, studii, comunicări științifice, inclusiv în congrese internaționale, albume de paleografie, manuale de istorie și literatură, articole de presă), emisiuni de radio și televiziune etc. avem dimensiunea adevăratei valori și a modului de receptare în timp a scrierii.

Textul, exemplar de concis și documentat, în fapt o *notă specială* (conține șapte fraze, totalizând 190 de cuvinte), întocmită după rigorile documentului secret, apare sub titulatura de *scrisoare* asemenea mesajelor din epocă adresate stăpânilor de către călătorii străini care executau misiuni informative în Țările Române.

Abordarea i-a fascinat cu deosebire pe lingviști, care descopereau în cel mai vechi text românesc, prima bornă a limbii literare înainte de cea fixată prin traducerea *Bibliei de la București* (1688). Cu toții s-au întărit în convingerea că la 1521 graiul din această zonă se afla definitiv așezat la baza limbii literare, impunându-se printr-un lexic preponderent romanic.

Conform statisticilor întocmite de specialiști, fondul latin al scrisorii lui Neacșu reprezintă 92,31%, cu o frecvență absolută de 89,47%, în timp ce 67 dintre cuvintele utilizate se află active în vocabularul a șapte limbi neolatine.

Analizele de text au mai evidențiat că întreaga structură a limbii (fonetica, lexicul, morfologia și sintaxa) a evoluat în cadrul panromanismului european, demonstrând continuitatea viețuirii în vechiul areal și sincronizarea culturală a românilor cu popoarele de care se simțeau legate prin origine.

Fondul scrisorii a fost semnalat la început succint și reticent, cercetătorii manifestând discreție și înțelegere față de condiția emitentului documentului secret, scopul nobil pe care îl apăra, riscul pe care îl comporta implicarea în acțiuni informative, prețul plătit cu tronul ori cu capul de voievozii români și de cei pe care îi antrenau în operațiuni secrete.

Conținutul mesajului lui Neacșu Lupu este expus sintetic și bine documentat, semn al inteligenței și experienței sale în domeniu. Faptele sunt prezentate gradual, rezultând o informare punctuală, continuativă și în reluare, cu accent pe noutatea și pericolozitatea acțiunilor și vectorilor. Informațiile transmise lui H. Bengner sunt perfect credibile, urgente și operaționale.

Soliman al II-lea tocmai ieșise din Sofia în noaptea de 29-30 iunie 1521, înaintând cu trupele pe cursul superior al Dunării, în scopul cuceririi de noi teritorii. O parte a armatei, sub conducerea generalului Mahamet-beg, guvernatorul Nicopolelui, favorit al sultanului, avea *zlobozie* din partea acestuia

să intre în Țara Românească dacă aprecia necesar, după care să ocupe Transilvania, asigurând astfel flancul nord-estic al trupelor otomane care urmau să atace Belgradul.

Pentru deblocarea fluviului în zona Porților de Fier și fluidizarea traficului navelor militare au fost angajați meșteri din Constantinopol. Din fiecare oraș au fost recrutați câte 50 de oameni, care să fie de ajutor în corăbii.

Despre atmosfera apăsătoare de la Curtea de Argeș, unde Neagoe Basarab își trăia ultimele trei luni de viață, autorul scrisorii consemnează starea de panică provocată voievodului de probabilitatea ocupării țării de către trupele lui Mahamet-beg, supranumit *Lotru*.

Prin tehnica relatării, Neacșu urmărește să-l determine pe beneficiarul informațiilor să ia cât mai în serios amenințarea. Amândoi cunoșteau abuzurile și atrocitățile comise de generalul turc la nord de Dunăre, sub pretextul lichidării luptelor pentru putere dintre domni și rivalii lor și descurajării eventualelor alianțe cu vecinii îndreptate împotriva Imperiului Otoman. Erau la curent cu participarea sa directă la detronarea lui Mihnea cel Rău, și la asasinarea voievozilor Vlăduț Călugărul și Dragomir Călugărul, acuzați de trădare.

Scrisoarea are toate caracteristicile unui document secret. Când se referă la un fapt semnalat anterior îl sugerează numai: [...] *au trecut ceale corăbii ce știi și domnii-ta [...] la locul cela strâmtu, ce știi și domnii-ta*.

Informațiile sunt argumentate de fiecare dată atent și credibil. Pe cât posibil menționează sursele generic, dar și nominal: [...] *am auzit eu că împăratul au ieșit den Sofia și altmintrea nu e ...*

[...] *au venit un om de la Nicopo[l]e de mie mi-au spus că au văzut cu ochii loi [...]*

[...] *am auzit de la boiari ce sunt megiași și de la genere-miu Negre*.

În finalul comunicării secrete, Neacșu Lupu îi garantează legăturii sale informațiile cu precauție, ca unui superior: *Eu spui domniei tale ca mai marele miu de ce am înțeles și eu, după care îi solicită, cu deferență, să păstreze secretul [...] Domniia-ta este înțelept și aceste cuvinte să ții domniia-ta la tine, să nu știe umini mulți [...]*

Formula de subscripție de sub veștile alarmante pe care le transmite lui H. Bengner – *Și Dumnezeu să te bucure, amin* – cuprinde o încurajare, o dorință de izbândă, semnifică o relație de încredere reciprocă.

Asemenea cooperări informative pe frontul antiotoman erau practici inevitabile, necesare. În preajma expediției lui Soliman al II-lea la Dunăre,

soldată în final cu transformarea Ungariei în pașalâc, regele Ungariei, Ludovic al II-lea Jagellonul, a înaintat Papei, regilor Angliei, Poloniei și conducătorilor Transilvaniei circa 15 scrisori cu solicitări de sprijin, sintetizând informații despre amenințările receptate împotriva sa din arealul otoman. Este foarte probabil ca și mesajele secrete transmise de Neacșu Lupu, pe filiera Brașov, să fi fost astfel valorificate. Cooperarea informativă între conducătorii Ungariei, Transilvaniei, Țării Românești și Moldovei, având ca scop prevenirea ori neutralizarea pericolului turcesc, este veche. Spre exemplu, printr-un document din 1398, redactat în cancelaria regelui ungar, se solicită conducătorilor din Sibiu să identifice și să recruteze un vorbitor de română, care să-i servească solului său acreditat în capitala Curtea de Argeș, urmând ca acesta să furnizeze și informații despre mișcările turcilor la sud de Dunăre.

Lipsa documentelor vechi de arhivă, de genul notei secrete a lui Neacșu din Câmpulung, este perfect explicabilă: în cazul invaziilor, interceptării mesajelor și actelor de trădare, domnii și cancelariile lor își distrugau dovezile care i-ar fi putut incrimina, primejduindu-le viața lor și a familiilor, bunurile și țara. Istoria românilor este plină de astfel de evenimente tragice.

Spre edificare, la 23 de ani de la scrisoarea pe care o comentăm, un document provenit de la un emisar brașovean, referitor la mazilirea, la 14 martie 1554, a voievodului Mircea Ciobanu, consemnează, între altele:

[...] s-a întors atunci omul lor de la voievodul Țării Românești și le-a raportat ca lucru sigur că el a văzut cu ochii săi pe un sangeac trimis de sultan (Soliman al II lea) ... și că voievodul numit Mircea a fost dus pe sus în Turcia împreună cu soția lui (Chiajna, fiica lui Petru Rareș), ... fiind însoțit de slujbașii săi de la Curte – turci și greci – după ce a fost mai întâi prădat (orașul) București și apoi chiar ars și slujbașii de curte ai acestui voievod, mai ales români și greci, au fost jalnic uciși și măcelăriți [...] acel voievod muntean nu e bănuț pentru alt cuvânt decât că se ținea în așa bună vecinătate cu noi și era legat cu legătură credincioasă ... (Colecția de documente Hurmuzaki, II, 5, p.175, extras din corespondența în limba latină dintre voievozii Transilvaniei Francisc Kendi și Ștefan Dobo cu Toma Nadasdy).

Col. (r) prof. dr. George Ene

TUDOR VLADIMIRESCU – VICTIMĂ A COMLOTULUI ETERIST*

Motto: „Nici o pravilă nu oprește pre om de a întâmpina răul cu rău! Șarpele, când îți iasă înaintea, dai cu ciomagul de-l lovești, ca să-ți aperi viața, care mai de multe ori nu să primejduiește de mușcătura lui! Dar pre bălaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atât cele bisăricești, cât și cele politicești, până când să-i suferim a ne suge sângele din noi? Până când să le fim robi?...

Veniți, dar fraților, cu toții, cu rău să pierdem pre cei răi, ca să ne fie nouă bine! Și să se aleagă din căpeteniile noastre cei care pot să fie buni. Aceia sunt ai noștri și cu noi împreună vor lucra binele, ca să le fie și lor bine, precum ne sunt făgăduiți!”. Tudor Vladimirescu

La aproape 100 de ani după asasinarea mișlească a „primului domn pământean, chiar dacă neîncoronat al românilor”,¹ I. Eliade Rădulescu afirma că „au fost doi 1821...Unul aduse prade, despuieri, ucideri și devastarea țării dintr-un cap până în altul, și nici un principiu. Altul, cel adevărat românesc, semăna pline semințele naționalității și striga: „jos Fanarioții, jos cu ciocoi! Să strivim capul șerpilor”. Cărturarul român conchidea că „Ipsilante venise proclamând prada și incendiul”, iar „Tudor proclamă drepturile Patriei și domnia română”.²

* **N. red.** Marcăm cei 200 de ani de la momentul „Tudor Vladimirescu”, considerat începutul României moderne, reluând o comunicare prezentată la *Simpozionul închinat revoluției române din 1821 și conducătorului ei, eroul martir Tudor Vladimirescu*, organizată de Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, Facultatea de Istorie, 30 martie 2001. Imaginea și motto-ul sunt extrase din *Studii de istorie a înălțării și declinului nației românești* (autor Aurel V. David), Editura „Dacoromână”, București, 2006, p. 362-383.

¹ G. D. Iscriu, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, Editura „Albatros”, București, 1982, p. 284 ;

² I. Eliade Rădulescu, *Doi 1821, doi 1848, doi 1859*, în *Echilibrul între antiteze*, vol. I, București, 1916, p. 179-182;

1. Premisele complotului: Antiteza dintre cele două mișcări

Principiile și interesele, „oamenii principiilor” și „oamenii intereselor” au fost, așadar, premisele celui mai odios asasinat petrecut în istoria modernă a României. Acestea au fost evidențiate de obiectivele urmărite, dar și de modalitățile diferite folosite de protagoniștii celor două mișcări naționale.

Prima, cea a grecilor, condusă de *Eterie*, o organizație ocultă și subversivă, a urmărit scuturarea jugului otoman cu ajutorul Rusiei și al tuturor popoarelor creștine din Imperiul Otoman, inclusiv prin angrenarea în acest război a Țării Românești, și reînvierea, pe ruinele acestuia, a vechiului Imperiu Bizantin. *Eteria* nu a dorit să provoace o răsccoală a românilor împotriva statului condus de grecii fanarioți, dar a încercat, în ascuns, să organizeze în Țara Românească o bază de aprovizionare și de rezistență³ pentru a abate atenția puterii suverane de la adevăratul scop al mișcării, lucrând în acest sens prin boierimea fanariotă și aparatul ei de represiune instalat în Principatele Române de mai bine de 100 de ani. Ea s-a bazat mai mult pe o abilă propagandă și mai puțin pe forțe proprii.

A doua, cea românească, a pornit de la profunde cauze sociale, cu evidente motivații politice, temeinic justificată, a fost condusă „la lumina zilei” de Tudor Vladimirescu, vizând înlăturarea statului boieresc și fanariot, patronat de Poarta Otomană și transformat într-un simplu instrument al administrației acesteia și se baza exclusiv pe forțe proprii, și „dreptate și slobozenie” pentru poporul român. În replică, mișcarea românească exprima cererile „*Adunării norodului rumânesc*”,⁴ prin care „poporul suveran” institua o nouă ordine socială, lovind tocmai în „coteria” dintre unii boieri pământeni și fanarioții care de mai bine de 100 de ani erau stăpânii țării.

Motivul principal al ridicării „norodului” de către Tudor nu a fost de a strânge trupe pentru *Eterie* sau de a înlesni trecerea armatei eteriste la sud de Dunăre, pentru ca sub acest scut să câștige independența Țării Românești și să ajungă Domn. Reușita acțiunii sale era, însă, legată indispensabil de prevenirea unei intervenții otomane în țară și de neutralizarea trupelor eteriste de arnăuți, străini sud-dunăreni, în special albanezi, sârbi, bulgari și greci, care „mâncau țara” precum lăcustele. El n-a acceptat de la început tactica eteristă de a declara

³ Mircea T. Radu, 1821. *Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Editura „Scrișul Românesc”, Craiova, 1978, p. 141;

⁴ Emil Vârtosu, *Despre Tudor Vladimirescu*, Editura „Casa Școalelor”, București, 1947, p. 64-67;

război Porții Otomane, ci a urmat o cale asemănătoare cu cea a sârbilor conduși de Miloș Obrenovici.⁵

Antiteza dintre cele două mișcări, ambele naționale, îndreptate împotriva aceluiasi dușman comun, a pornit de la naționalismul agresiv al grecilor, care urmărea eliberarea străvechii Elade printr-o coalizare de forțe creștine, sub oblăduirea puterii pravoslavnice a Rusiei și cu participarea directă a acesteia într-un război împotriva Porții Otomane în care să fie atrase toate popoarele din Peninsula Balcanică, ce urmau să fie reintegrate în reînviatul Imperiu Bizantin.

2. La început a fost diversiunea

Acțiunea subterană a *Eteriei*, începută imediat după pacea de la București din anul 1812, cu acordul tacit al Rusiei, a găsit teren prielnic în Principatele Române dominate de mai bine de 100 de ani de fanarioți. Ea s-a bazat pe complicitatea consulului Rusiei la București, Alexandru Pini, pe membrii consulatului rusesc format în majoritate din greci (dragomanul Gheorghe Leventis, secretarul Dominic Domnando, impiegatii I. Nicolopoulos și M. Hristaris, care îndeplineau și funcția de casieri ai Eforiei eteriste din București), pe domnitorul Alecu Suțu, pe majoritatea boierilor fanarioți din țară, pe unii boieri „pământeni” atrași de promisiuni și minciuni deșarte, precum și pe comandanții trupelor de arnăuți (albanezi, sârbi, greci și bulgari), Iordache Olimpiotul, frații Macedonschi (Dimitrie și Pavel), Ioan Farmache, bimbașa Sava, Hagi Prodan.

Tainic a început acțiunea de pregătire a terenului pentru a testa atitudinea „pământenilor” față de o eventuală ridicare a „norodului” împotriva Porții Otomane, dar cu îndemnuri pentru păstrarea regimului fanariot, pe care-l patrona din umbră. Obiectivul ascuns a fost, însă, subordonarea totală a celor două Principate, pentru a le putea ține sub ascultarea fanarioților, cu ajutorul cărora se urmărea crearea, în Țara Românească, a unei baze de aprovizionare pentru armata eteristă, eventual a unui teatru secundar de război, precum și sporirea puterii armatei eteriste prin revitalizarea și subordonarea corpului de panduri care fusese desființat după anul 1812.

Pentru atingerea acestor obiective, la sfârșitul anului 1820, ***Eteria* a lansat o campanie de propagandă din care rezulta o iminentă confruntare între Rusia și Turcia**, care a stârnit, desigur, unele speranțe în „norodul”

⁵ Nicolae Iorga, *Istoria statelor balcanice în epoca modernă*, Vălenii de Munte, 1913, p. 120-121, 133-135;

românesc pentru a scăpa de împilare și a se elibera de fanarioți cu ajutorul Rusiei pravoslavnice. În secret, căpitanii de arnăuți Iordache Olimpiotul și bimbașa Sava – comandanții gărzii domnitorului Alexandru Suțu – au fost numiți „generalisimi ai armatei de la Dunăre”, iar întregul aparat de stat a fost pus în slujba *Eteriei*, care a ajuns să se confunde astfel cu stăpânirea fanariotă. Modalitățile de atingere a scopurilor au fost ascunse „pământenilor”, care urmau să fie doar un simplu instrument în realizarea planurilor generale. Pentru a se confrunta cu Poarta Otomană, eteriștii aveau nevoie de trupe luptătoare și nu de cete prădalnice, așa cum erau trupele de arnăuți, puse la dispoziția autorităților fanariote și care se ocupau cu reprimarea oricărei încercări de răzvrătire și cu jafuri. Conducătorii *Eteriei* din București au înțeles că aceste trupe luptătoare puteau să fie constituite din fostele detașamente de panduri desființate în urma păcii de la București din anul 1812.

În acest sens, sub îndrumarea directă a consulului Rusiei, Alexandru Pini, Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache au încercat să-l atragă pe fostul căpitan de panduri Tudor Vladimirescu la o colaborare antiotomană. Au scontat în această acțiune pe legăturile anterioare ale lui Tudor cu consulul Rusiei, pe faptul că acesta fusese ofițer în armata țaristă, pe capacitatea sa de căpetenie militară,⁶ precum și pe autoritatea de care se bucura în rândul foștilor panduri deveniți țărani supuși la cele mai grele dăjdii. Formal, fostul căpitan de panduri a înțeles cauza pentru care se ridicau la luptă grecii, dar, ca militar cu experiență și bun cunoscător al realităților țării sale, a perceput la reala dimensiune adevăratele cauze ale împilării „norodului rumânesc”, dar și consecințele unei intervenții directe a armatei otomane în țară.

Printr-o propagandă abilă, eteriștii, maeștri ai intrigilor și diversiunii, au susținut că între cei trei căpitani s-ar fi semnat un „legământ”⁷ (care în realitate n-a existat), prin care Tudor urma să-i ridice pe panduri la lupta împotriva turcilor și să fie „părtaș” la acțiunea generală a *Eteriei*. Aceasta a fost cea de-a doua mare diversiune făcută de *Eterie*, întrucât Tudor n-a știut în acel moment ce este *Eteria* și „care e adevăratul scop urmărit de dânsa”.⁸ *Eteria* nu putea avea încredere în el, din principiu, întrucât

⁶ *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821* (în continuare, *DIR*, 1821), vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1959, p. 40-43, 45-46, 48-51, 53-55, 57-58, 72-73;

⁷ *Idem*, I, p.191-194;

⁸ N. A. Constantinescu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821*, București, 1921, p. 24;

nu era de neam grec, dar a sperat că se putea folosi de el ca de un simplu instrument, fără mari riscuri, cu condiția să nu-i dezvăluie secretul acțiunilor sale și adevăratele intenții privind Principatele.

Însă secretul *Eteriei*, al cărei lider ajunsese Alexandru Ipsilanti, general al armatei țariste, a fost vândut cu concursul acestuia, principelui Alexandru (Alec) Suțu, iar trădătorul cauzei grecești a fost postelnicul Stavrachi, bașcapuchehaia Țării Românești la Istanbul.⁹ Astfel, *înainte de a se naște, proiectata acțiune armată pe care eteriștii au denumit-o „insurecție”, a fost cunoscută chiar printr-o trădare din interiorul Eteriei și controlată informativ de Rusia.*¹⁰

3. Persuasiunea

și introducerea „calului troian” în oastea pandurilor

Deconspirarea planurilor *Eteriei* a scos la lumină formele oculte prin care capii numitei „Frății” înțelegeau să elimine pe toți cei care-i trădau secretele. Prima victimă a acestei modalități de înlăturare a oricărei defecțiuni a fost chiar principele Alexandru Suțu al Țării Românești, cu toate că era grec și că putea să probeze serviciile aduse *Eteriei*. Dar, ca mulți dintre conspiratorii acelui moment, între cauza pentru care lupta *Eteria* și propriile sale interese, el a lucrat pe două „fronturi nevăzute”, obținând, probabil scaunul de Domnie al țării – devenit în timpul regimului fanariot, o simplă marfă – tocmai cu condiția deconspirării acțiunilor „Frăției”.¹¹ Pentru fapta sa a plătit cu viața, murind pe la mijlocul lunii ianuarie 1821, otrăvit de tovarășii săi din „Frăție”. Moartea subită a principelui a avut un impact psihologic extraordinar asupra boierilor pământeni acceptați în divan.

Încercarea boierilor fanarioți de a-l impune ca Domn pe fiul acestuia a produs o mare agitație politică, precum și opoziția boierilor pământeni, care au sesizat intenția de a perpetua regimul fanariot, de a menține aici bazele logistice pentru acțiunea ocultă a *Eteriei*, de a atrage mânia Porții Otomane și de a transforma Țara Românească în teatru de război. Percepția le-a fost confirmată de mișcările tainice, dar evidente, de adunare a detașamentelor de arnăuți (lefegii străini, albanezi, sârbi, bulgari, greci) în punctele strategice, precum și de preluarea comenzii lor de către căpitani cunoscuți și dovediți a fi eteriști.

⁹ G. D. Iscru, *Introducere în studiul istoriei moderne a României*, București, 1983, p.220, nota 299;

¹⁰ *DIR*, 1821, I, p. 291;

¹¹ G.D. Iscru, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, p. 56-57;

Coroborate cu propaganda abilă privind justetea cauzei naționale a grecilor și sprijinul Rusiei, aceste acțiuni dirijate direct de către consulul Rusiei au întărit convingerea că „Frăția” pregătea o acțiune militară prin care Turcia era incitată să încalce prevederile tratatelor, să intervină în forță și să atragă intervenția Rusiei.

Posibilitatea ca teritoriul țării să se transforme încă o dată în teatru de război între Rusia și Turcia i-a determinat pe cei mai mulți boieri pământeni din divan să prevină o asemenea situație, care s-ar fi soldat în primul rând cu devastarea țării și fără nici o consecință pe plan politic. Ei au sesizat faptul că acțiunea putea fi oprită numai dacă vor reuși să ridice „norodul” pentru a-i pierde „cu rău”, adică printr-o revoltă spontană, „pe cei răi”, adică pe fanarioți și a determina Turcia să rămână neutră sau să accepte această acțiune. Ca membri ai guvernului provizoriu, boierii pământeni, în frunte cu Grigore Brâncoveanu, Grigore Ghica și Barbu Văcărescu, au aflat, cu siguranță, unele din secretele *Eteriei* și au hotărât să apeleze la „norod”.

De aceea, **soluția a fost „ridicarea norodului” împotriva grecilor fanarioți**, despre care turcii aveau deja informații că de la ei provin toate relele împărăției. Prin acțiunea lor au dorit să arate puterii suzerane că „norodul” nu se ridică împotriva turcilor, ci împotriva fanarioților manipulați de *Eterie*. Așa a început, peste capul *Eteriei* și împotriva planurilor acesteia, acțiunea lui Tudor, iar ridicarea „norodului” a constituit astfel materializarea antitezei dintre cele două mișcări și evitarea, pentru moment, a transformării țării în teatru de război.

Precum îndeobște se cunoaște, ridicarea „norodului” de către Tudor a început în plaiul Cloșanilor, cu acordul boierilor Grigore Brâncoveanu, Grigore Ghica și Barbu Văcărescu, membri ai guvernului provizoriu, imediat după decesul suspect al principelui Alexandru Suțu.¹⁰ Acțiunea nu a surprins total *Eteria*, care însă n-a cunoscut adevăratele ei scopuri. De aceea, căpeteniile eteriste au introdus în grupul de 27 de arnăuți călări care l-au însoțit pe Tudor în Oltenia pe doi dintre eteriștii nedeclarați până în acel moment, D. Macedonschi și Iova, nepotul lui Iordache Olimpiotul, unul din comandanții gărzii domnești. Aceștia au primit, în secret, misiunea de a-l supraveghea atent pe Tudor.¹¹ Oficial, chiar cei mai inițiați dintre eteriști s-au arătat surprinși de acțiunea căpeteniei pandurilor, mai ales când au putut afla că obiectivele ei erau exclusiv sociale, îndreptate chiar împotriva grecilor fanarioți și când au înțeles că

¹⁰ *Idem.*, p. 113;

¹¹ *DIR*, 1821, I, p. 20;

„Frăția” nu putea trage nici un folos din această mișcare, ba mai mult, îi compromitea planul.

Administratorii de județe din stânga Oltului, în majoritate eteriști, au comunicat imediat conducerii centrale despre rapiditatea cu care se adunau foștii panduri și țăranii la chemarea lui Tudor sub lozinca „dreptate și slobozenie”. Acțiunea, pe care au considerat-o ca „nesăbuită”, avea, într-adevăr, darul de a compromite toate planurile secrete ale *Eteriei*. Conform planului general de acțiune al „Frăției”, Principatele Române trebuiau să rămână „liniștite” și să dea numai „un mare ajutor financiar”, iar trupele de arnăuți și pandurii lui Tudor urmau să apere, la nevoie, Țara Românească și Moldova.¹² Această primă breșă produsă în planul general de acțiune al *Eteriei* a avut darul de a-i obliga pe șefii ei de la București să caute în grabă soluții. S-au luat în calcul toate variantele, pornind de la încercarea de a potoli revolta, care tindea să se transforme în revoluție împotriva regimului fanariot patronat de *Eterie*. Încercările de a combate spiritul de răzvrătire al țăranilor împilați de 100 de ani de generații de fanarioți prin autoritățile locale, precum eteristul Hagi Ianuș, mare moșier, arendaș, negustor și cămătar, au dat greș, aprinzând și mai mult mânia „rumânilor” împotriva prădătorilor de țară.

Puși în fața faptului împlinit, conducătorii *Eteriei* din București, în frunte cu consulul Alexandru Pini și cu membrii consulatului rus, în majoritate greci, **au inițiat măsuri urgente de control informativ al mișcării** conduse de Tudor și de dirijare a acestora în funcție de planurile *Eteriei*. Ruptura definitivă între cele două mișcări naționale s-a produs în ziua de 23 ianuarie 1821, când Tudor, neputând fi atras cu nici un chip de partea *Eteriei*, a lansat „*Proclamația de la Padeș*”¹³ care, conform afirmațiilor ulterioare ale lui Mihai Cioranu, aghiotantul lui Tudor, a „spăimântat” *Eteria* grecească. Din textul *Proclamației*, unde se regăseau expresii ca „*norodul rumânesc*”, „*voința a tot norodul*”, „*adunarea norodului*”, „*țară*”, „*patrie*”, care desemnau „*norodul, iar nu tagma jefuitorilor*”, „*folosul de obște*”, „*jurământ obștesc*”, referirile despre averile „*rău agonisite*”, ale „*tiranilor boieri*”, despre „*robia*” pământenilor, dar și despre acceptarea „*protecției*” Rusiei țariste și recunoașterea puterii suzerane a Turciei, eteriștii au înțeles că rezolvarea antitezei dintre cele două mișcări nu se putea face decât pe calea brutală a reprimării prin orice mijloace.

¹² Mircea T. Radu, *op. cit.*, p. 135-136;

¹³ *DIR*, 1821, p. 207-208;

Proclamația de la Padeș a relevat că „*ridicarea lui Tudor era o mișcare cu caracter social, independentă de Eterie*”.¹⁴ În acest scop, cu șiretenia și prefăcătoria cunoscută, eteriștii au trimis câțiva mesageri la Tudor pentru a-l întreba, mirați, ce înseamnă această Proclamație, înțelegând însă foarte bine că aceasta era, de fapt o nouă „Constituție” pe care „norodul rumânesc” dorea să o dea țării și prin care să reformeze întregul edificiu politico-social. Observând „râurile” de țărani obidiți care se îndreptau spre Tudor ca spre Mesia, eteriștii au înțeles că nu dispun de forțe pentru a reprimă mișcarea. Au înțeles că aceștia constituiau tăria „Adunării norodului”, dar i-au identificat și punctele slabe: cancelaria, garda personală și lipsa se coeziune a trupei. Atunci au recurs la altă diversiune, care a reușit ca urmare a faptului că Tudor nu dispunea de un aparat de stat organizat și nici de comandanți pricepuți în conducerea trupelor. Sub pretext de „ajutor” și „întărire”, conducătorii *Eteriei*, avându-i deja pe D. Macedonschi și pe nepotul lui Iordache Olimpiotul implantați pe post de „cal troian” pe lângă Tudor, au pus la dispoziția lui D. Macedonschi un corp 1500 de arnăuți, poruncindu-i în secret să continue să-i urmărească toate mișcărilor.¹⁵

Tudor a acceptat în oastea lui arnăuți – prin excelență „prădalnici” și ucigași de profesie, gata de orice trădare pentru bani – nu atât din necunoașterea „valorii” morale și militare a acestor mercenari, cât din nevoia de a avea trupe constituite și comandanți gata formați, dar poate și împins de alți „cai troieni” care se infiltraseră deja în preajma sa. Aceștia s-au declarat alături de el cu trupul, dar cu sufletul toți erau eteriști și lucrau, deocamdată, pe ascuns, pentru cauza *Eteriei*. În fruntea „cancelariei” sale, încropită în grabă, a fost nevoit să-l accepte, chiar de la început, pe Nicolae (Ioniță) Chinopsi, fost grămatic al isprăvnicatului de Gorj, sub comanda căruia mai mulți copiiști multiplicau proclamațiile¹⁶ care i-au înspăimântat pe fanarioți.

Eteriștii au observat că oamenii cei mai apropiați de Tudor, precum Dumitrache Protopopescu, erau labili și ușor influențați de greci, căpitani săi de panduri, cu puține excepții, nu aveau experiență în conducerea trupelor, iar aghiotantul său, Mihai Cioranu, s-a dovedit a fi nestatornic și laș. Astfel, D. Macedonschi, un militar recunoscut, dar un intrigant desăvârșit, lacom de bani și dispus oricând să trădeze pentru bani, a adus detașamente de arnăuți în

¹⁴ *DIR*, 1821, IV, p. 296;

¹⁵ Nicolae Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 236;

¹⁶ Mircea T. Radu, *op. cit.*, p. 209;

imediată apropiere a conducătorului „Adunării norodului”, reușind să adoarmă vigilența acestuia. Mai mult, Tudor a acceptat ca șeful gărzii sale personale să fie „bulgarul” Chiriac Popescu, iar D. Macedonschi să comande o mare parte din trupele „Adunării norodului” și să fie consilierul său personal pe probleme militare. Astfel, **încă de la Padeș, Eteria a reușit să încadreze și să controleze informativ mișcarea condusă de Tudor**, având oameni în cancelaria, în garda personală și în rândul trupelor sale. Prin D. Macedonschi, „Frăția” l-a supravegheat în permanență pe Tudor și a cunoscut toate mișcările și acțiunile sale.¹⁷

4. Diversiune politică în scop de compromitere

În paralel cu acțiunile inițiate pe plan subversiv, eteriștii au declanșat și o acțiune pe plan politic, menită să atragă atenția marilor Puteri asupra „zaverii” iscate și care tindea să răstoarne „ordinea politică” statuată prin înțelegere între Turcia și Rusia. Marele diversionist s-a arătat a fi consulul Rusiei, Alexandru Pini. El s-a bazat, oficial, pe autoritatea conferită de funcția politică, dar în ascuns pe faptul că încă de la Padeș, unde s-a oficializat „zavera” și au fost identificate clar obiectivele sale anti-fanariote și periculoase pentru Eterie, în „coasta” lui Tudor se afla D. Macedonschi, omul Eteriei, informatorul său personal, care avea și calitatea de „supus” al țarului Rusiei, și pe deasupra ofițer țarist, cu corpul său de arnăuți. În funcție de rezultatele șantajului politic și de reacția lui Tudor urmau să fie elaborate alte variante de acțiune pentru a potoli „zavera” sau a o subordona Eteriei și planurilor sale.

Astfel a început un adevărat „duel diplomatic” între Tudor și consulul Alexandru Pini, în care căpetenia „Adunării norodului” s-a dovedit a fi superior, neputând fi atras în cursă. Pentru eterist, soluția viabilă în acel moment era subordonarea mișcării lui Tudor și afilierea ei la cauza grecilor și la lupta comună împotriva Porții Otomane. Însă încercarea lui de a regiza o alianță româno-eteristă nu a găsit nici cea mai mică înțelegere din partea „Adunării norodului”, întrucât nu se găsea în acel moment nici un „rumân” să nu priceapă că tot răul țării venea de la fanarioții care jefuiau țara de câteva generații fără să dea nimănui socoteală. Tudor a fost capabil să contracareze această nouă diversiune. De la Padeș au fost expediate memorii către Turcia, ca putere suzerană și către Rusia și Austria, în care Tudor își punea speranțe pentru protecție și sprijin pe lângă Poarta Otomană. Un mesager al său, Ghiță Opran

¹⁷ DIR, 1821, V, p. 520;

din Orșova, a fost trimis la Laybach, unde se aflau în acel moment țarul Rusiei și împăratul Austriei, iar prin pașalele din Ada-Kaleh și Vidin a fost trimis un „arz” (memoriu, n.a.) către Poarta Otomană.¹⁸

Pentru a produce o impresie favorabilă în tabăra turcească, Tudor a recurs la o stratagemă, trimițând scrisorile către pașale prin trei sau patru panduri desculți, numai în cămăși și încinși cu curmeie de tei, adăugând de la sine că turcii urmau să se convingă singuri de starea în care a ajuns poporul credincios Porții, pe care fanarioții și boierii l-au jefuit pentru ca ei să se îmbrace în aur și cașmir și să-și procure carete bogate „europenești”. Este de la sine înțeles că Eteria a cunoscut despre acest demers prin eteriștii infiltrați în „cancelaria” sa, interpretându-l ca o înțelegere ascunsă cu turcii. Atunci consulul Alexandru Pini a lansat zvonul că Tudor s-ar fi înțeles cu turcii, încercând să prezinte revoluția românilor ca pe o diversiune a Turciei, deci contrară Rusiei. Față de zvonurile scornite de Alexandru Pini, însuși Tudor a reacționat prompt, spunându-i că „*rog pre excelența voastră să contenească cu acele cugetări ce-mi sunt potrivnice*”.

Conflictul pe față între Tudor și Eterie a fost astfel aprins, căci Tudor i-a spus consulului rus și șefului Eteriei de la București: „*Se cade să fac știut Excelenței voastre că eu sunt un adevărat fiu al Patriei care din tinerețea mea i-am făcut multe și folositoare, slujbaș însă n-am dobândit alt folos fără cât iubire și jertfă de la norod, iar din partea boierilor nu mi-a fost cu puțință a dobândi cât de mic folos. Ci, în loc să-mi dea vreun ajutor, ei au umblat numai cu zăticniri, până când mai la urmă am căzut în cea desăvârșită prăpădenie*”.¹⁹

Între „țară” și acești „ipochimeni” se crease o prăpastie, datorită faptului că fanarioții (ipochimenii), „*din prieteșugul lor pentru străini sunt nărași a prăpădi țara*”. În răspunsul dat consulului eterist Alexandru Pini, Tudor a afirmat clar principiile revoluției, precizând pentru ultima oară poziția față de puterile suzerane și „protectoare”. El afirma că „*norodul nu va ridica mâna asupra nimănui și va rămâne supus prea puternicei împărății (otomane), precum și împăratului „tuturor Rosiilor”, „apărătorul acestui de Dumnezeu păzit norod*”. Însă l-a amenințat că „*dacă se va trage un singur foc de armă asupra norodului, atunci în Țara Românească nu va mai rămâne nici măcar un singur suflet de neam boieresc*”.

¹⁸ DIR, 1821, V, p. p. 270-271;

¹⁹ G.D. Iscriu, op. cit., p. 123;

Scânteia conflictului a fost astfel scăpărată, întrucât eteristul Alexandru Pini a aflat chiar de la Tudor că „*norodul din cele cinci județe, din orașe și chiar din poliția Bucureștilor, atât simpatiozii mei cât și oamenii cei străini, cinstindu-mă pe mine cu credința lor, m-au luat de a le fi chivernisitor în treaba cererii dreptăților, m-au tras cu ei, și, în Adunarea cea de obște a norodului au hotărât să meargă drept la București ca să-și ceară dreptățile*”.

Astfel, consulul Alexandru Pini, despre care un boier pământean avea să afirme că „*n-a venit ca apărător al oamenilor fără putere și nedreptățiți, ci ca o fiară sălbatică, ce a sorbit sângele sărmanilor valahi*”,²⁰ a încercat să se justifice în fața lui Alexandru Ipsilanti sub motivul că a scăpat din mână mișcarea pandurilor, aceasta depărtându-se de „scopurile inițiale”. Deci, aceleași procedee pe care eteriștii voiau să le aplice în relațiile cu Tudor le practicau și între ei, derutându-l chiar pe șeful mișcării eteriste, care încă mai credea în bunăvoința Rusiei pentru cauza patriei sale.

5. Noii „cai troieni” în oastea lui Tudor.

Marea diversiune a conducerii Eteriei

Grupul de eteriști de la București, înștiințați că în curând va fi declanșată insurecția generală a grecilor, a mobilizat toate autoritățile locale cu trupele de arnăuți pe care le aveau la dispoziție, pentru a împiedica punerea în mișcare spre capitală a „Adunării norodului”.

De la „meterezele” Padeșului, oastea lui Tudor a coborât pe Motru, iar la mănăstirea Motrului, unde a ajuns în 2 februarie 1821, s-a produs prima ciocnire cu forțele armate ale autorităților locale. Însă rezistența ispravnicilor, cu puținele și nesigurele trupe de mercenari care s-au blocat în mănăstire, a fost repede înfrântă. „Adunarea norodului” și-a continuat marșul, iar până la Țânțăreni au venit alături de el mehedințenii, apoi toată „România Mică” (Oltenia), precum și cetele de panduri, care strigau: „Să trăiască dreptatea! Să trăiască Domnul Tudor!”.

La Țânțăreni, unde a rămas în tot cursul lunii februarie 1821, erau alături de el peste 5000 de oameni, iar numărul lor sporea neconținut.²¹ În scurt timp orașele, inclusiv Bucureștii, s-au umplut de proclamațiile lui Tudor, iar ispravnicii, eteriști în suflet, au interceptat documentele respective și le-au trimis în goana calului la Divan. În fața gravității situației, eteriștii au scos din arsenalul

²⁰ DIR, 1821, II, p. 330-331;

²¹ DIR, 1821, I, p. 231;

lor propagandistic o altă diversiune, mai mult pentru autoliniștire. Au răspândit zvonul că Alexandru Ipsilanti se apropie de București, venind din Moldova cu arnăuții săi și că Bucureștii vor fi ocupați de eteriști înaintea pandurilor. Teama de a da ochii cu Tudor i-a făcut pe cei mai mulți boieri fanarioți să o ia la sănătoasa, dar panica a intrat și în boierii pământeni, în frunte cu Grigore Brâncoveanu, care, de teama represaliilor eteriste, au fugit la Brașov.

În acest „gol de putere”, boierii fanarioți rămași în București au sculat în picioare toată „*crăimea dă arnăuți*”, pentru a ocupa Bucureștii și a stăpâni ei țara. Astfel, căpitani de arnăuți Ioan Farmachi, bimbașa Sava, Duca, Mihali și alți „*bulubași*” ai țării au început, fiecare pe cont propriu, un jaf crunt în rândul locuitorilor capitalei, pentru a aduna oaste, despuind de-a valma boieri, negustori, boiernași, arendași și săvârșind multe cruzimi. Însă fiecare mercenar era interesat mai mult de a aduna cât mai multe lucruri de preț, pentru ca apoi să-și salveze propria piele, decât să lupte pentru principiile proclamate de *Eterie*.

Sub masca discordiei între cetele de arnăuți, eteriștii au trimis noi „cai troieni” în oastea lui Tudor, pentru a putea să-l neutralizeze la momentul potrivit. Pe cale oficială și la vedere au acreditat ideea că renunță la intransigența manifestată până atunci față de „zaveră”. În acest sens, l-au trimis pe Iordache Olimpiotul, pentru „tratative”, în tabăra lui Tudor de la Țânțăreni. „Frăția” se hotărâse, în sfârșit să recurgă și la acest mijloc de a-l atrage pe Tudor în lupta împotriva turcilor. După cum ne informează un contemporan al evenimentelor, I.P. Liprandi (șeful serviciului de informații al unei divizii rusești din Basarabia), „ *aici pentru prima oară i-a vorbit el despre existența Eteriei, căutând în orice chip să-l convingă pe acest comandant al pandurilor să colaboreze cu grecii*”. Însă, șiretul Iordache Olimpiotul, văzând „*neînduplecarea și dârzenia lui Tudor*”, „*s-a angajat să lucreze cu el, i-a jurat credință*”, după care a plecat la București cu două promisiuni pe care, probabil, i le făcuse lui Tudor, să rețină pe boieri la București până la sosirea lui Vladimirescu și, chipurile, să-i comunice lui Alexandru Ipsilanti „*să nu ocupe Țara Românească*”.²² Iordache Olimpiotul a informat divanul că Tudor nu poate fi abătut din calea lui și că nu acceptă o colaborare cu „Frăția” împotriva turcilor. Tudor trebuia oprit în orice chip de a intra în București înaintea lui Alexandru Ipsilanti, pe care fanarioții tot îl așteptau și nu mai sosea. În fața

²² DIR, 1821, V, p. 419;

presiunilor căpeteniilor eteriste, Divanul l-a învinuit pe Tudor de răzvrătire și faptă „nepatriotică”, somându-l pe un ton ultimativ să înceteze acțiunea.²³

Prin informatorii pe care-i aveau eteriștii în cancelaria lui Tudor au aflat că acesta nu poate fi înduplecat, iar ura grecilor fanarioți dăduse naștere la excese din partea „rumânilor”. În acest timp sosise la București vestea despre numirea de către Poarta Otomană a fanariotului Scarlat Callimachi în locul răposatului Alexandru Suțu.

Neștiind însă pe ce poziție se situa acesta, conducătorii *Eteriei* din București, conștienți de faptul că nici un fanariot nu avea autoritate în fața „Adunării norodului”, au recurs la altă diversiune. Știind ce autoritate aveau boierii pământeni asupra „rumânilor” și pandurilor, la 4 februarie 1821 Divanul, dominat de eteriști, a numit într-o misiune de „negocieri” cu Tudor pe boierul Nicolae Văcărescu, dar cu poruncă ascunsă de a ataca tabăra de la Țânțăreni. Acesta s-a dovedit abil diplomat, acceptând înscrisul dat de Divan prin care Tudor era numit „tulburător și tâlhar”, dar neacceptând, din principiu, o confruntare directă cu oastea lui Tudor. Pentru a tergiversa îndeplinirea misiunii de reprimare, acesta s-a oprit o perioadă mai lungă la Brâncoveni, de unde s-a adresat în scris lui Tudor pentru a înceta „zavera”. Însă Tudor i-a răspuns printr-o „filipică”, în care îi reamintea boierului pământean că „*Dumnezeu au înpietrit inimile mai marilor noștri, precum oarecând pă ale eghiptenilor*”.²⁴ El l-a îndemnat pe boierul pământean la rațiune și înțelepciune. Refuzul său de a accepta tutela boierilor divaniți l-a determinat pe Nicolae Văcărescu să accepte o întrevvedere cu Tudor, dar arnăuții, care primiseră ordine secrete din partea oamenilor *Eteriei*, l-au somat să dea ordin de atacare a taberei.

Este mai mult ca sigur că Alexandru Ipsilanti a fost ținut la curent cu mersul revoluției din Țara Românească. Teamă ca Tudor ar putea să ocupe Bucureștii înaintea sa l-a determinat să declanșeze insurecția chiar dacă, oficial încă nu primise acordul Rusiei. În aceste condiții, la 10 februarie 1821, odată cu venirea la Iași a fraților Ipsilanti, Alexandru și Nicolae, a început acțiunea militară eteristă în Principate, iar vestea a ajuns cu rapiditate la București. Viitoarele căpetenii eteriste din București – comandanții de arnăuți, în frunte cu Iordache Olimpiotul – au început să terorizeze capitala, inclusiv pe boieri, răspândind cu repeziciune zvonuri false și alarmante, pentru a crea confuzie și

²³ *DIR*, 1821, I, p. 242-243;

²⁴ *DIR*, 1821, p. 258-259;

panică. Conducătorii eteriști din București au prins, astfel, curaj și au hotărât să încerce lichidarea acțiunii lui Tudor pentru a preveni ocuparea capitalei de către panduri înaintea sosirii lui Alexandru Ipsilanti. Pentru prima oară s-a produs în cercul *Eteriei* din București o deplină unitate de concepție și de acțiune în care s-au angrenat, de frică, toți boierii fanarioți și mercenarii străini în frunte cu căpeteniile lor militare. Astfel, la 11 februarie 1821, în timp ce Barbu Văcărescu se afla încă la Brâncoveni, s-a hotărât trimiterea vornicului Constantin Samurcaș, unul din cei mai periculoși și urâți fanarioți din câți se aciuseră în Țara Românească vreodată, la Craiova, unde să organizeze, în etape și după metodele specifice *Eteriei*, lichidarea lui Tudor și a oastei pandurilor. Ajuns la Craiova, în paralel cu trimiterea unor scrisori din partea sa și a consulului Alexandru Pini, cu promisiuni pentru a-l deruta și a-l atrage în capcană pentru a-l ucide, fanariotul, scontând și pe arnăuții lui D. Macedonschi aflați în tabăra lui Tudor, a pregătit și intervenția în forță împotriva lui Tudor. Însă cel care l-a prevenit pe Tudor despre adevărata misiune a fost banul Barbu Văcărescu, boierul pământean care l-a avertizat printr-o scrisoare că Samurcaș se află în Oltenia cu gânduri ascunse și ostile. El l-a îndemnat pe Tudor să-l omoare pe acel fanariot, întrucât acesta era „om potrivit acestei cauze, cu atât mai mult cu cât fratele său din Constantinopol vine caimacam la Craiova”.²⁵

Noua diversiune a fost pusă în mișcare, astfel că, în scurt timp, sub pretextul unui împrumut de la Dimitrie Macedonschi, în tabăra lui Tudor a apărut Iordache Olimpiotul care lucra neîncetat, pe ascuns, pentru „contrarevoluție” – după cum avea să afirme Mihai Cioranu, aghiotantul lui Tudor. Diversiunea n-a reușit, iar Tudor, devenind precaut și bănuindu-i pe arnăuți de implicare în complot, a vrut să-i scoată dintre panduri. El a afirmat că „n-are încredere în streini, cari au luat armele numai pentru jafuri”.²⁶ Dar, probabil rugat de prefăcuții căpitani ai acestora, Tudor a acceptat să rămână mai departe aproape de el.

În așteptarea veștilor despre sosirea lui Alexandru Ipsilanti, arnăuții care se aflau încă la Brâncoveni, încercau să-l determine pe boierul pământean Barbu Văcărescu să atace tabăra pandurilor. Urmat îndeaproape de trupele aflate în subordine, Barbu Văcărescu a încercat să se apropie de tabăra lui Tudor, dar pandurii și țăranii ieșiți înaintea lui la Coțofeni-Țânțăreni l-au ocărât,

²⁵ *DIR*, 1821, V, p. 521;

²⁶ C.D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 213;

strigându-i fără încetare „Ciocoiule!”. Căpitani eteriști ai arnăuților au înțeles că o luptă cu oastea de panduri ar fi catastrofală pentru ei. Atunci au recurs la o nouă diversiune, regizând o altă modalitate de introducere a „*calului troian*” în oastea lui Tudor. La un semnal al căpitanilor, arnăuții au „fraternizat” cu pandurii lui Tudor, astfel că Iordache Olimpiotul și-a atins în parte obiectivul misiunii sale, reușind să aducă în preajma lui Tudor o altă trupă de arnăuți, comandată de căpetenii eteriste. Arnăuții, primiți de Tudor din slăbiciune și necunoaștere în tabăra de la Țânțăreni, au sporit forța de contracarare a mișcării, dar și haosul și indisciplina în oastea sa, întrucât noii sosiți, conform instrucțiunilor secrete primite de la Iordache Olimpiotul, au început să jefuiască și să ucidă, pentru a submina din interior cauza revoluției.

6. Competiția pentru ocuparea Bucureștilor și urzirea complotului

Veștile despre posibila ocupare a Bucureștilor de către oastea lui Tudor l-au determinat pe Alexandru Ipsilanti să declanșeze, în pripă și fără consimțământul Rusiei, insurecția generală a grecilor. Din Iași, unde se afla de câteva zile, a dezlănțuit, preventiv, o cruntă teroare, trupele sale de arnăuți trecând imediat la uciderea turcilor aflați în țară, pentru a provoca Poarta Otomană să încalce hotarele Moldovei și să atragă reacția țarului Rusiei, răspândind, totodată, zvonul că armatele rusești erau gata să treacă Prutul. Oficial a proclamat insurecția generală a grecilor, însă în ascuns, știind că nu are acordul țarului Rusiei, a modificat planul de acțiune, pentru a muta teatrul de război pe teritoriul celor două Principate. În acest sens, este semnificativ manifestul său către „*poporul moldovean*”, lansat din Iași, la 23 februarie 1821, în care se spunea că împreună cu compatrioții săi merge acolo unde îl cheamă „*trâmbițele norodului patriei*” sale, îndemnând locuitorii să rămână ascultători principelui Mihai Suțu, întrucât stăpânirea Principatului va rămâne „*ca și până acum, supusă la aceleași legi*”.²⁷ A doua zi, la 24 februarie 1821, a lansat alte două manifeste, unul către grecii de pretutindeni, chemându-i să lupte pentru eliberarea Eladei, scontând pe aliații sârbi, sulioți și epirioți, precum și un apel către bărbații greci aflați în Moldova și Țara Românească, prin care-i îndemna să se înroleze în armata sa, dar nu pomenea nici un cuvânt despre răscoala din Țara Românească, ce era în plină desfășurare.²⁸ El a stabilit, astfel, pentru eteriștii Iordache Olimpiotul și bimbașa Sava, comandanți de arnăuți, ocupați deja cu

²⁷ *DIR*, 1821, I, p. 295;

²⁸ *DIR*, 1821, IV, p. 130, 133;

supravegherea informativă a lui Tudor, sarcina de a asigura trecerea armatei eteriste peste Dunăre, excluzând ideea participării românilor la acțiunile *Eteriei*.

Dar n-a avut curajul să-i atace pe turci la sud de Dunăre, astfel că a modificat, în secret, planul de acțiune, pentru a muta teatrul de război pe teritoriul Țării Românești, unde spera că intervenția armatelor țariste și otomane se va produce pentru a înăbuși revoluția. Au fost însă surprinși când au aflat, probabil, că sultanul aproba tacit ridicarea pandurilor împotriva fanarioților. În acest context, împotriva evidențelor, eteriștii, maeștri ai diversunii, au răspândit zvonul că între *Eterie* și Tudor ar exista legături încheiate încă înainte de răscoală, prin care Tudor și eteriștii Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache se angajau să participe în comun la lupta antiotomană,²⁹ deci că Tudor ar fi fost subordonat total programului și cauzei *Eteriei* și ar acționa la ordinele *Eteriei*.

Prin mult zgomot au încercat să întărească convingerea Rusiei și a Porții că organizarea mișcării condusă de Tudor în Țara Românească era opera *Eteriei*. Însă, din modul în care se desfășura revolta în Oltenia, Poarta Otomană, aflată în contact direct cu conducătorul „Adunării norodului” prin pașalele de la Dunăre, cunoștea că mișcarea pandurilor lui Tudor și a țăranilor nu avea nimic comun cu *Eteria*, că Tudor nu cunoștea adevăratele planuri și taine ale *Eteriei*, că nu era părtaș la acțiunile ei, că își urma calea proprie, iar pandurii și țăranii nu se ridicaseră la luptă pe baza programului eterist, ci pe baza proclamațiilor împotriva grecilor, „*cunoscuți ca împilatori nemiloși ai birurilor*”.³⁰

În această situație, neavând practic aprobarea țarului Rusiei, Alexandru Ipsilanti a fost convins că, prin detașamentele de arnăuți conduse de Iordache Olimpiotul și D. Macedonschi, avea practic sub control inclusiv pe Tudor, în orice moment. Astfel a lansat o altă diversiune, prin care, controlând total „Adunarea norodului”, să mute conflictul pe teritoriul celor două Principate. În cazul în care Poarta Otomană ar fi făcut prima mișcare greșită, era dat semnalul de începere a insurecției generale în Grecia. Pentru atingerea acestui scop Alexandru Ipsilanti a mobilizat toate forțele ocârmuirii fanariote din Țara Românească, iar cancelaria sa, o adevărată „mașină” de lansat zvonuri, a răspândit peste tot opinia că „*revoluția lui Tudor, în Valahia, a fost stârnită din ordinul și prin aranjamentele societății*”.³¹

²⁹ DIR, 1821, I, p. 191-194;

³⁰ Nicolae Iorga, *Un apărător al săracilor. <Domnul Tudor> din Vladimiri*, Editura „Casa Școalelor”, București, 1926, p. 40;

³¹ DIR, 1821, IV, p. 332;

Din acel moment, eteriștii au luat acțiunea pe cont propriu, nemaiaivând încredere în boierii pământeni, încercând să-l atace pe Tudor din două părți. Constantin Samurcaș, aflat încă la Craiova, încerca disperat să încropească o oaste de arnăuți pentru a ataca oastea pandurilor, dar strădaniile sale au rămas fără rezultat, întrucât mercenarii nu erau dispuși să-și pună viața în pericol pentru o stăpânire care începea să se clatine. El a mai încercat o diversiune, chemându-l pe Tudor la Craiova pentru împăcare. Văzând că nici de data aceasta nu cade în cursă, a trimis, în secret, oameni în tabăra lui Tudor, pentru a-i da instrucțiuni altei căpetenii de arnăuți, eteristul Hagi Prodan, să pregătească asasinarea lui Tudor.

În situația fără ieșire în care intrase *Eteria*, consulul Alexandru Pini a considerat că a sosit momentul să pună la cale uciderea lui Tudor cu ajutorul arnăuților fideli aflați în tabăra acestuia. Tentativa de asasinat a avut loc spre sfârșitul lunii februarie 1821, însă Tudor a scăpat nevătămat, dar a reținut scrisorile compromițătoare pentru cei doi autori morali ai asasinatului. Însă, în loc să ia măsuri de pedepsire, în 28 februarie 1821 i-a scris lui Constantin Samurcaș că „*eu, cât voi mai avea viață, nici un feli de răutate nu voi avea asupra dumatile, ci las toate în seama lui Dumnezeu*”.³² Dintr-o regretabilă eroare, Tudor l-a iertat și pe atentatorul dovedit, Hagi Prodan, ba, mai mult, l-a ținut lângă el, spre propria-i pierzanie.

Astfel, din lipsă de informații, Tudor nu a înțeles că forțele eteriste aflate în tabăra sa nu făceau parte din „Adunarea norodului” și că la cel mai mic moment de neatenție, vor executa orbește ordinele *Eteriei* de a-l asasina.

7. Spargerea oastei lui Tudor

Cu un astfel de „cal troian” în interior, la 28 februarie 1821, Tudor a început pregătirea marșului „Adunării norodului” spre București, înainte ca Alexandru Ipsilanti să-și înceapă, marșul din Iași. Pentru a-i încetini marșul și a accentua izolarea lui Tudor față de pandurii săi, au început să apară alături de tabăra sa noi căpetenii eteriste, unele venite din București, altele din Oltenia, cu scop precis de a-i distruge unitatea oastei. Acestea au primit instrucțiuni pentru a se deda la jafuri și omoruri prin locurile pe unde treceau, pentru a-l determina pe Tudor să reacționeze dur, să facă popasuri cât mai multe și să atragă reacția violentă a căpitanilor de panduri împotriva lui. Pe tot parcursul marșului,

³² G. D. Iscru, *op. cit.*, p. 171;

Iordache Olimpiotul a primit dispoziție din partea șefilor săi eteriști de la București să stea aproape de Tudor, însă să lucreze din umbră pentru subminarea din interior a revoluției românilor. Pentru a-l compromite pe Tudor, acesta a dat ordin ca arnăuții să-i jefuiască pe toți boierii întâlniți în cale.³³

La Benești, boierii Oteteleşeni au fost atacați de arnăuții de sub conducerea lui D. Macedonschi, de „sârbii” de sub conducerea lui Hagi Prodan, precum și de alți arnăuți aflați sub comanda lui Iova, nepotul lui Iordache Olimpiotul. Aflând, probabil adevăratele motive ale comportării lor mișelești, Tudor a luat prima măsură energetică, dând poruncă, la 3 martie 1821, lângă satul Oteteleş, să fie executați arnăuții Ienciu și Iova, prin tăierea capetelor.³⁴

Pentru a-l deruta în continuare pe Tudor, odată ajuns la Slatina, s-a răspândit zvonul (care s-a dovedit neîntemeiat) că Alexandru Ipsilanti s-ar fi apropiat de București. Abia atunci Tudor a înțeles adevăratele intenții ale *Eteriei*, afirmând că Alexandru Ipsilanti „*e prea crud*”, întrebându-i retoric: „*la ce a venit?*”,³⁵ ce căuta armata eteristă în București.

Acest zvon avea să fie însă confirmat peste câteva zile, când Alexandru Ipsilanti, informat că Tudor ar putea intra primul în București, ajunsese la hotarele Țării Românești. Pe parcurs trupele de arnăuți au comis adevărate măceluri, iar la Galați, eteristul Vasile Caravia, un ucigaș de profesie înaintat la gradul de general de către Alexandru Ipsilanti, a făcut un adevărat masacru în rândul populației turce, neținând seama de vârstă sau sex.³⁶ Poarta Otomană, nefiind dispusă să sufere umilința provocată de *Eterie*, l-a trimis în Țara Românească pe noul Domn, Scarlat Callimachi, demonstrând că nu renunță la domnia fanarioți. Din acel moment, arnăuții *Eteriei* nu l-au mai pierdut din ochi pe Tudor, stând aproape de el. La Slatina, înainte de trecerea Oltului, au venit și Iordache Olimpiotul și celelalte căpetenii eteriste cu arnăuții lor (Ioan Farmache, Mihali, Ghencea), întrucât se profila o confruntare între trupele lui Alexandru Ipsilanti și oastea de panduri a lui Tudor.

La 10 martie 1821, oastea lui Tudor, după ce a trecut Oltul, a grăbit în marș forțat spre București. Grosul oștirii, în frunte cu Tudor, a pornit pe drumul poștei, spre Bolintin, iar un detașament mai mic condus de Simion Mehedințeanu a pornit spre Pitești, pe care l-a ocupat și a ținut sub

³³ *DIR*, 1821, V, p. 275;

³⁴ *DIR*, 1821, V, p. 584-585;

³⁵ Mircea T. Radu, *op.*, cit., p. 230;

³⁶ *DIR*, 1821, I, 304;

supraveghere trecătorile spre munți și paza în Pitești și Curtea de Argeș. Căpeteniile eteriste și-au continuat jocul dublu, fără ca Tudor să poată lua măsuri împotriva lor, împărțindu-și forțele în două: o parte, în frunte cu Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache au apucat pe drumul Piteștilor, au jefuit și au prădat totul în cale, după care au ajuns la Colentina.

Fiind informați de apropierea lui Alexandru Ipsilanti, cele două căpetenii l-au trădat pe față pe Tudor, alergând imediat spre Mizil în întâmpinarea șefului *Eteriei*. Alte două căpetenii eteriste, Ghencea și Mihali, cu arnăuții lor călări au pornit înaintea grosului oștirii lui Tudor, jefuind la fel ca și ceilalți, astfel că din jurămintele lor de credință față de Tudor n-a mai rămas decât ipocrizia. Au lucrat însă în grabă, lăsând totuși, pe bimbașa Sava cu arnăuții săi în București pentru a ocupa principalele puncte strategice și a pregăti psihologic populația capitalei pentru primirea șefului *Eteriei* cu trupele sale. În fața iminentei apariții a pandurilor în București, cu frica de moarte în suflet, căpeteniile eteriste au căutat să-și salveze viața. Însuși marele diversionist și intrigant, consulul Alexandru Pini, depășit de evenimente, n-a găsit altă soluție decât să fugă și el la Brașov,³⁷ nu înainte de a publica o declarație de dezavuare a mișcării lui Tudor.

Probabil că la Mizil s-a pus la cale planul de atacare a oastei lui Tudor, prin combinarea unui atac frontal cu o diversiune în spatele acesteia. Aceasta explică de ce arnăuții celor patru căpetenii care l-au trădat pe față pe Tudor, au intenționat să ocupe și să jefuiască orașul Pitești, însă Simion Mehedințeanu, care organizase deja apărarea orașului, a reușit să-i oprească și să le dejoace planul. Din acel moment conflictul devenise inevitabil, însă Tudor a făcut din nou o greșală, permițând, totuși, ca unii căpitani de arnăuți, ca Hagi Prodan, să rămână în continuare lângă el. La 18 martie 1821, „Adunarea norodului”, care număra circa 8.000 de oameni, a ajuns la mănăstirea fortificată Cotroceni, aflată atunci în marginea Bucureștilor, unde și-a așezat tabăra.

Cele trei proclamații ale lui Tudor, precum și „Cartea de adevărire” a Divanului³⁸ au dezgropat iremediabil securea războiului între Tudor și *Eterie*. Tudor a reușit, peste capul *Eteriei* și împotriva ei, să înfăptuiască o răsturnare a regimului fanariot. Prin abilitate și forța „Adunării norodului”, Tudor a reușit să preia puterea politică în calitate de conducător al „Adunării

³⁷ *DIR*, 1821, I, p. 375-376;

³⁸ *DIR*, 1821, I, p.395-396;

norodului”, a subordonat mișcării sale divanul boieresc, silindu-l să declare că cererile norodului sunt îndreptățite. Din interiorul orașului, bimbașa Sava cu trupele sale a început întărirea punctelor strategice ocupate și spera să le poată menține până la sosirea lui Alexandru Ipsilanti, amenințând că se vor opune cu armele dacă Tudor va încerca să intre în oraș.

În acest context, eteriștii au încercat din nou să agite inexistenta legătură dintre Alexandru Ipsilanti și Tudor, fapt ce l-a derutat pe mitropolitul Dionisie Lupu și Divanul. Aceștia au trimis la el pe logofătul Al. Filipescu Vulpe *„ca să-l înduplece a nu intra în oraș până nu va sosi prințul Ipsilanti”*, arătându-i că se împotrivesc în acest sens bimbașa Sava cu arnăuții lui. Dar Tudor a pretins că el și nu Alexandru Ipsilanti trebuie să fie conducătorul țării. Astfel, recunoașterea legitimei puteri a lui Tudor urma să fie hotărâtă prin forța armelor.

8. Pregătirea complotului și uciderea mișelească a lui Tudor

În ziua de 21 martie 1821 Tudor Vladimirescu a intrat în București cu toată solemnitățile, în fruntea pandurilor săi, în cea mai mare parte gorjeni și mehedinteni, dar tot n-a înțeles că trebuie să elimine „caii troieni” rămași din ordin ocult lângă el. Alături de el se afla unul din frații Macedonschi, cu arnăuții lui, care îi supravegheau toate mișcărilor, dar n-aveau curaj să-l elimine. Însă bimbașa Sava cu arnăuții săi ocupase Mitropolia și nu l-au lăsat pe Tudor să intre. Dar, primind în ascuns porunci precise, a doua zi eteristul, prefăcându-se sfios, a eliberat Mitropolia și l-a înduplecat pe Tudor să-l ierte pentru intenția sa. Încă o dată Tudor a fost indus în eroare, neînțelegând adevăratele cauze pentru care arnăuții se ținneau aproape de el.

Prin acordul perfectat în 23 martie 1821, Tudor a devenit, practic „poruncitor țării”, excluzând orice amestec al *Eteriei* în conducerea treburilor țării. Din acel moment, eteriștii rămași în București, prin Sava Fochianos, omul lui Scarlat Callimachi, el însuși eterist, au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a deruta „vremelnica oblăduire” și a o determina să-i reziste lui Tudor. Marea diversiune privind legăturile lui Tudor cu Eteria a ieșit la iveală cu prilejul întâlnirii dintre Tudor și Alexandru Ipsilanti, care ajunsese cu trupele la Colentina, neîndrăznind să intre în București. El n-avea decât o oaste „de adunătură”, iar la întrebarea lui Tudor, privind mult trâmbișata venire a oastei

rusești, acesta ar fi răspuns: „*Nu am venit cu oștire, ci am venit cu porunci*”,³⁹ continuând deci să susțină că încă era împuternicit al țarului Rusiei. Întrucât țarul dezavuase public mișcarea *Eteriei*, iar trupele otomane se pregăteau să intervină pentru distrugerea ei, Tudor a înțeles, în sfârșit, că tot zgomotul făcut de greci în Principate pentru cauza lor națională fusese o picătură într-un pahar cu apă, iar acțiunile lor fuseseră clădite numai pe diversiune și minciună. **Din acel moment, orice conlucrare cu *Eteria* a fost declarată închisă**, iar pentru eteriști necesitatea de a-și întări forțele în vederea unei eventuale confruntări cu turcii impunea eliminarea rapidă a lui Tudor. Sub motivul că se apropie turcii, eteriștii au căutat, în ultimă instanță, să facă presiuni asupra „vremelnicei ocârmuiri” pentru a lucra cu ei, motiv pentru care Tudor a transferat principalii boieri de la Mitropolie la Belvedere. În paralel, Alexandru Ipsilanti a dat ordin să fie interceptată toată corespondența lui Tudor pentru a afla stadiul înțelegerii între acesta și turci.

În fața iminenței invaziei turcești, eteriștii aveau, în acel moment, două soluții: să părăsească Țara Românească sau să încerce o rezistență disperată, scontând, în ultimă instanță, pe promisa intervenție a Rusiei, care la începutul lunii aprilie 1821 își reconsiderase atitudinea față de *Eterie*.⁴⁰

Încurajat de acest avans, Alexandru Ipsilanti a hotărât să se retragă la Târgoviște, lăsând dinadins în capitală pe Hagi Prodan și pe D. Macedonschi, pentru a-l supraveghea în continuare pe Tudor. Dar, odată ajuns la Târgoviște, în loc să-și întărească armata și să fortifice pozițiile, Alexandru Ipsilanti s-a ținut doar de parade și chefuri, cu tot fastul unui împărat. În paralel, arnăuții lui au intensificat jafurile prin împrejurimi. Scăzuse aproape cu totul entuziasmul grecilor, iar comandanții trupelor de arnăuți se gândeau mai mult cum să-și salveze viața, trecând munții în Austria sau în Rusia decât la o eventuală luptă pe viață și pe moarte cu turcii. Tudor a înțeles că rămânerea în București ar fi însemnat un act de ostilitate față de turci, iar soluția era îndepărtarea de teatrul posibil de confruntare între turci și eteriști. De aceea a continuat corespondența cu pașalele de la Dunăre, promițându-le că în conflictul cu eteriștii, el va rămâne neutru.

În schimb, turcii i-au promis că după ce-i vor distruge pe eteriști, sunt dispuși să înceapă tratative cu el și cu Divanul pentru „a introduce în principate

³⁹ Nicolae Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p.362;

⁴⁰ G.D. Iscru, *op. cit.*, p. 230;

un nou așezământ”⁴¹, adică a înlocui regimul fanariot cu o Domnie pământeană. Astfel, obiectivul pentru care s-a ridicat „Adunarea norodului” părea că se va realiza, drept pentru care **Tudor I-a somat pe Alexandru Ipsilanti să părăsească țara**. Corespondența sa a fost interceptată și capturată de eteriști, care, în disperare de cauză, au hotărât să-l suprimă cât mai repede.

La sfârșitul lunii aprilie 1821 s-a produs intervenția masivă a turcilor, pe șase direcții, urmând să prindă Bucureștii ca într-un clește și să nimicească „tâlharii”, îndeosebi pe cei „din neamul grecesc”.⁴² După ce turcii au trecut Dunărea, Tudor, cu „Adunarea norodului”, au mai zăbovit un timp la Cotroceni, iar la 13 mai 1821 „vremelnica ocârmuire” a fost trimisă, sub pază, la mănăstirea Cozia. În acel moment, considerându-și misiunea încheiată, Tudor a declarat că el trece peste Olt pentru a se întări în mănăstirile pe care le-a transformat în fortărețe. În 15 mai 1821 el a început retragerea spre Oltenia, pe drumul Piteștilor, dar au apărut, iarăși lângă el pentru a-și oferi serviciile, aceiași eteriști pe care destinul nu l-a lăsat să-i îndepărteze sau să-i elimine atunci când a avut dovezi că l-au vândut fanarioților. Ei au fost lăsați cu o misiune precisă, aceea de a întârzia cât mai mult marșul oastei spre Oltenia, pentru a o menține în zona de operațiuni militare și după suprimarea lui Tudor să o poată integra în armata eteristă. În momentul reîntâlnirii, Hagi Prodan i-a cerut lui Tudor munițiuni de război și bani pentru plățile neachitate ale oștenilor de sub conducerea lui, iar Tudor i-a răspuns că muniții „avea numai cât îi trebuia pe seama lui”, și că lada de bani pentru Hagi Prodan o avea Ipsilanti. Istoricul eterist Ilie Fotino ne spune că aceste cuvinte îl indignară așa de mult pe Hagi Prodan, încât era să-l omoare pe Tudor chiar atunci, cu mâna sa, dar că, presimțind pericolul la care se expunea, și-a stăpânit mânia, amânând răzbunarea pentru o ocazie mai favorabilă.⁴³ Hagi Prodan a început din acel moment să-i întărească și pe ceilalți căpitani de oaste împotriva lui Tudor.

În retragere, majoritatea pandurilor și căpitanilor au păstrat ordinea, puținele cazuri de indisciplină fiind pedepsite exemplar pentru a nu degenera. Căpeteniile eteriste au crezut că a sosit momentul eliminării lui Tudor, singura modalitate de a-și subordona oastea de panduri și a putea face față turcilor. Ajungând la Golești, Tudor a aflat că Iordache Olimpiotul cu eteriștii săi i-au

⁴¹ DIR, 1821, V, p. 298;

⁴² DIR, 1821, II, p. 95;

⁴³ Ilie Fotino, *Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilanti în revoluțiunea din anul 1821 supranumită Zavera*, traducere, P.M. Georgescu, București, 1874, p. 143;

tăiat calea, cu gândul să i se împotrivească. Acțiunea n-a reușit, pentru că Tudor a acceptat lupta cu aceștia, așezând pandurii pe două coloane, cu artileria la mijloc.⁴⁴ Apoi eteriștii au considerat că singura metodă de a-l putea ucide este atragerea acestuia în cursă. Ei au contat pe factorul psihologic marcat de condamnarea la moarte prin spânzurare a unor căpitani de panduri vinovați de jafuri și omoruri.

De asemenea, **Tudor a făcut greșeala de a trimite ca „parlamentari”** la Iordache Olimpiotul pe Dimitrie Macedonschi, Hagi Prodan și, probabil, pe căpetenia bulgarilor, Alexandru Pavlovici, adică **tocmai pe oamenii care aveau misiunea de a-l supraveghea îndeaproape și de a-l elimina**. Însă cea mai gravă greșeală a fost că a admis ca, la Golești, în spatele foișorului din curtea conacului unde-și avea comandamentul, să se așeze cele trei căpetenii de arnăuți și foarte puțini panduri. Din lipsă de prevedere, el nu a observat stratagema pe care au făcut-o eteriștii. A doua zi, fiind sărbătoarea Sfinților Constantin și Elena, probabil cu aprobarea șefului gărzii sale personale, „bulgarul” Chiriac Popescu, câștigat de eteriști, pandurii din paza foișorului pe care D. Macedonschi nu se putea baza, au fost învoiți pentru a pleca la Pitești⁴⁵ să-și petreacă sărbătoarea în oraș.

Lângă locuința lui Tudor au rămas astfel numai trupele lui Hagi Prodan cu vreo 300 de sârbi. Este posibil ca în acea noapte pandurii să fi comentat deschis despre modul de pedepsire, prin spânzurare, a căpitanului Urdăreanu. Momentul a fost considerat prielnic de către D. Macedonschi, care a apărut între ei și i-a ațâțat. Istoricul filoeterist Ilie Fotino, încercând să justifice acțiunea, afirma că lângă foișorul lui Tudor ar fi avut loc un „consiliu al căpitanilor”, în care s-a redactat o înțelegere subscrisă de toți căpitanii serbo-bulgarilor, precum și de câțiva subcăpitani de panduri. Aceasta a fost sigilată și trimisă printr-un curier la Pitești, la Iordache Olimpiotul.⁴⁶ Mihai Cioranu, fostul aghiotant al lui Tudor, care și-a scris foarte târziu memoriile, afirmă că în acea noapte s-au adunat în jurul foișorului câțiva „căpitani” de-ai lui Tudor, care i-ar fi jurat credință lui D. Macedonschi, acesta ducând personal

⁴⁴ M. Cioranu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, în *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 291;

⁴⁵ *DIR*, 1821, V, p. 301;

⁴⁶ Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 145-146;

înțelegerea, în goana calului, în acea noapte la Pitești, la Iordache Olimpiotul.⁴⁷ Cert este că unul sau amândoi mint sau au uitat detaliile aceluia complot.

Indiferent de modul în care s-a desfășurat complotul, criminalii erau, desigur, căpeteniile eteriste de arnăuți, dar principalii vinovați de moartea lui Tudor au fost Mihai Cioranu, aghiotantul său și „bulgarul” Chiriac Popescu, șeful gărzii personale, care nu și-au făcut datoria primită prin consemnul de gardă. Ulterior, Mihai Cioranu, pentru a se dezvinovăți, a afirmat că împotriva lui Tudor a fost o revoltă a căpitanilor adunați în jurul foisorului, în timp ce acesta se odihnea „în liniște”, după ce inspectase gărzile. Este foarte posibil ca și acel Mihai Cioranu, dar, mai ales Chiriac Popescu, să fi fost cumpărat de eteriști. Iordache Olimpiotul, înștiințat de hotărârea căpeteniilor de arnăuți de a-l aresta pe Tudor, a recurs la o stratagemă. În ziua de 21 mai 1821 a luat cu el 200 de călăreți de rând, i-a împărțit în grupe și le-a ordonat să-l urmeze la Golești la un interval de un sfert de oră de fiecare grup, pentru a nu trezi bănuiele lui Tudor. Pentru a-și putea realiza scopul, eteriștii rămași la Golești au cerut ca pandurul spânzurat, căpitanul Urdăreanu, să fie îngropat cu onoruri militare. Tudor a acceptat, astfel că majoritatea pandurilor, cu moralul lor foarte scăzut, au asistat la funeralii.

Această „procesiune”, condusă de Mihai Cioranu, a fost ultima diversiune a eteriștilor, făcută, foarte probabil cu complicitatea acestuia. În mormântarea lui Urdăreanu a abătut atenția de la paza foisorului unde se afla Tudor, iar la apariția lui Iordache Olimpiotul, Tudor a cerut să-l lase să se apropie și să între în foisor. Despre discuțiile avute între Tudor și Iordache Olimpiotul sunt mai multe versiuni. Majoritatea acestora se referă la faptul că eteristul l-a acuzat pe Tudor că a încălcat jurământul față de *Eterie*, că a omorât panduri sau că a jefuit țara.⁴⁸ Mai multe versiuni sunt și despre modul în care garda foisorului a fost înlocuită cu arnăuți. Aceasta s-a putut face numai în complicitate cu comandantul gărzii și cu știrea aghiotantului! Ambii au încercat mai târziu să justifice fapta lor din ziua de 21 mai 1821, când locul oamenilor lui Tudor a fost luat de oamenii sau „neferii” căpitanului eterist. Oricâte justificări ar aduce aceștia, ei nu pot fi exonerati de răspunderea pentru arestarea mișlească a căpeteniei „Adunării norodului”. Ei sunt principalii vinovați, unul probabil neștiutor, iar altul, cu siguranță, trădător, ori, poate ambii trădători!

⁴⁷ N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, p. 295;

⁴⁸ Mircea T. Radu, *op. cit.*, p. 476;

Din acel moment, Tudor s-a aflat în puterea lui Iordache Olimpiotul. Nici un izvor istoric nu menționează ca vreunul din căpitani de panduri să fi ripostat atunci când a observat arestarea lui Tudor. Este de la sine înțeles că în acel moment nu se afla acolo nici un căpitan de panduri, ci numai căpeteniile eteriste, șefii arnăuților. Totuși, de teama unei reacții neprevăzute din partea pandurilor, Iordache Olimpiotul, înainte de a porni cu Tudor spre Pitești a lansat diversiunea că vin turcii, fapt ce a creat o mare derută în oastea pandurilor.⁴⁹ Înainte de plecare, eteriștii au capturat tunurile și ierbăriile și au arestat străjile, pentru a nu avea nici o rezistență. Cu minciuni l-au păcălit pe Tudor să plece cu ei la Pitești, dar el era, practic arestat, apoi a fost pus într-o căruță de poștă și soarta lui era pecetluită.

Mihai Cioranu spune că în seara aceleiași zile a ajuns la locuința lui Iordache Olimpiotul din Pitești, în casele boierului Iancu Mavrodolu, spre a cere aprobare pentru încartiruirea oastei pandurilor. Acolo a văzut scena în care Tudor era păzit de arnăutul Ghencea, iar Iordache Olimpiotul îl interoga. La mare distanță de timp de la producerea evenimentului, acesta afirmă că l-ar fi auzit pe Tudor spunând: „*Vreți să mă omorâți? Eu nu mă tem de moarte. Eu am înfruntat moartea în mai multe rânduri. Mai înainte de a ridica steagul spre a cere drepturile patriei mele, m-am îmbrăcat cu cămașa morții*”.⁵⁰ Deși l-a văzut pe șeful său anchetat și amenințat cu moartea, acel Mihai Cioranu avea să declare ulterior că și-a îndeplinit „*misia*”.

Din Pitești, Tudor a fost dus a doua zi, sub pază, prin Câmpulung, spre Târgoviște. Eteriștii au calculat și momentul uciderii sale, purtându-se cu „diplomație” până în momentul în care pandurii, care n-au acceptat să lupte alături de eteriști, s-au apropiat de Olt și nu mai puteau interveni. Detașamente turcești înaintau dinspre Oltenia, iar la 26 mai 1821 a avut loc o ciocnire la Zăvideni cu pandurii comandați de Ioan Solomon. O parte au reușit să se retragă spre munți, iar altă parte, după ce au scăpat din încercuire, au continuat retragerea spre Râmnicu-Vâlcea. În acel moment soarta lui Tudor a fost hotărâtă de Alexandru Ipsilanti, care a dat ordin criminalului Vasile Caravia să-l interogheze. Acesta l-a bătut în chip groaznic, pentru a afla unde sunt banii lui

⁴⁹ Apud, Mircea T. Radu, *op. cit.*, p. 471;

⁵⁰ N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, p. 279;

Tudor, pentru că, ne spune I. P. Liprandi, pe eteriști îi interesau banii, „*pe toți mai mult decât toate faptele lui Tudor*”.⁵¹

Apoi, la ordinul lui Alexandru Ipsilanti, Tudor a fost luat de Vasile Caravia, Gherasim Orfanos, Constantin Cavaleropulos („adjutantul” lui Alexandru Ipsilanti) și polonul Gornovschi și dus în dosul Mitropoliei, aproape de grădina zisă „a lui Ciocârlan”. Acolo fuseseră trimiși dinainte câțiva ostași eteriști, să-i sape groapa într-un șanț. Unul din gropari, Nicolas Pargas l-a somat pe Tudor, cu o secure în mână, să-și spună „ultima rugăciune”.

În aceste condiții a murit Tudor Vladimirescu, în urma unui lanț de trădări, diversiuni și comploturi puse la cale de *Eterie*. El a fost decapitat în noaptea de 27/28 mai 1821, iar corpul său a fost aruncat în groapa care era deja pregătită și acoperit cu pământ și cu pietre.⁵²

9. Consecințele complotului eterist

Ca orice complot, a adus folos doar marilor puteri, care și-au reîmpărțit sferele de influență, dar și foarte multe suferințe pentru „*norod*” și mari nenorociri pentru criminali.

În ziua de 29 mai 1821, oastea pandurilor a fost nevoită să susțină lupta cu turcii la Drăgășani. Lipsiți de artileria capturată de eteriști și demoralizați, aceștia s-au bătut cu vitejie, dar au fost nevoiți să se retragă spre Râmnicu-Vâlcea și să se împrăștie care încotro, așteptând măsurile represive luate de puterea suzerană. O mică parte din panduri au acceptat, mai mult de frică, să fie integrați în oastea lui Alexandru Ipsilanti. Căpitanul Ioan Solomon, unul din cei mai devotați cauzei naționale și lui Tudor, auzind de uciderea acestuia de către eteriști, a refuzat să li se alăture, preferând să se refugieze în Transilvania cu 50 de credincioși, iar pe ceilalți i-a trimis acasă.

La Drăgășani, în 7 iunie 1821, oastea eteriștilor a fost zdrobită de turci. Principalii vinovați de dezastru au fost acel ucigaș al lui Tudor, Vasile Caravia, precum și Iordache Olimpiotul, care au dezertat de pe câmpul de luptă. Răspunderea însă i-a revenit lui Alexandru Ipsilanti, care, sub protecția diplomației țariste, cu concursul celei austriece și spre hula numelui său, a reușit să fugă în Transilvania, Dar a fost mereu urmărit de grecii săi, supraviețuitorii de la Drăgășani, pentru a le plăti lefurile. El n-a găsit altă justificare decât

⁵¹ *DIR*, 1821, V, p. 427-428;

⁵² Ilie Fotino, *op. cit.*, p. 153;

blamându-și public oștenii și căpitani, însă aceștia i-au răspuns ironic: „*Noi ți-am slujit așa cum tu ai știut să ne comanzi.*”⁵³

Bimbașa Sava a trădat cauza eteriștilor, iar în momentul în care, la 7 august 1821 s-a prezentat la București, la comandantul trupelor otomane de intervenție, și-a primit răsplata, fiind ucis de turci.

Iordache Olimpiotul și-a găsit sfârșitul într-un incendiu, la mănăstirea Secu din Moldova, asediată în luna septembrie 1821 de turci timp de două săptămâni. Ioan Farmache a continuat rezistența, dar, înșelat de Salih-pașa și de viceconsulul austriac din Bacău, s-a predat. Oamenii lui au fost măcelăriți pe loc, iar el a fost dus la Constantinopol și executat.⁵⁴ Ceilalți complotiști s-au pierdut în negura vremurilor, dar numele ucigașilor lui Tudor trebuie aduse mereu în memoria urmașilor săi, pentru „ținere de minte”.

* * *

- „Frământarea țării” este o expresie specific românească, semnificând o situație socială critică ce exprimă o ruptură violentă între cei care au acaparat și dețin puterea de decizie, au confiscat resursele și le utilizează în folos propriu, și producătorii de resurse, alungați sau deposezați în mod sistematic de acestea. Ea se traduce prin „revoluție”, de la care „poporul de jos” așteaptă, începând cu epoca modernă, cele mai mari binefaceri, iar elitele care se situează în fruntea acestuia, redistribuirea resurselor de putere în folos propriu.

- Ridicarea „prostimii” pentru a recupera resursele de care a fost privată este rezultatul unei exploatare tipic fanariote, care, indiferent de timpul în care s-a produs, a avut drept consecințe secătuirea vetrei românești de resursele naturale, corolarul mereu apărător al abuzurilor și jafurilor, mizeriei și nesiguranței, lucrarea în cârdășie a elitelor politice și confesionale pentru a ține în ignoranță corpurile profesionale și generalizarea condiției de robie trupească și sufletească a celor mulți și slabi.

- Tumultuoasele răzvrătiri pentru dreptate socială au izbucnit, de regulă, printr-o scânteie aprinsă de vlăstare provenite din clasele privilegiate, capabile să adune gloatele care să se răfuiească cu potențații locali și să le îndrepte spre „capitală”, în care au văzut atât locul unde „se fac și se desfac” treburile țării, dar și sursa răului social. Un astfel de vlăstar a fost Tudor Vladimirescu, a cărui judecată a descifrat cauzele unei crude realități sociale în care a dispărut „iubirea

⁵³ *DIR*, 1821, V, p. 439;

⁵⁴ Mircea T. Radu, *op. cit.*, p. 514-539.

între oameni”, a sesizat nevoia de rezolvare printr-o reacție violentă împotriva „celor răi” și s-a pus în fruntea „gloatelor” pentru a impune justiția socială.

- Pe pământul românesc, toate așa-numitele „revoluții” au fost declanșate în conjuncturi geopolitice favorabile unor elite care au împins în față „masele”, spatele acestora fiind asigurat de cel mai influent stat de dominație în zonă. Toate au avut obiective definite aproximativ, programe încropite, de regulă, în grabă, conduceri uneori ferme însă de cele mai multe ori oscilante, prin care s-a urmărit schimbarea de regim în folosul așa-numiților „catilinari”, singurii care au beneficiat de redistribuirea resurselor, după destructurarea „vechii ordini”.

- În asemenea momente iese la iveală opoziția între „pământeni”, care încearcă să mențină revoluția în cadru național, și „alogeni”, care încearcă să o internaționalizeze. Astfel se explică scenariile marcate de zvonuri, confuzii, incertitudini, răfuiele sângeroase, precum și amestecul ascuns sau pe față al puterilor străine. Când situația revine la normal, concluzia relevă că revoluția a generat trei categorii de semenii: „gânditori”, „făcători” și „profitori de revoluție”

Col. (r) Dr. Aurel V. David

SECȚIA A II-A INFORMAȚII: ANALIZĂ A PROPAGANDEI REVIZIONISTE UNGARE ȘI A CONTRAPROPAGANDEI ROMÂNEȘTI (MAI - IUNIE 1941)

După Dictatul de la Viena (30 august 1940) mass-media din România a fost drastic cenzurată în ce privește criticile care puneau în discuție pierderea teritorială din nord-estul țării. Generalul Ion Antonescu, numit prim-ministru la 4 septembrie 1940, a păstrat, în prima fază, interdicția impusă presei de a critica agresiv și violent actul de la Viena. Motivația sa a fost aceea că, pe de o parte, nu era în interesul României să irite Germania prin luări de poziție acide și vehemente, iar, pe de altă parte, a considerat că starea de spirit a populației nu trebuia inflamată prin articole dramatice și vitriolante, care să accentueze suferințele fizice și morale ale celor rămași sub stăpânirea ungară.

În conformitate cu sarcinile și misiunile sale, printre alte obiective, Secția a II-a Informații din Marele Stat Major, prin Biroul 1 Informații, Frontul de Vest, a monitorizat atent mass-media din Ungaria pentru a constata în ce măsură acest *gentlemen's agreement* era respectat. Rezultatul a fost elaborat lunar și înaintat către Președinția Consiliului de Miniștri, beneficiarul legal al datelor obținute prin diferite mijloace și metode. În paralel, au fost trecute și punctele de vedere, mai exact scăpările cenzurii, care apăreau în presa românească. Simpla statistică lunară atestă o amploare cantitativă și calitativă net în favoarea Ungariei, care nu a ratat nicio ocazie de a se prezenta ca un lider regional și, pe de altă parte, de a denigra România prin critici față de administrația din perioada 1918-1940, prin promovarea neadevărului istoric și prin propaganda vizând preluarea întregii Transilvanii.

În luna mai 1941, presa ungară a publicat 14 articole cu referire la revizuirea granițelor, respectiv împotriva României. Cele mai multe (3) au apărut în *Magyarország* (11, 15 și 27 mai), urmat, cu câte două, de *Pesti Hírlap* (8 și 29 mai), *Nemzeti Újság* (10 și 29 mai) și *Pesti Újság* (12 și 21 mai). Câte un singur articol au publicat *Keleti Újság* (6 mai), *8 órai Újság* (12 mai), *Magyar Nemzet* (17 mai), *Pest* (24 mai) și *Pester Lloyd* (27 mai).

Keleti Újság a deschis seria articolelor de revizuire a granițelor prin comentariile la adresa discursului susținut de cancelarul german Adolf Hitler. Acesta a lăudat Budapesta pentru fidelitatea față de Germania și a afirmat că

„dorește sincer”¹ revizuirea pentru Ungaria. La 8 mai 1941 *Pesti Hirnap* a abordat problema naționalităților și a considerat că Ungaria Sfântului Ștefan era „cea mai indicată”² pentru a reuni în interiorul granițelor sale naționalități care „și în trecut și-au găsit în regiunea aceasta propriul lor spațiu vital”.³ *Nemzeti Ujság* a preluat din presa elvețiană discuțiile privind reorganizarea Europei, unde Ungaria ar fi trebuit să se impună drept „centrul sud-estului european”.⁴ Pe aceeași linie s-a înscris și cotidianul *Magyarország* (15 mai), care a luat în dezbatere noua reorganizare a Balcanilor după înfrângerea Iugoslaviei. Astfel, primordial nu mai era, în opinia ziarului, principiul etnic, ci trebuiau luate în calcul alte „considerații istorice, dar mai ales geofizice”.⁵ Același ziar a preluat punctele de vedere ale presei italiene, care a criticat Tratatul de la Trianon pentru că a distrus unitatea regatului Sfântului Ștefan, „care a asigurat bunăstarea, pacea și cultura”⁶ în regiune. În plus, «autohtonii» unguri și germani din Transilvania au fost trecuți sub dominația „Valahiei imigrate, de cultură balcanică, mult inferioară nouă”⁷, a punctat *Magyarország*.

Atacurile «sub centură» la adresa României au avut ca vârf de lance conferințe, anchete de presă, articole de fond semnate de jurnaliști renumiți, prezentarea unor cărți/volume privind suferințele îndurate de maghiari în perioada interbelică. Toate acestea au vizat menținerea unei psihoze a drepturilor asupra Transilvaniei și o presiune constantă asupra opiniei publice internaționale pentru obținerea teritoriului revendicat. Articolul „*Ardealul și Bizanțul*” din *Magyarország* (11 mai) a menționat, între altele, că românii își caută strămoșii și originea latină în Ardeal, dar „n-au putut-o, însă, dovedi prin nimic”.⁸ A doua zi alte două cotidiane – *Pesti Ujság* și *8 órai Ujság* – au publicat articole cu aceeași destinație. Primul a prezentat o anchetă la Oradea și a constatat că românii au distrus orașul „atât ca aspect urbanistic, cât și sufletește”.⁹ Cel de-al doilea a publicat articolul „*Zece Mai*”, cu referire la Ziua Națională a României, care se încheia astfel: „*Pronunțăm aceste cuvinte ca să*

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita ANIC), fond Președinția Consiliului de Miniștri (în continuare se va cita PCM), dosar 565/1941, f. 2.

² Ibidem, f. 3.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, f. 4-5.

⁶ Ibidem, f. 5.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem, f. 4.

⁹ Ibidem.

fie un avertisment, pentru ca să se știe că Ardealul nu mai poate ajunge ceea ce a fost”¹⁰, adică să revină în interiorul granițelor românești. *Magyar Nemzet* (17 mai) a anunțat că profesorul Giesza Istvan de la Muzeul Maghiar Ardelean a susținut o conferință la Cluj, în care a afirmat că primii locuitori ai Transilvaniei au fost slavii, urmați de maghiari, sași și, din secolul al XV-lea, români, care au avut „doar rolul”¹¹ de a da denumiri topografice. O corespondență din Oradea a fost preluată de *Pesti Ujság* (21 mai), aceasta criticând administrația instaurată în 1918-1919, definită drept „regimul bacșișului regățean și secerișul bogat al evreilor”¹², soldată cu moartea a 10.000 de unguri. Pe aceeași linie s-a înscris și promovarea romanului „*Pe urma ungarilor*”, autor Ignacz Rosza¹³, în cotidianul *Pest*. Romanul a prezentat, conform analiștilor militari, „în culori zguduitoare viața ungarilor condamnați la pieire în Regat – marele cimitir al ungarimii”.¹⁴

La 27 mai 1941 în paginile din *Magyarország* au apărut declarațiile lui Josef Nyirő, președintele Partidului Ardelean, secția Cluj, care a vorbit despre cei 22 de ani de ocupație românească a Transilvaniei. La aceeași dată, discursul ministrului Instrucțiunii Publice, Hóman Bálint¹⁵, a fost redat în *Pester Lloyd*. Acesta, printre altele, a afirmat că principiul istoric este cel care trebuie să conteze în bazinul carpatin, iar întreaga regiune va reveni Ungariei. Contele Adalbert Teleki, președintele Partidului Ardelean, nu s-a sfiit să declare, fiind preluat de *Nemzeti Ujság*, că „stăpânirea românească a atacat în existența lui poporul maghiar din Ardeal”¹⁶ și că va susține guvernul de la Budapesta în asigurarea securității congenerilor rămași sub dominația Bucureștiului. În același sens a vorbit și Miko Imre, secretar general al Partidului Ardelean, care și-a exprimat neliniștea pentru soarta maghiarilor aflați în România.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem, f. 6.

¹² Ibidem.

¹³ Ignacz Rosza (n. 25 ianuarie 1909, Covasna – d. 25 septembrie 1979, Budapesta), autorul unor lucrări cu caracter revizionist, printre care: *Eastern Hungarians followed*, Dante Press, Budapesta, 1941, *Maica Ungaria*, Budapesta, 1941, *Scrisori din Transilvania*, Dante Press, 1942, Budapesta.

¹⁴ ANIC, fond PCM, dosar 565/1941, f. 6-7.

¹⁵ Hóman Bálint (n. 29 decembrie 1885, Budapesta-2 iunie 1951, Vac) a fost directorul Bibliotecii Naționale din Szechenyi (1922) și directorul Muzeului Național (1923-1932), înainte de a fi ministrul instrucțiunii publice în perioadele 1 octombrie 1932-14 mai 1938 și 16 februarie 1939-3 iulie 1942. După război a fost condamnat la închisoare pe viață și a murit în detenție.

¹⁶ ANIC, fond PCM, dosar 565/1941, f. 8.

Presă română nu a rămas datoare și, folosind ca pretexte diverse aniversări și comemorări, a reușit să publice câteva articole pe această temă. *Universul* (1, 6 și 30 mai), *Țara* (5, 8 și 17 mai) și *Viața* (8 și 18 mai) au fost cotidienele în care analiștii militari de surse publice au descoperit articole cu referire la Transilvania.

În prima zi a lunii, *Universul* a profitat de reglementarea salutului la drapel pentru a publica un articol care se încheia astfel: „...el [drapelul-n.n.] este îndrumătorul zilelor dreptății ce va să vină”.¹⁷ Patru zile mai târziu, *Țara* l-a omagiat pe regele Mihai I și i-a urat „să îndeplinească rotunjirea țării de altă dată”¹⁸, indiferent de greutate, piedici sau jertfe. Comemorarea lui Ion I. C. Brătianu la Florica a oferit *Universului* pretextul de a prelua din declarația lui Valer Roman¹⁹: „Pentru noi refacerea integrității teritoriale a României constituie marea insomnie a istoriei”.²⁰ La 8 mai 1941 *Viața* a prezentat o poezie a unui refugiat ardelean, iar *Țara* l-a comemorat pe Octavian Goga, sub semnătura lui Grigorie Popa²¹, care a făcut un apel cu accente mistice încheiat apoteotic: „Și nu uitați: Octavian Goga ne așteaptă la Ciucea!”.²² Tot *Țara* și tot prin Grigorie Popa, la 17 mai 1941, a cerut „să se oțelească voințele și să se învoldureze credința în reînvierea României Mari”.²³ „Destrămarea hotarelor să dea națiunii simțul instructiv al solidarității”²⁴, scria *Viața* (18 mai), iar Guvernul să acționeze pentru ca în viitor să ajungem unde „numai cu gândul ne

¹⁷ Ibidem, f. 2.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Valer Roman (n. 6 ianuarie 1887, Vima Mică, Someș –d.?) a absolvit Facultatea de Drept din Cluj și a obținut doctoratul (1909) și a intrat în avocatură ajungând decanul baroului din Cluj (1922-1924). A aderat la PSD (1923), apoi a trecut în PNL (1926) și a fost numit secretar general al Ministerului Justiției (1933-1934) și subsecretar de stat la Ministerul Muncii (1934-1936). Arestat și condamnat de regimul comunist, a decedat în detenție.

²⁰ ANIC, fond PCM, dosar 565/1941, f. 2.

²¹ Grigorie Popa (n. 31 iulie 1910-d. 24 septembrie 1994) poet, eseist, filozof. A fost președintele Societății Studenților de la Facultatea de Litere și Filozofie din Cluj, absolvent al facultății, doctor în filozofie, în Germania (1938), profesor la Sibiu, asistentul lui D.D. Roșca și directorul cotidianului *Țara* (1940-1945). Excluz din învățământ (1945), aflat în închisoare pentru diferite perioade până în 1964, psiholog la Regionala CFR Cluj (1965) și cercetător la Institutul de Medicină și Farmacie din București. Pentru mai multe detalii, a se consulta: Mircea Platon, *Adevărul și existența lui Grigore Popa*, în revista *Rost* nr. 28/iunie 2005 (www.rostonline.org/rost/iun2005/grigore_popa.shtml)

²² ANIC, fond PCM, dosar 565/1941, f. 3.

²³ Ibidem, f. 6.

²⁴ Ibidem.

este permis azi să ne plimbăm”.²⁵ Ultimul articol al lunii a apărut în *Universul* (30 mai) și a fost închinat eroilor. Cei incluși în această categorie și-au înțeles datoria „*de a apăra mormintele strămoșilor..., de a lupta și sângera pentru pământul românesc, pentru tot pământul românesc*”.²⁶

În iunie 1941, presa ungară a publicat 8 articole, traduse, sintetizate și analizate de ofițerii Secției a II-a Informații, dintre care 5 cu privire la rolul de lider al Budapestei în această zonă a Europei și 3 cu conotații antiromânești.

Vizita primului-ministru László Bárdossy²⁷ la Roma a fost un bun prilej pentru propaganda oficială să afirme, prin *Pest* (3 iunie), că Ungaria „*este desemnată*”²⁸ a conduce estul Europei, aceasta fiind o recompensă pentru fidelitatea față de Axă și suferințele îndurate. Aflat în vizită la Cluj, ministrul Hóman Bálint a făcut declarații, publicate de *Nemzeti Ujság* (7 iunie) și prezentate de analiștii Secției a II-a Informații. Printre altele, ministrul Instrucțiunii Publice a afirmat că tot ceea ce a fost câștigat până atunci „*trebuie și păstrat*”²⁹ pentru a împlini misiunea milenară, dar pentru acest lucru Ungaria trebuie să arate că poate guverna și conduce popoarele conlocuitoare. La 10 iunie 1941 *Pesti Hirlap* a ieșit în evidență prin autocaracterizările extrem de laudative la adresa propriului stat: „*cel mai mare, cel mai puternic și cel mai bine consolidat*”³⁰ din sud-estul Europei. Același ziar, cinci zile mai târziu, a criticat Trianonul pentru neajunsurile provocate, deoarece au înlocuit „*ceea ce a hotărât Providența divină*”³¹ și a creat un coșmar pentru unguri. Declanșarea războiului antisovietic (22 iunie 1941) a oferit cotidianului *Pest* (25 iunie) pretextul să publice un articol care se încheia astfel: „*Rolul tradițional istoric al ungarilor ca santinelă avansată a Europei nu suferă înfrângere*”.³²

Seria atacurilor directe sau indirecte la adresa României a fost deschisă de Nagy Magyarország (1 iunie), care a scris că „*mai avem, încă, granițe*

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem, f. 8.

²⁷ László Bárdossy (n. 10 decembrie 1890, Szombathely-d. 10 ianuarie 1946, Budapesta), a fost ambasador în România înainte de a fi numit ministru de externe (februarie 1941) și prim-ministru (aprilie 1941-martie 1942). După război a fost judecat, condamnat la moarte și executat.

²⁸ ANIC, fond PCM, dosar 565/1941, f. 10.

²⁹ Ibidem, f. 11.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem, f. 12.

³² Ibidem, f. 15.

sângerânde”³³, cu referire la așteptările revizioniste ale guvernului Horthy. Declarațiile ministrului Instrucțiunii din Italia, Giuseppe Bottai³⁴, aflat în vizită la Cluj, au fost «prelucrate» de *Pester Lloyd* (21 iunie). Demnitarul italian s-ar fi exprimat că „repararea nedreptăților teritoriale”³⁵ față de Ungaria reprezenta baza pentru o pace trainică în regiune. Un reportaj efectuat la Huedin de *Nemzeti Ujság* a folosit figuri de stil dintre cele mai relevante pentru a face comparația între fosta și actuala administrație a orașului. „*Opinca valahă a călcat aici mai sălbatic și aici a răsunit mai tare elementul balcanic de corecție: bâta*”³⁶, a menționat cotidianul, care a mai afirmat că românii au luat pământurile ungarilor și le-au oferit moșilor, apoi au românizat multe așezări rurale maghiare. Scopul acestor acțiuni a fost acela de a transforma maghiarul într-un „*cerșetor incult, pentru ca apoi să fie românizat*”.³⁷

Presa de la București s-a dovedit și mai redusă decât cea ungară, cu doar 6 articole, apărute în *Universul* și *Țara* (câte două), *Viața* și *Ardealul* (câte unul). Sever Pop³⁸, un fruntaș ardelean, gazetar și formator de opinie, a semnat în *Viața* (8 iunie) un articol despre răposatul mitropolit Alexandru de la Blaj, citând mesajul acestuia către rege: „*Mă bucur că numele de Român și Ardelean nu figurează nici măcar cu un vot negativ pe hârtia care a însemnat sfârșirea hotarelor scumpului pământ ardelean*”.³⁹ Ziarul *Ardealul* (13 iunie) a publicat articolul „*Solidaritatea Ardealului*”, în care s-a afirmat că figurile transilvane marcante au suprapus „*masiv și hotărât*”⁴⁰ interesele neamului și românismului peste interesele mici și trecătoare. În aceeași zi Grigorie Popa a abordat în *Țara* problema colaborării militare româno-germane, care prefigura „*icoana întreagă și rotundă a Patriei*”⁴¹, adică reîntregirea hotarelor.

³³ Ibidem, f. 10.

³⁴ Giuseppe Bottai (n. 3 septembrie 1895-d. 9 ianuarie 1959) avocat, economist, ziarist și om politic italian. A fost ministrul Educației în perioada 1936-1943.

³⁵ ANIC, fond PCM, dosar 565/1941, f. 14.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Sever Pop (n. 27 iulie 1901, Poiana Ilvei, Bistrița-Năsăud, d. 17 februarie 1961, Louvain, Belgia), lingvist, absolvent al Facultății de Filologie din Cluj (1923), doctor (1925), specializare la Paris în geografie lingvistică (1925-1927), profesor la Universitățile din Cluj (1931), Cernăuți (1939) și București (1940), director adjunct la Academia di Romania din Roma (1941-1946) și profesor la Universitatea Catolică din Louvain.

³⁹ ANIC, fond PCM, dosar 565/1941, f. 11.

⁴⁰ Ibidem, f. 12.

⁴¹ Ibidem.

La 19 iunie 1941 întreaga presă națională în frunte cu *Universul*, *Curentul* și *Viața* au acordat largi spații tipografice pentru a prezenta studiul lui Gino Lupi⁴² apărut în revista *L'Europa Sud-Orientale*, care făcea o comparație între etnogeneza ungarilor și a românilor, cu accente pe spațiul transilvan. Autorul a considerat că «amestecul» român (daci și romani) este „*mai nobil decât cel unguresc*”⁴³, alcătuit din triburi finice, tătare și slave. De asemenea, Transilvania „*nu este leagănul națiunii maghiare, iar secuii nu sunt rasă pură maghiară*”⁴⁴, deoarece aceștia din urmă sunt amestecați cu români deznaționalizați. Finalul studiului este extrem de tranșant, afirmând că românii sunt primii locuitori ai Transilvaniei, în timp ce ungurii „*fac parte din hordurile barbare care au devastat Europa și Italia de nord, fiind considerați drept un flagel al Europei*”.⁴⁵

Ultima apariție publicistică a lunii iunie 1941 menționată de analiștii militari ai Secției a II-a Informații a fost poezia „*De viitorul nostru nu mi-e teamă*”, semnată de N. Crevedia⁴⁶ în *Universul*, care se încheia astfel: „*Și-ntreg așa, cum soarele răsare,/ Să afle-acei ce-au rupt și-or mai lovi/ C-a fost o vatră-a României Mare/ Și mare ea, în veci, din nou va fi*”.⁴⁷

Presa ungară a continuat să fie monitorizată de specialiștii militari în surse publice care, constant, au elaborat materiale direcționate către beneficiarii legali. În ansamblu, Secția a II-a și-a îndeplinit cu profesionalism sarcinile și misiunile clasice și cele asimetrice, pe timp de război, consacrându-se ca una din cele mai solide instituții ale sistemului de securitate națională.

Alin Spânu

Doctor în istorie, cadru didactic asociat
la Facultatea de istorie a Universității București

⁴² Gino Lupi (n. 23 decembrie 1892, Bondeno-d. 20 octombrie 1982, Milano) filolog, lingvist, orientalist și poliglot, s-a împrietenit cu Aron Cotruș și a rămas un prieten al României. Pentru mai multe detalii a se consulta: Alexandru Ruja, *Gino Lupi și cultura română*, v. www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod?=5273.

⁴³ ANIC, fond PCM, dosar 565/1941, f. 13.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ N. Crevedia, pseudonimul lui Nicolae Cristea (n. 24 noiembrie 1902, Crevedia-Mare, Giurgiu-d. 5 noiembrie 1978, București) a absolvit Facultatea de Litere și Filozofie din București și a debutat cu articole și recenzii în revista *Viața Literară* (1936). În perioada 1940-1944 a fost atașat de presă și secretar cultural la Ambasada României de la Sofia.

⁴⁷ ANIC, fond PCM, dosar 565/1941, f. 15.

ZECE ZILE, ZECE NOPTI

În 2021 se împlinesc 77 de ani de la crâncenele bătălii duse de Oștirea Română – aflată la acea dată de partea Aliaților – în campania din vestul țării, în cursul lunilor septembrie și octombrie 1944, pentru eliberarea de sub ocupația trupelor germano-maghiare a părții teritoriului transilvan încorporat Ungariei în urma Dictatului de la Viena din 30 august 1940.

Marcăm acest moment istoric prin evocarea unei secvențe a marilor înclăștări militare desfășurate pe valea Arieșului, în partea estică a Țării Moților, așa cum au fost ele surprinse în memoriile generalului Ilarie Simionescu, comandantul trupelor române aflate în teatrul de război menționat. Articolul ne-a fost pus la dispoziție de fiul autorului, colegul nostru colonel (r) Dragoș Simionescu din Sucursala București.

Evocarea inclusă în paginile revistei se dorește a fi și o dovadă a recunoștinței noastre, a celor de azi, pentru comandanții oștirii, pentru luptătorii din tranșee, pentru izbânzi și victorie, dar și pentru jertfa supremă a celor care, pe câmpul de luptă, au dat ultimul sărut gliei strămoșești.

Ofensiva germano-maghiară de la începutul lunii septembrie 1944, dirijată spre zona din centrul Transilvaniei, eșuase. Dar trupe inamice de elită, înzestrate cu mijloace blindate și artilerie grea, își apărau cu înverșunare puternică poziție defensivă jalonată de înălțimile care străjuiesc în partea de miazănoapte Lunca Mureșului și Arieșului, în regiunea confluenței lor. Iar cota 433 de pe Dealul Fețelor, din dreptul satului Hădăreni, reprezenta „punctul forte” al aripii stângi a apărării dușmane. Timp de zece zile, spinarea aceasta clisoasă și gârbovă a trecut de câteva ori dintr-o mână în alta. De fiecare dată, cucerirea și menținerea acestei cocoase s-au realizat prin lupte crâncene duse de către ostașii Grupului 92 Munte pe care îl comandam.

Înălțimile situate la est de Arieș și în special Dealul Fețelor (cota 433) reprezentau o bună bază de pornire în viitoarele acțiuni ofensive ale trupelor noastre și un important observator înaintat. Aceasta este și explicația caracterului înverșunat al luptelor ce s-au dat pentru stăpânirea lor.

Ordinul comandantului Diviziei 18 Munte din 17 septembrie 1944 pentru ocuparea pozițiilor a găsit unitatea noastră la o depărtare de 15-20 km, ceea ce presupunea o repeziciune maximă atât în stabilirea măsurilor, cât și în deplasarea trupelor. Lipsa trupelor de contact complica și mai mult situația, mai ales sub aspectul recunoașterii sectorului. În aceste împrejurări am hotărât să

trec la ocuparea pozițiilor fără o recunoaștere în teren, pe timpul nopții, realizând surprinderea inamicului.

Umbrele înserării au cuprins treptat întreaga fire. Profilele estompat pe zare, înălțimile au accentuat parcă nerăbarea de a ajunge cât mai curând acolo. Am chemat comandanții de batalioane și companii și, după ce le-am adus la cunoștință ordinul primit și hotărârea luată, am stabilit împreună modul de acțiune.

Învăluite în bezna nopții și a mușeniei, subunitățile au ocupat pozițiile indicate și au început să se îngroape la teren, supraveghind în același timp cu mare atenție mișcările inamicului.

La ieșirea zorilor, pe front și pe flancuri s-a abătut asupra pozițiilor noastre un uragan de foc și fier, semănând pretutindeni moarte. Cu toată dârzenia lor, ostașii Companiei 1 de pe Dealul Fețelor au fost copleșiți de superioritatea atacatorilor și nevoiți să se retragă printr-o viroagă în satul Hădăreni. Situația devenise destul de critică. Inamicul se putea consolida pe deal, de unde ar fi zădărnicit orice altă încercare de înaintare a trupelor noastre. De aceea, am ordonat să se contraatace imediat.

În fruntea Companiei 1, nesocotind ploaia de gloanțe inamice și îmbărbătându-și ostașii cu propriul său exemplu, sublocotenent Nicolae Rodean a pornit la atacul înălțimii printr-o învăluire de flanc. Vijelia de foc a inamicului secera din plin rândurile asaltatorilor, făcând urcușul aproape imposibil. Cu o supremă și admirabilă sfortare, creasta a fost atinsă. Explozii de grenade întunecau vederea, fumul îneca respirația. Inamicul însă a fost înfrânt, supraviețuitorii cu mâinile ridicate deasupra capului au fost scoși din șanțuri și trimiși la regiment.

Recitesc, după mai bine de două decenii, raportul comandantului Companiei 1 – sublocotenent N. Rodean – și îmi reamintesc de prețul acestui atac: „...*Mai am cinci comandanți de grupe cu câte 6-7 oameni fiecare. Nu funcționează decât o singură mitralieră. Continuăm să fim la datorie ...*”. Pentru poziția pe care trebuia să o mențină, aceste forțe erau mult prea puține. Iar atacurile și contraatacurile – ale noastre sau ale inamicului – s-au succedat zi de zi până la 27 septembrie, și totuși ostașii și ofițerii s-au menținut, făcând dovada unui înalt eroism, ajuns până la jertfa supremă.

La 20 septembrie, inamicul atacă cu care de luptă. Neavând la dispoziție niciun mijloc antitanc, am ordonat ca luptătorii să se adăpostească în râpele aflate în sector și apoi după trecerea tancurilor să contraatace infanteria dușmană care le urma. Și de astă dată, lupta a fost crâncenă. Lipsite de sprijinul infanteriei lor,

tancurile inamice au fost nevoite să se retragă în grabă. Trupele noastre au reocupat vechile poziții, pregătindu-se pentru noi înclăștări cu dușmanul.

În cumpăna nopții de 22-23 septembrie, inamicul a dezlănțuit un nou și puternic bombardament de artilerie asupra Dealului Fețelor și apoi a pornit la atac. Pământul era răscolit de obuze, iar lucrările de apărare distruse complet. Și valurile atacatorilor se succedau mereu, ajungându-se unele pe altele. Compania 1 nu a mai putut rezista și s-a retras iarăși spre sat. Au rămas în urmă cei care și-au făcut până la ultima licărire de viață datoria.

Am solicitat intervenția neîntârziată a unui divizion de obuziere abia sosit în zonă. Sub protecția valului de foc propriu, companiile au pornit din nou la contraatac. Lupta a fost deosebit de crâncenă, deoarece dușmanul se crampona de teren cu disperarea înecatului. Dar dragostea față de glia străbună și ura față de cotropitori au dat tărie de oțel brațului atacatorilor noștri, care nu s-au mai oprit din iureș până pe creastă, reinstalându-se acolo (pentru a câta oară?).

La apelul comandantului Companiei 1, numele multor ostași și ofițeri este reluat cu durere și pioșenie de către cei rămași în viață. Secerați de gloanțe sau sfârtecați de obuzele vrăjmașe, ei au udat cu sângele lor pământul strămoșesc: slt. Stroia, ucis în chip groaznic de un proiectil dușman care îi retezase capul; locotenent Ruje, [care] s-a aflat permanent în mijlocul ostașilor săi, îmbărbătându-i cu îndemnuri avântate. El a fost lovit în plin pe când încerca să salveze mitraliera unui alt erou, sergentul Ilie Mugur, care căzuse cu mâinile înclăștate pe arma pe care o mânuiase cu pricepere și abnegație. Apoi sublocotenentii Dinu, Lazăr și mulți alții au îmbrățișat pentru totdeauna pământul țării pentru a cărui eliberare au luptat și s-au jertfit.

Singurul supraviețuitor dintre ofițeri a fost sublocotenentul Nicolae Rodean care, deși rănit de câteva ori în luptele anterioare, a rămas la datorie înflăcărând prin exemplul și priceperea sa pe toți luptătorii în această dramatică înclăștare.

Și astăzi, după trecerea a 23 de ani (n. red. textul a fost scris în 1967), port în suflet durere pentru toți cei căzuți în înclăștarea cu dușmanul. Iar rândurile de față să fie considerate un nou prinos de recunoștință și pios omagiu ce-l aduc eroilor, tovarășilor mei de luptă de pe Dealul Fețelor.

General Ilarie Simionescu

MEMORIE PROFESIONALĂ

APĂRAREA ORDINII CONSTITUȚIONALE - OBIECTIV CONSTANT AL SERVICIILOR ROMÂNE DE INFORMAȚII

5. SUBMINAREA PUTERII DE STAT (I)

Am început analiza printr-o succintă incursiune în ce privește apariția și evoluția structurilor informative din țara noastră în perioada modernă, precum și a modului de organizare și desfășurare a activității informative, pe principalele sale coordonate: obiectivele acesteia; problemele, persoanele, locurile și mediile vizate; instrumentele de planificare și coordonare a culegerii de informații; mijloacele și metodele specifice folosite pentru obținerea și verificarea informațiilor; modalitățile de valorificare în scopul prevenirii și contracarării riscurilor și amenințărilor vizând siguranța statului și, pe un plan mai larg, ordinea constituțională.

Această introspecție de ordin general a fost realizată pe etape istorice, cu relevarea unor oarecare note distincte conferite de evoluția riscurilor și amenințărilor externe, dar și interne, de regulă influențate de acestea.

În circumstanțele menționate, vom trece la analiza efectivă a riscurilor și amenințărilor la adresa statului român, de la mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu din 1821 – considerată de istorici ca fiind borna de început a epocii moderne în România – precum și la adresa ordinii sale constituționale, așa cum a fost configurată de reglementările constituționale moderne, începând cu Regulamentele Organice (1831 în Moldova și 1832 în Țara Românească).

Lista riscurilor și amenințărilor specifice, avută preponderent și permanent în atenție de structurile informative românești cu competențe interne, cuprinde: acțiunile subversive vizând subminarea puterii de stat, cele de factură politică (anarhismul, extremismul de stânga și de dreapta), etnică (iredentismul, autonomismul, revizionismul teritorial), religioasă (fanatismul și exclusivismul, prozelitismul agresiv, nerecunoașterea statului și nerespectarea reglementărilor legale), trecerea frauduloasă a frontierei de stat.

În ce privește subminarea puterii de stat, amenințare majoră la existența și funcționarea normală a statului, pe care o vom aborda în continuare, experiența

structurilor informative române din ultimii 200 de ani relevă o cazuistică bogată și **un evantai larg de modalități de acțiune vizând răsturnarea ilegală/neconstituțională a autorității statale sau perturbarea gravă a funcționării acesteia**: lovitură de stat, puciul, insurecția, complotul, revolta, rebeliunea, răscoala, obstrucționarea exercitării autorității publice, precum și folosirea ei abuzivă, propaganda antistatală, folosirea unor mijloace specifice războiului informațional pentru stimularea neîncrederii în autoritatea de stat etc.

Și de această dată dorim să procedăm mai întâi la conturarea **semnificației juridico-profesionale a principalilor termeni** pe care îi folosim:

- Subminarea – la modul generic, înseamnă acțiune ilegală, conspirativă, întreprinsă împotriva ordinii sociale, politice, economice și militare, urmărind scopuri retrograde, antistatale sau slăbirea capacităților de acțiune și ripostă ale organelor abilitate.¹

Ca infracțiune contra securității statului, incriminată de Codul Penal actual la art. 162, Subminarea puterii de stat este (1) acțiunea armată de natură să slăbească puterea de stat și (2) orice alte acțiuni violente săvârșite de mai multe persoane împreună, de natură să atragă aceleași urmări.

- Lovitura de stat, conform *Wikipedia*, înseamnă acțiunea rapidă care urmărește răsturnarea regimului politic existent și preluarea, prin forță, a puterii politice de stat de către un grup de persoane, precum și actul de violare a Constituției prin care un grup de persoane preia cu forța puterea într-un stat.

În conceptul de lovitură de stat se regăsesc mai multe fenomene distincte sau secvențiale – cum ar fi conspirația inițială, asasinatul dirijat sau demonstrativ, lovitură de palat – care însă nu pot fi identificate decât prin instalarea dictaturii sau prin legitimarea unei mulțimi. Lovitura de stat, ca fenomen complex, are nevoie obligatoriu de participarea conștientă sau inconștientă a unei mulțimi.²

- Puciul – o formă a loviturii de stat dată de Armată, cu sau fără întrebuintarea armelor, dar cu folosirea deplină a autorității instituției militare și mizând pe percepția populară a forței pe care o reprezintă. Puciul cunoaște două tipuri de dezvoltare ulterioară: 1) după aplicarea loviturii,

¹ Col. (r) Traian Stambert, Col. (r) Liviu Găitan și Col. (r) Gheorghe Dragu, *Limbajul serviciilor secrete*, Ed. PACO, 2010, p. 239.

² Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România Vol. 1*, Ed. RAO, 2012, p. 20.

forțele militare conduc statul și introduc regimul militar și 2) după consumarea loviturii militare, forța de puci cedează Puterea unui regim civil aservit.³

- Insurecția – o formă de luptă deschisă, organizată și armată dusă împotriva unui regim, a unei autorități sau pentru îndepărtarea unei armate ocupante. De regulă, insurecția desemnează o acțiune violentă care nu-și atinge scopul sau care modifică prea puțin regimul puterii, nereușind să ajungă la stadiul de lovitură de stat.⁴
- Complotul – generic, înțelegere secretă între două sau mai multe persoane care uneltesc o acțiune cuprinsă în gama amenințărilor sau a infracțiunilor contra securității naționale.

Codul Penal în vigoare definește infracțiunea de Complot la art. 167 ca inițierea sau constituirea unei asociații sau grupări în scopul săvârșirii vreuneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 155-163 (trădarea – art. 155, trădarea prin ajutarea inamicului – art. 156, trădarea prin transmiterea de secrete – art. 157, acțiunile dușmănoase contra statului – art. 158, spionajul – art. 159, atentatul care pune în pericol siguranța statului – art. 160, atentatul contra unei colectivități – art. 161, subminarea puterii de stat – art. 162, actele de diversiune – art. 163), art. 165 – subminarea economiei naționale și art. 166¹ - acțiuni împotriva ordinii constituționale ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unei astfel de asociații sau grupări.

- Revolta – o răzvrătire spontană, care nu este îndreptată obligatoriu împotriva unui regim sau guvern, având – după modelul francez – trăsătura unei forme de opoziție, de refuz de a se supune autorității cuiva. Prin extensie, un protest colectiv violent care ia dimensiuni profesionale, etnice sau sociale, încalcă legile țării și atacă simbolurile Puterii, a primit deseori denumirea de revoltă populară.
- Răscoala – „o răzvrătire spontană și neorganizată a țărănimii oprite” (DEX). Cuvântul este folosit corect numai când se referă la o revoltă a țăranilor. Au existat și răscoale (cea de la Bobâlna și a lui Horia, Cloșca și Crișan) care au avut caracter organizat, s-au sprijinit pe un program și au fost conduse după criterii militare.

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem*, pp. 22-23.

- Revoluția – conform DEX, „o schimbare bruscă și de obicei violentă a structurilor sociale, economice și politice ale unui regim dat”. O revoluție victorioasă este în mod fundamental o schimbare totală de sistem politic, urmată de modificarea structurii economice și a poziției straturilor sociale. Datorită complexității fenomenelor, precum și profunzimii schimbărilor produse în societate, revoluția se desfășoară pe o perioadă mai lungă de timp. Acțiunea declanșatoare poate fi o insurecție, o revoltă mai amplă sau o răsccoală generalizată, precum și o lovitură de stat.⁵
- Mișcarea revoluționară – desemnează, de regulă, fie o insurecție mai amplă, fie o revoluție care nu-și consumă toate etapele, lasă urme, produce unele modificări, dar nu schimbă fundamental sistemul politic.⁶
- Acțiuni împotriva ordinii constituționale – întreprinderea oricărei acțiuni pentru schimbarea ilegală și prin violență a ordinii constituționale sau a caracterului național, suveran, independent, unitar și indivizibil al statului român.

Normele constituționale române, începând de la Regulamentele Organice, dar mai ales de la Constituția de la 1864, denumită oficial Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris, prima Constituție a României, au reglementat din ce în ce mai explicit atribuțiile puterilor statului – legislativă, executivă și judecătorească, precum și protecția drepturilor și libertăților cetățenești. Totodată, reglementările legale au stabilit, pe etape, limitele de exercitare a acestora, iar cele penale incriminarea ca infracțiuni/crime sau contravenții/delicate a faptelor constituind agresiuni la adresa exercitării legal/constituționale a autorității statale, dar și a abuzurilor de putere. Vom prezenta exemple pe parcursul analizei.

Cu aceste precizări, pe care le-am considerat necesare, trecem efectiv la **prezentarea modalităților de acțiune vizând înlocuirea sau subminarea puterii de stat de la Mișcarea revoluționară din 1821 condusă de pandurul Tudor Vladimirescu**, cu caracter național și social, care, deși înăbușită în sânge, a pus capăt regimurilor străine fanariote și a deschis calea spre libertate și modernitate.

Având în vedere multitudinea modalităților de subminare a puterii de stat manifestate în cei 200 de ani, le vom reține în analiza noastră, cronologic, pe cele mai semnificative, cu prezentarea succintă a contextului intern și extern,

⁵ *Ibidem*, pp. 23-26.

⁶ *Ibidem*, p. 28.

a influențelor exercitate, a sprijinului acordat, a consecințelor create și a reacției autorităților, inclusiv a structurilor de informații și securitate.

Revoluția de la 1848

Ideile de propășire națională și de reformă și-au aflat aplicarea politică prin Revoluția de la 1848, într-un context european favorizant.

În Moldova, Revoluția din 1848 a durat două zile, între 27 și 29 martie, în Țara Românească – trei luni, iar în Transilvania – un an și jumătate (aprilie 1848 - septembrie 1849), fiind o acțiune unitară în condițiile în care un grup consistent de „agenți” revoluționari au „migrat” împreună cu programul lor prin cele trei capitale ale națiunii: Iași, București și Blaj.

În analiza noastră ne vom referi doar la revoluția din Moldova și Țara Românească, Transilvania fiind încorporată atunci în Ungaria.

- În Moldova, la sfârșitul lunii martie 1848, mai mulți patrioți români – boieri, mitropolitul, negustori, profesori, avocați, medici – s-au adunat la Hotelul Petersburg din Iași și au emis o petiție – proclamație îndreptată împotriva domnitorului Mihail Sturdza, care a fost semnată de peste 340 de persoane.

Din cele 35 de puncte ale petiției, domnitorul s-a prefăcut că acceptă 33, respingând cererea de înființare a Gărzii Naționale și cea de dizolvare a Adunării Moldovei. După o evaluare rapidă a situației interne și internaționale – mai ales, mișcările trupelor rusești de la graniță – domnitorul Mihail Sturdza hotărăște declanșarea unei contra-revoluții viguroase. Casele lui Alexandru Mavrocordat, unde se adunaseră protestatarii în așteptarea răspunsului la petiție, au fost înconjurare de trupe în seara zilei de 29 martie și revoluționarii au fost arestați. A urmat o represiune brutală, generată de informațiile conform cărora tinerii revoluționari dispuneau de arme ascunse la moșii din apropierea Iașului, informații care ulterior s-au dovedit veridice.

- Revoluția din Țara Românească s-a declanșat în ziua de 9 iunie 1948, când ceremonia religioasă condusă de preotul Radu Șapcă din Romanai s-a transformat într-o manifestație politică, prin citirea unei proclamații, cunoscută ca Proclamația de la Islaz, care avea două puncte cheie. Primul este apelul către națiune de a arma „*spre a ține buna orânduială și a ajuta la fapta cea mare*”. Al doilea îl reprezintă tentativa de a propune Țării Românești o republică.⁷

⁷ Detalii în *Ibidem*, pp. 83-104.

Sub presiunea evenimentelor, domnitorul Gheorghe Bibescu a semnat o nouă Constituție – în fapt Proclamația – și a acceptat formarea unui guvern provizoriu, după care, la 11 iunie, a abdicat. La 14 iunie, Guvernul revoluționar a adoptat decrete privind înființarea steagului național și a Gărzii Naționale, desființarea rangurilor civile, a cenzurii, a pedepsei cu moartea și a robiei, eliberarea arestaților politici.

Curcile conservatoare din țară încep să se opună acestor reforme. Rusia țaristă, care vede că revoluția este îndreptată, în ultimă instanță, și împotriva protectoratului rus, intervine la Poartă pentru a se restabili ordinea. Trupe turcești și țariste se deplasează spre București, primele ajungând la 13 septembrie, având o ciocnire sângeroasă cu Detașamentul de Pompieri din Dealul Spirii, soldată cu morți și răniți. Un număr de 22 de fruntași revoluționari și alte 69 persoane implicate în evenimente au fost exilate.

Scurta perioadă de 3 luni cât a durat Revoluția în Țara Românească a avut urmări însemnate, a facilitat pătrunderea în țară a ideilor de reformă socială, stând, din punct de vedere principal și politic, la baza României moderne.⁸

Agenții Poliției Secrete au monitorizat la scară națională conducătorii Revoluției din anul 1848 din Principatele Române, organizând la graniță filtre informative cu raportarea continuă a situației și a măsurilor luate. La 28 decembrie 1848, Căimăcănia Țării Românești a intervenit la Departamentul din Năuntru să oprească intrarea în țară a celor „bănuși de fapte rele și de revoluție”.⁹

Perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza

Deși a durat doar 7 ani (24 ianuarie 1859 – 11/12 februarie 1866), a fost una dintre cele mai rodnice ale istoriei naționale.

Pentru consolidarea și realizarea unirii complete a Principatelor Unite și rezolvarea problemelor interne de importanță covârșitoare – secularizarea bunurilor mănăstirilor închinatelor unor centre ecumenice externe și împrăștierea țăranilor – Cuza avea nevoie de un stat puternic. În acest scop, a stabilit atribuții și competențe cât mai clare autorităților publice, inclusiv celor de siguranță, și totodată a identificat mai bine și incriminat mai aspru crimele și delicturile contra siguranței interne a statului (atentatele la adresa domnitorului,

⁸ Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până azi*, Ed. Albatros, pp. 526-533.

⁹ Sorin Aparaschivei, *Sistemul național de informații de la Regulamentul Organic și până după Războiul de Reîntregire Națională*, Ed. Militară, 2018, p. 27.

complotul, „ațâțarea” la război civil etc.), precum și contra Constituției, prin Codul Penal din 1864.¹⁰

În vederea stăvilirii legale a folosirii presei împotriva siguranței generale a tânărului stat unificat, încă de la 19 mai 1859 a fost adoptată Legea Presei, care interzicea publicațiilor: defăimarea Domnitorului, a religiei domnitoare în țară, precum și a celorlalte religii recunoscute în Principate; provocarea la acțiuni armate, la intervenții străine, la nesupunere față de lege sau la nerespectarea proprietății; ultragiarea funcționarilor publici, a demnității Camerei Legiuitoare sau a unui deputat în legătură cu îndeplinirea mandatului său.

La 23 martie 1862, Adunarea Generală a Principatelor Unite a modificat Legea Presei, înăsprind regimul tipăriturilor și publicațiilor de orice fel.

- Cu toate măsurile luate, **delictele de presă care aduceau atingere siguranței statului** continuau să se producă. Spre exemplu, **la 26 ianuarie 1862, ministrul de Interne l-a reclamat ministrului Justiției pe redactorul Ioan Valentineanu** sub acuzația că „a atacat conducerea statului” prin „expresiile întrebuintate” în gazeta „Reforma”, cerând tragerea acestuia la răspundere, iar „pe viitor să se dea dispozițiile necesare pentru urmărirea după lege a culpabililor fără a mai fi nevoie de sesizarea Ministerului de Interne”.¹¹

Pe fondul existenței unor curente antiunioniste centrifuge și al rezistenței unor grupuri față de programul de reforme al lui Cuza, **au existat comploturi și uneltiri contra siguranței tânărului stat**, despre care a vorbit și domnitorul la 3 noiembrie 1863 Adunării Elective, cu ocazia prezentării programului marilor reforme preconizate. Structurile informative și contrainformative și-au probat vigoarea și profesionalismul reușind lovituri memorabile contra spionilor și ingerințelor străine în politica internă a statului român. Alexandru Ioan Cuza a beneficiat de informații utile și la timp, obținute din interiorul și exteriorul țării. Acest fapt reiese și din amnistia din 3 august 1864, acordată de Cuza “pentru toate vinile politice”, vizând atât pământenii, cât și străinii.¹²

- În acest context, s-a produs, **la 8 iunie 1862, asasinarea prim-ministrului Barbu Catargiu**. În jurul orei 17.45, părăsind clădirea Parlamentului din Dealul Mitropoliei, negăsind trăsura a acceptat să se deplaseze în cupeul șefului Poliției. În momentul în care treceau pe sub bolta porții Mitropoliei (clopotnița de azi), un individ care aștepta în umbră, s-ar fi urcat pe scara trăsुरii și ar fi tras două

¹⁰ *Ibidem*, p. 41.

¹¹ *Ibidem*, pp. 45-46.

¹² *Ibidem*, pp. 60-61.

gloanțe din apropiere, primul lovindu-l pe Barbu Catargiu în cap din direcția posterior-inferioară, decesul fiind instantaneu.¹³

Evenimentul tragic a fost tratat de autorități, cel puțin declarativ, drept un atentat la siguranța generală a statului, însă autorul asasinatului a rămas necunoscut. A doua zi după asasinat, Camera Legislativă a investit Guvernul cu puteri discreționare în domeniul ordinei și siguranței publice timp de 6 luni pentru „a lua toate măsurile și chiar cele mai energice în privirea acelorora ce i-ar afla că conspiră sau făptuiesc în contra liniștii publice, de a aresta, de a-i înfrâna și de a-i deporta din țară, precum și de a suspenda libertatea presei...”. Din cei 90 de membri ai Adunării prezenți, au votat pentru doar 56, ceilalți 36 fiind împotriva. Ca urmare, puterile discreționare acordate Guvernului au fost respinse de Cuza. Totuși, pentru investigarea asasinatului, ministrul de Interne a ordonat Serviciului Secret să se implice în caz și să desfășoare propria anchetă, punând la dispoziție și fondurile necesare.

Primul suspect luat în verificări a fost, pentru asemănarea cu asasinul și „exaltarea în ideile sale politice”, Dumitru Duncă, supus austriac. Alt bănuțat a fost Stan Popescu, pentru prinderea căruia s-a cooperat cu autoritățile austriece și otomane. Încă unul, Niculae Danielescu din județul Prahova, care nu era „în întregimea facultăților intelectuale”. Dintr-un document din 19 iulie 1862 rezultă că s-au făcut și unele arestări secrete.

La vârful statului existau însă anumite interese care au împietat asupra anchetei. Procurorul de caz P. Sachelarie reclama, în raportul său din 28 iunie 1862, că directorul Prefecturii Capitalei (adică șeful Serviciului Secret) nu i-a permis accesul și interogatoriul asupra arestaților.

Peste ani, în iunie 1866, cercetările în caz au fost reluate la insistențele lui Lascăr Catargiu, fratele răposatului. La 24 aprilie 1872, după lungi demersuri, autoritățile austro-ungare au permis unei comisii (rogatorii) din România să-l interogheze pe Gyorgy Bogathi, devenit între timp principalul suspect al asasinatului, întemnițat la Carlsburg. Bogathi a negat implicarea sa, dar și-a amintit că, cu câteva zile înainte de a fi suprimat Barbu Catargiu, acesta nu aprobase propunerea Partidului Liberal de a organiza, pe Câmpia Libertății, pe 11 iunie 1862, o adunare națională în amintirea evenimentelor revoluționare din 11 iunie 1848.

¹³ Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, p. 186

Lascăr Catargiu, încă plin de speranță, a dispus continuarea cercetărilor în caz, astfel că dosarul asasinării lui Barbu Catargiu de la Ministerul Justiției a fost depus la Arhivă abia în aprilie 1904.¹⁴

Asasinarea prim-ministrului Barbu Catargiu este un mister și astăzi din mai multe motive: 1) cercetările au fost sistate din ordinul lui Cuza; 2) dosarul întocmit în 1862 a dispărut, existând în arhive doar dosarele de la 1866 și 1869-1876; 3) chiar și dosarele ulterioare au fost interzise la cercetare dintr-un ordin al lui Dimitrie Onciul; 4) depozițiile martorilor și documentele anchetei conțin informații care se contrazic, sunt confuze sau incomplete.¹⁵

Historicul Alex Mihai Stoenescu a făcut, în *Istoria loviturilor de stat în România* – o lucrare deosebit de amplă, documentată și analitică – analiza celor trei variante de asasinat, pornind de la ipotezele vremii: 1) asasinat comandat de liberal-radicalii și executat de Dimitrie Dunca; 2) autorul un asasin fanatic și 3) asasinat politic, punctând argumente pro și contra.¹⁶

- Complotul împotriva lui Alexandru Ioan Cuza din noaptea de 11/12 februarie 1866, când domnitorul a fost obligat să abdice.

Între reformele interne, considerată de însemnătate covârșitoare, se număra împrăștierea țăranilor. Elementele conservatoare ale Camerei – care, grație legii electorale censitare, erau permanent alese – făceau imposibilă votarea legii rurale. **Cuza a trebuit să recurgă la dizolvarea Camerei, prin lovitură de stat, dar și la modificarea caracterului regimului.** Prin noua Constituție, pe care Cuza a supus-o, împreună cu noua lege electorală, plebiscitului, adică votului întregului popor, dispozițiile Convenției de la Paris fuseseră modificate în sens autoritar, sporind drepturile puterii executive, implicit ale Domnului.

Pe temeiul noii Constituții, legea rurală a fost promulgată, la 14 august 1864, și împrăștierea țăranilor se împlini, desființându-se totodată claca sau boerescul.¹⁷

Lovitura de stat și legea rurală i-au adus lui Cuza și mulți dușmani. În cele din urmă s-a ajuns la un complot al opoziției - care grupa deopotrivă liberalii, supărați că erau ținuți departe de putere, și moșierii conservatori

¹⁴ Sorin Aparaschivei, *Op. cit.*, pp. 68-70.

¹⁵ Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, p. 188.

¹⁶ Detalii în *Ibidem*, pp. 188-217.

¹⁷ Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Op. cit.*, pp. 552-560.

(„monstruoasa coaliție”) - complot la care a fost atrasă și o parte din armata Bucureștiului.

Conducătorul acțiunii a fost C. A. Rosetti. El a convocat liderii coaliției și a stabilit împreună cu aceștia componența Locotenenței domnești care urma să preia conducerea statului după detronarea lui Cuza: generalul Nicolae Goleșcu (liberal – radical), Lascăr Catargiu (conservator) și colonelul Nicolae Haralambie (comandantul Regimentului de artilerie din București). Au fost aleși ofițerii care trebuiau să-l aresteze pe domnitor: căpitani Anton Costiescu, Alexandru Lipoianu, Constantin Pilat (ginerelul lui C. A. Rosetti), locotenentii Anton Berindei și Manolescu, toți francmasoni.

Data complotului a fost stabilită pentru noaptea de 10 spre 11 februarie 1866. Spre înșelarea vigilenței Poliției conduse de Alexandru Beldiman, Maria Rosetti a organizat o recepție în seara respectivă, la care alți membri ai conjurației aveau misiunea de „a ține la joc de cărți până târziu pe funcționarii și ofițerii superiori din cauza cărora lovitura ar fi fost periclitată”.

Târziu în noapte, spre ora 4,00, planul a fost pus în aplicare, Alexandru Ioan Cuza fiind trezit din somn și pus în situația de a semna actul de abdicare, al cărui text fusese conceput de Ion Ghica și C. A. Rosetti. Nu a opus rezistență, deoarece în momentul alegerii ca domnitor al Principatelor Unite în ianuarie 1859 promisese că va ceda Puterea când unirea va fi trainică, pentru aducerea unui principe străin. A fost arestat și dus la o reședință conspirativă, la 13 februarie părăsind țara.

Conspiratorii au putut acționa în voie, întrucât șeful Siguranței statului, I. G. Valentineanu, l-a trădat și el pe Cuza, neinformându-l despre planul complotului pentru că își luase un “angajament de onoare” de a păstra secretul încredințat de C.A Rosetti, după cum a consemnat mai târziu în memoriile sale.¹⁸

Detronarea lui Cuza a pus grav în pericol siguranța statului român.

La 3 aprilie 1866, separatiștii moldoveni s-au mobilizat și au cerut desfacerea Unirii și proclamarea boierului Nicolae Rosetti-Rosnovanu ca domn al Moldovei. Insurecția antiunionistă, pregătită din timp cu sprijin rusesc, s-a declanșat pe fondul confuziei europene privind alegerea unui nou domn în Principatele Unite după detronarea lui Cuza și a recrudescenței conflictelor de interese dintre Marile Puteri. Ea a fost favorizată și de un mediu

¹⁸ Detalii în Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, pp. 306-314 și în articolul *Detronarea lui Cuza Vodă prin complot și trădare*, publicat de col. (r) dr. Aurel David în revista *Vitralii – Lumini și umbre* nr. 42/2020, pp. 13-46.

favorabil generat de frustrarea trăită de moldoveni în urma mutării capitalei la București și de felul brutal în care fuseseră primiți în Țara Românească funcționarii moldoveni după Unire.

Acțiunea separatistă a fost, însă, dejucată prompt de structurile de forță ale statului național român. Evenimentele de la Iași din acea zi s-au lăsat cu vărsare de sânge în rândul masei de manevră utilizată de conspiratori (10 decedați).¹⁹

După abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza, a fost adus la conducerea României un principe străin spre a împlini astfel dorința exprimată prin divanurile ad-hoc. Cei care l-au detronat pe Cuza s-au orientat spre **Carol de Hohenzollern-Sigmaringen**, înrudit cu familia domnitoare a Prusiei.

Primii cinci ani ai noii domnii au fost cei mai dificili din punct de vedere intern. Patimile și resentimentele politice erau vii; ministerele, instabile, durau puțin; în acest interval s-au schimbat 10 guverne și s-au făcut 30 de remanieri. Criticile nu-l cruțau nici pe domn, deși în Constituție se prevedea că “persoana domnului nu poate fi pusă în discuție”, manifestând, uneori vădit, atitudini antimonarhice; presa opoziționistă avea un limbaj violent.

Legea de organizare a Ministerului de Interne din anul 1867 introduce un sistem administrativ nou, de tip german – probabil la cererea principelui Carol -, bazat pe principiul descentralizării, dar stabilește, în același timp, procedura de urmat în caz de atingere adusă ordinii publice și siguranței statului. În momentul când forța de poliție era depășită de situație, de exemplu, de grupări mari de oameni cu intenții ostile, intervenea Puterea Armată a Țării. Armata era auxiliara Poliției pe timp de pace. Chemarea Armatei în ajutor la menținerea ordinii publice se făcea conform unei proceduri legale, la ordinul prefectului de județ sau al Guvernului, și numai dacă situația se agrava și se întindea dintr-o dată în mai multe orașe sau județe din țară.²⁰

- Conspirații împotriva monarhiei în anii 1870 și 1871.

Unele practici de tip autoritar continuate de principele Carol au nemulțumit cercurile liberalilor radicali, care participaseră și la detronarea lui Alexandru Ioan Cuza, iar izbucnirea războiului franco-prusac, în vara anului 1870, a agravat nemulțumirea deoarece majoritatea simpatiza cu Franța.

¹⁹ Sorin Aparaschivei, *Op. cit.*, pp. 70-73 și Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, pp. 322-323.

²⁰ Sorin Aparaschivei, *Op.cit.*, p. 83.

- În acest context, **Eugeniu Carada**, liberal, cu ascendenți francezi, președinte al Băncii Naționale și conducător al Oculte – organizație de tip francmasonic cu caracter național, **elaborează un plan de răsturnare a domnitorului Carol**. Planul prevedea declanșarea unei campanii de presă menită să desacralizeze și să compromită persoana domnitorului, mari manifestații antidinastice în mai multe orașe, mișcări de trupe cu afluire spre București și un asalt al palatului de către un grup bine instruit, care să forțeze abdicarea. „Revoluția”, așa cum o concepușe el, urma să izbucnească concomitent în șapte orașe, după care urmau și altele. La București urma a se institui – după detronare, desigur – o regență, iar un congres urma să hotărască chemarea pe tronul rămas vacant pe prințul Napoleon, fiul lui Jérôme Bonaparte.

Pentru organizarea loviturii, Carada a apelat la vechii săi colaboratori Ciocârlan, Lecca, Pilat și alții cu care îl răsturnase pe Cuza. Totodată, au fost reactivate legăturile cu Armata. Declanșarea loviturii era prevăzută la Iași, unde Lecca urma să proclame detronarea lui Carol, să-i convingă pe comandanții militari și pe partizanii politici liberali de necesitatea actului și să se deplaseze cu trupele spre Tecuci. Aici urma să aibă loc concentrarea de forțe și înarmarea a circa 20.000 de țărani, cu arme dintr-un arsenal secret, constituit încă de pe vremea lui Cuza, în perspectiva declarării independenței și a unei eventuale rezistențe.

Insurecția trebuia să izbucnească la 20 august, dar Carada, pretextând că armele scoase din arsenal nu au putut ajunge (în fapt, pe 7 august primise un mesaj cifrat de la Focșani prin care i se cerea amânarea declanșării acțiunii pentru că trupele nu erau încă pregătite, iar dincolo de Prut trupe rusești se mișcau în perspectiva unei intervenții), a trimis în data de 19 august, fără să aibă aprobarea comitetului, o telegramă la diferiți șefi pentru a le anunța amânarea declanșării insurecției.

În context, se produce **defecțiunea de la Ploiești**, unde fostul căpitan Candiano-Popescu, șeful conspirației din zonă, nu mai așteaptă declanșarea insurecției și trece la acțiune. În noaptea de 7 spre 8 august, în jurul orei 3.30, Candiano-Popescu, în uniformă de căpitan, împreună cu câțiva aderenți, pătrunde în clădirea Prefecturii și, sub amenințarea armelor, preia controlul asupra telegrafului și a birourilor. Se proclamă prefect și emite ordinele, pregătite din timp, în numele „regenților” Ion C. Brătianu și Nicolae Golescu, inclusiv privind decretarea așa-numitei **Republici de la Ploiești**. În jurul orei 05.00, grupul de complotiști, la care se adăugaseră pompieri militari și membri ai gărzii municipale, s-a îndreptat cu drapelul național în frunte spre cazarma

dorobanților, unde a intrat în posesia a 9 arme. În această formație – evaluată ulterior de agenții de poliție la aproximativ 3.000 de oameni –, insurgenții s-au îndreptat spre cazarma trupelor de linie, unde comandantul, maiorul Polizu, a refuzat să se alăture rebeliunii.

Manifestația republicană de la Ploiești a fost stopată de deplasarea urgentă acolo a lui Eugeniu Carada. În noaptea de 8 august, Candiano-Popescu a abandonat acțiunea și s-a refugiat la Buzău. Punctul final l-a constituit intervenția unei unități militare trimisă din București, soldată cu morți și răniți.

Eugeniu Carada s-a întors la București deghizat în cerșetor. Conjurații au distrus toate urmele activității lor conspirative. Cu toate acestea, un număr important de lideri liberali este reținut, în frunte cu Ion C. Brătianu. A urmat un proces prelungit, finalizat cu achitarea tuturor acuzațiilor și aureolarea liberalilor. Carol a luat acest verdict juridic și atitudinea publică drept un afront personal.²¹

La 30 decembrie 1870, Carol a numit un guvern liberal în frunte cu Ion Ghica. Cu toate acestea, atacurile contra principelui au fost reluate în ianuarie 1871, în contextul Afacerii Strausberg, falimentul acestui consorțiu fiind provocat de războiul franco-prusac. La 10 martie 1871, membrii comunității germane din București serbează ziua Împăratului Wilihelm I și victoria Germaniei printr-o adunare intimă la Sala Slătineanu. **Are loc un protest** și geamurile sălii sunt asaltate cu pietre de un grup de studenți. Acțiunea și atacul sunt puse pe seama liberalilor radicali, fiind acuzați Ion C. Brătianu și C.A. Rosetti, **Principele Carol decide să abdice**. Însă, în spatele afacerii stăteau conservatorii.

Lascăr Catargiu își asumă răspunderea formării unui nou guvern și-l convinge pe principe să nu abdice, deoarece dezordinea ar fi fost opera „numai a câtorva sute de studenți și de școlari instigați de liberali”, el garantând că va aduce repede ordinea.²²

În contextul măsurilor de modernizare a activității de siguranță a statului, Lascăr Catargiu a stabilit, în anul 1873, procedura de urmat în situații de criză. În caz de dezordine publică, agenții administrativi (prefecții de județ, subprefecții, primarii) înștiințați despre “întrunirea unei adunări sau cete tulburătoare în circumscripțiunea lor, se vor transporta imediat la locul respectiv și vor lua măsuri de a risipi acea întrunire, conform somațiilor legale”.²³

²¹ Detalii în Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, pp. 364-379.

²² Sorin Aparaschivei, *Op. cit.*, p. 94.

²³ *Ibidem*, pp. 97-98.

- Violențe la alegerile parlamentare din 1875

La 22 aprilie 1875, Lascăr Catargiu atenționa prefectii, printr-o circulară, că „*opозиția (liberalii, care aveau să piardă alegerile n.n.) în unele localități are oameni plătiți, care armați cu ciomege vor năvăli în sălile de alegeri să ia cu forța birourile*” și, totodată, le ordona să se înțeleagă cu comandanții militari să împrăștie grupele cu ciomege și să-i predea pe „tulburători” Parchetului, după ce vor întocmi procese verbale.²⁴

Câștigarea alegerilor următoare de către liberali nu a rămas fără urmări pentru foștii guvernanți conservatori. În noiembrie 1876, senatorii Lascăr Catargiu, generalul Em. Florescu și George Gr. Cantacuzino, toți foști miniștri în guvernul precedent, au fost acuzați de represiune, de falsificarea alegerilor din 1875 și acționați în judecată de Camera Deputaților.²⁵

După cucerirea independenței de stat (1877) și proclamarea Regatului (1881), siguranța statului era periclitată, în plan extern de interesele contrare ale imperiilor Otoman, Rus și Austro-Ungar, iar în plan intern, pe lângă pierderile provocate de război, de apariția și proliferarea unor riscuri și amenințări pe care le antrenau infiltrarea din exterior a anarhismului și mișcării socialiste/comuniste, conturarea iredentismului bulgar, coordonat de la Sofia, după încorporarea Dobrogei (1877) și a Cadrilaterului (1913), accentuarea atacurilor bandelor de comitanții, a semitismului și antisemitismului, îndeosebi după venirea unui număr mare de evrei din Polonia și Imperiul Țarist, proliferarea sectelor religioase și conturarea tendinței de folosire a cultelor tradiționale în interes politic și/sau etnic, acutizarea dezechilibrelor sociale și a disputelor permanente pentru putere, deseori cu mijloace neconstituționale, dintre liberali și conservatori.

- Răscoalele țărănești din 1888.

Conform *Wikipedia*, principala cauză au reprezentat-o lipsa de pământ și condițiile grele de trai ale țăranilor. Reforma agrară din 1864 nu-i împroprietăriseră cu pământ pe toți țăranii, iar în cei peste 20 de ani unii dintre ei își pierduseră pământul obținut din cauza dificultăților economice. Era necesară o noua împroprietărire, dar autoritățile nu erau de acord.

²⁴ *Ibidem*, p. 123.

²⁵ *Ibidem*, p. 149.

Răscoala a început la 20 martie 1888 la Urziceni-Ialomița și s-a întins repede către satele din județele limitrofe: Ilfov, Dâmbovița, Prahova și Vlașca.

La jumătatea lunii aprilie, răsculații din acele zone începuseră să fie reprimăți, dar au izbucnit alte răscoale în județele Buzău, Râmnicu Sărat, Muscel, Brăila, Teleorman, Olt, Romanați, Dolj și s-au extins apoi către județe din Moldova (Putna, Tecuci, Iași, Neamț, Covurlui, Suceava), ajungând în luna mai și în județele Vaslui, Roman, Botoșani.

Țăranii au atacat în unele sate conacele boierești și i-au alungat pe boieri și arendași, au ocupat moșiile boierești și le-au împărțit în loturi egale, au atacat autoritățile comunale și au distrus registrele de învoieli agricole. Răsculații s-au îndreptat spre orașele reședință de județ, iar Guvernul a chemat Armata pentru a apăra barierele de intrare. Deși Armata a restricționat accesul, unele grupuri de țărani au pătruns în București, Galați și Botoșani, cerând în mod pașnic satisfacerea revendicărilor.

Armata a intervenit cu brutalitate și a reprimat răscoala, trăgând în răsculați. Peste 1.000 țărani au fost uciși sau răniți, iar alte câteva mii au fost arestați și judecați. De asemenea, soldații care au fraternizat cu răsculații au fost trimiși în fața curților marțiale și judecați.

Istoricul Alex Mihai Stoenescu are o abordare mai nuanțată, conform căreia răscoala din 1888 nu a fost o revoltă țărănească tipică, ci o revoltă țărănească provocată de la București în baza unui plan minuțios elaborat. Scopul acestei mișcări era răsturnarea guvernării liberale. Prin jocul întâmplării, Ion C. Brătianu a demisionat pe 19 martie, decizie care a devenit publică și a intrat în vigoare la 20 martie, iar la 21 martie izbucnește răscoala la Urziceni, situație în care guvernul conservator constituit la 22 martie este nevoit chiar de a doua zi să înăbușe răscoala stârnită tot de oamenii săi.

Scopul imediat al acțiunii era răscularea satelor din jurul Bucureștilor, afluirea răsculaților și concentrarea în localități din marginea Capitalei, pătrunderea în oraș pe la principalele bariere.

Caracterul organizat, deloc spontan al mișcării devine transparent când se constată că focarele de răscoală au fost aprinse aproape simultan în localitățile bogate din jurul Capitalei – Urziceni, Fierbinți, Afumați, Jilava, Domnești-Sârbi, Periș –, toate închizând Bucureștiul într-un cerc complet.

Stimularea declanșării răscoalei s-a făcut prin instigatori veniți de la oraș, precum și prin transmiterea unui mesaj unic al instigării, identic în toate localitățile răscolate: „*Cuza Vodă împreună cu rușii au hotărât să dea țăranilor*

locurile cu dijma din zece una, iarbăritul numai 1 leu și porumbul cum o fi” (se miza pe imaginea mitologică a lui Alexandru Ioan Cuza, mort de 15 ani; pe parcurs inițiatorii au lansat ideea că, în fapt, este vorba de unul dintre fiii Domnitorului, Alexandru A. Cuza, proaspăt parlamentar).

Un alt amănunt al diversiunii l-a constituit convingerea țăranilor că Armata nu va trage, fiind înțeleasă cu Opoziția Unită (Partidul Conservator și unele grupuscule desprinse din PNL – n.a.) și cu rușii.

Datorită identificării mecanismelor diversiunii, Procuratura i-a împărțit pe infractori în urzitori, instigatori și răsculați.

Urzitorii răscoalei din 1888 au fost identificați ulterior în rândurile Opoziției Unite, formând un grup eterogen de adepți ai acțiunii violente. Problema complotiștilor identificați este că niciunul dintre ei nu poate fi, logic, autorul planului minuțios și metodic pus în aplicare în timpul răscoalei din 1888. Datele arată că organizarea răsturnării lui Ion C. Brătianu a presupus o diversiune bine gândită și eficientă, o pregătire logistică importantă și o antrenare de forțe în teren pe care numai o structură cu mare experiență revoluționară sau o structură militară le putea pune în funcțiune.

Scenarii pe bază de planuri militare putea pune în aplicare Rusia, care avea și motivația înlăturării de la guvernare a lui Ion C. Brătianu, cunoscut cu poziție antirusească, pentru a avea un coridor liber spre Bulgaria și a exploata eficient infiltrările ei în politica românească. După **tentativa nereușită de asasinat din 4 septembrie 1886** (glonțul tras din spate de un anume Stoica Alexandrescu l-a rănit, doar, la braț pe **Brătianu**, instigatorii atentatului fiind Alexandru Catargi și ministrul Rusiei la București, Hitrovo), rușii au înțeles că uciderea lui le-ar crea mult mai multe probleme.

O distincție necesară asupra implicării Opoziției Unite în răscoala din 1888. Grupul radical care a acționat, în înțelegere cu consulatul Rusiei la București, nu a avut o aprobare din partea liderilor politici conservatori sau liberali moderați, motiv pentru care și aceștia au fost surprinși de evenimente.

Răscoala nu ar fi fost posibilă dacă nu se declanșa pe un fond real de nemulțumire.²⁶

- Atentatul contra regelui Carol I de la sfârșitul lunii aprilie 1888

În contextul răscoalelor țăărănești din primăvara aceluia an, un individ numit Preda Fântânaru, fost condamnat la 5 ani pentru asasinat, atunci sergent în Garda Comunală, s-a postat în fața unui magazin din apropierea Palatului

²⁶ Detalii în Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România Vol. 2*, pp. 73-102.

Regal și, în momentul în care l-a zărit pe rege în cabinetul său de lucru, a tras 2 focuri în fereastră cu o pușcă Lefauchaux de calibru 20. Imediat s-a dat alarma și sergenții din fața Palatului au sărit asupra lui Fântânaru. După o luptă corp la corp, în care un sergent a fost rănit cu stiletul, Fântânaru a fost arestat. La percheziție, s-au mai găsit asupra acestuia un pistol și un box american.

Ca urmare a atentatului, imediat a fost înființat, la Prefectura Poliției Capitalei, un serviciu specializat exclusiv pentru paza și protecția regelui.²⁷

- Răscoala țărănească din 1907

Cea mai mare răscoală țărănească din istoria modernă a României.

Cu toate că producția agricolă crescuse mult în ultimele decenii (între 1886 și 1906 cu 100%) și prețurile produselor agricole sporiseră considerabil, totuși țăranimea se afla într-o situație grea, având un standard de viață foarte coborât. Principala cauză o reprezenta lipsa de pământ, repartitia defectuoasă a proprietății agricole. Peste un milion de țărani stăpâneau mai puțin pământ decât câteva mii de proprietari. La aceasta se adăuga sistemul arendărilor, mare parte a pământului fiind dat în administrarea arendașilor (aproape 59%, conform *Wikipedia*) în bună parte străini (în Moldova, de unde a izbucnit răscoala, 40% dintre arendași erau evrei și alți 10% de alte etnii – aceeași sursă), care aveau interesul să scoată cât mai mult de pe moșii. De aici o exploatare nemiloasă a țăranilor, socotindu-li-se ziua de muncă la un preț redus, luându-li-se, în schimb, dobânzi cămătărești la avansurile pentru hrană. Gradul de exploatare a țăranilor înrobiți atingea proporții deosebit de mari, iar legile învoielilor agricole îi obligau pe țărani să muncească mai întâi pe pământul moșierului și numai după aceea pe pământul lor.

Răscoala a început la Flămânzi, județul Botoșani, în februarie 1907, în partea de nord a Moldovei unde arendașii erau foarte puternici (trustul fraților Fischer, care deținea și moșia Flămânzi, exploata terenuri arabile și păduri de 2.368 km², aproape suprafața unui județ). De la Flămânzi, tulburările s-au întins în restul țării, maximul de violență atingându-l în județele Vlașca, Teleorman, Olt, Dolj, mai multe proprietăți ale latifundiarilor fiind distruse, iar numeroși arendași uciși sau răniți.

Guvernul conservator a fost nevoit să demisioneze, puterea executivă fiind preluată de liberalii lui Dimitrie Sturdza. La 18 martie a fost declarată

²⁷ Sorin Aparaschivei, *Op. cit.*, p. 121.

starea de urgență, apoi mobilizarea generală, până la 29 martie numărul soldaților mobilizați ajungând la 140.000. Armata română a deschis focul asupra țăranilor, folosind chiar și artileria în Oltenia, sate întregi fiind literalmente rase, iar câteva mii de țărani au plătit cu viața.²⁸

În ce privește numărul țăranilor uciși în timpul răscoalei din 1907 sunt divergențe de opinii. Numărul de 11.000 de victime a fost lansat, în epocă, de ziarele de orientare socialistă. Cercetătorii care au studiat arhivele acreditează cifra de 2-3.000. Conform evaluării făcute în 1910, de tânărul ofițer Gheorghe Dabija, din ordinul generalului Grigore Cernăianu, la solicitarea regelui Carol I, pe baza analizei a 32 de dosare care făceau referire la eveniment, ar fi fost împușcați 1.786 de țărani.²⁹ Alex Mihai Stoenescu consideră că numărul țăranilor uciși nu depășește cifra de 1.000, bazându-se pe evidența represiei pe zile în perioada de vârf a acțiunii militare, 28 martie – 5 aprilie 1907, conform tabelelor găsite în mapa personală a prim-ministrului D. A. Sturdza (Moldova – 12 morți, 8 sau mai mulți răniți și 517 arestați; Valahia (județele din nord-estul Munteniei – n.a.) – 386 morți, cel puțin 104 răniți și 1.064 arestați; Oltenia și Muntenia (județele din sud și est – n.a.) – 23 morți, niciun rănit și 170 arestați, în total 421 de morți, aproximativ 112 răniți și 1.751 de arestați).

Din bilanțul făcut de Ministerul de Interne după răscoală, mai rezultă că au fost trimiși în judecată 7.807 țărani pentru „devastări” și 164 pentru omoruri³⁰, din totalul de 11.000 arestați.

Studiul unor documente istorice și informative relevă indicii că, pe fondul problemelor reale cu care se confruntau țăranii, la declanșarea și în derularea Răscoalei din anul 1907 s-au interferat și alți factori, inclusiv externi.

La începutul anului 1907, doreau schimbarea guvernului conservator liberalii, dar și conservatorul Take Ionescu, aflat în conflict cu bătrânii partidului. După izbucnirea răscoalei, takiștii au lansat zvonul că mișcarea avea un pronunțat caracter etnic (antisemit). În acest context, prefectul județului Botoșani, un antisemit declarat, nu dispune măsuri de ripostă. Implicarea politică explică și faptul că în fruntea răscoalei țăărănești se aflau primari, consilieri, învățători, preoți, fruntași activați pentru a schimba guvernul, stimulând ca element de presiune țăărănească. În mai multe locuri (la Botoșani, Rm. Sărat, ș.a.) a fost remarcată implicarea în evenimente a unor grupuri de agitatori formate din țărani

²⁸ Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Op. cit.*, pp. 578-579 și Wikipedia.

²⁹ Wikipedia și *Memoriile generalului Gheorghe Dabija*, aflate în Arhiva Academiei Române.

³⁰ Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, pp. 222-224.

rezerviști, care fuseseră deconcentrați, la Tg. Frumos din studenți din Basarabia, în Argeș din persoane care se recomandau studenți. La Stânceni, lângă Botoșani, câțiva sergenți rezerviști au îmbătat la o cârciumă o mare parte din locuitori și i-au îndemnat să ceară refacerea învoielilor în condiții mai avantajoase, întrebarea punându-se cine i-a sponsorizat.

În sudul țării s-a dezvoltat un ansamblu de factori instigatori compus din difuzarea broșurilor lui Vasile Kogălniceanu, presa socialistă, manifeste multiplicat la poligraf, agenți provocatori (reținuți ulterior în număr mare și anchetati), agenți străini.³¹ Acești instigatori erau persoane cu vederi socialiste ori manipulate de agenți ruși.

În același timp, organele de informații ale statului au stabilit că existau forțe care coordonau masa țărănească în mod ideatic, în felul în care au fost coordonați țărani răsculați din Rusia câțiva ani mai devreme. Centrul de coordonare a diversunii a fost identificat la Cernăuți, instigatorii acționând pe baza unui plan elaborat, au fost înarmați și au folosit aceleași mesaje proruse bine-cunoscute ca și în cazul răscoalei din 1888. Acest lucru a făcut ca, în momentul extinderii „necontrolate” a răscoalei, Parlamentul României să o califice drept “atentat inițiat de o putere străină (Rusia) la securitatea națională a țării”.³²

În concluzie, marea răscoală țărănească din 1907 nu a avut un caracter unitar. În Moldova motivația revoltei a fost combinată, socială și antisemită, iar în Muntenia a fost politică, urmărindu-se destabilizarea statului printr-un atac violent la adresa proprietății. Răscoala din Muntenia și Oltenia a fost pregătită încă din 1906, prin activitatea unor organizații oculte, prin certe instigări socialiste și prin activitatea propagandistică dubioasă a lui Vasile Kogălniceanu, sub acoperirea încercării de a forma un partid țărănesc.³³

Deși înăbușită în sânge, Răscoala din 1907 a produs unele consecințe favorabile: adoptarea unei legi privind învoielile agricole, care stabilea maximul de arendă și minimul salariului; înființarea Casei Rurale, având scop cumpărarea moșiilor de la marii proprietari și revinderea lor țăranilor în loturi de câte 5 ha; votarea Legii prevăzând arendarea obligatorie către țărani constituiți în obști a moșiilor statului și comunelor, care, însă, nu au rezolvat problema. Era din ce în ce mai clar că va fi necesară o nouă împroprietărire în

³¹ *Ibidem*, pp. 160, 186, 193 și 196.

³² *Ibidem*, pp. 164-165 și Sorin Aparaschivei, *Op. cit.*, pp. 217-218.

³³ Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, pp. 226-227.

masă, care se va realiza abia după Războiul de Întregire Națională, pentru meritele dovedite de țărani pe câmpurile de luptă.

- Tentativa de asasinare a prim-ministrului Ion I.C. Brătianu la 8 decembrie 1909

Au fost trase asupra sa trei gloanțe de revolver, două dintre acestea rănindu-l serios. S-au făcut percheziții la Roman și Pașcani, cel acuzat fiind Stoenescu-Jelea.

După doi ani, la 7 ianuarie 1912, Take Ionescu l-a informat pe Iancu Panaitescu – directorul Direcției Poliției și Siguranței Generale, că a primit o scrisoare din Viena din care rezulta că s-a pus la cale un **atentat cu bombă împotriva lui Ion I. C. Brătianu**, șeful Partidului Liberal, de către un oarecare Reichman, anarhist. În acțiunea respectivă ar mai fi fost implicați un tâmplar, un om din serviciul poliției, un avocat din Iași, Mina Neuwirth, Ștefan Ionescu și trei indivizi din Viena.

Iancu Panaitescu a considerat că este vorba de un denunț inventat de un oarecare Băcărjescu, fost agent în Poliția Capitalei, dat afară și expulzat din țară pentru fapte incorecte, stabilit la Viena.

Cu toate acestea, a raportat cazul ministrului Marghiloman și a întreprins măsurile necesare de verificare și prevenire. Întrucât a doua zi, Brătianu urma să participe la o întrunire a opoziției unite la Sala Băilor Eforiei, au fost făcute percheziții, cu autorizarea prim-procurorului Tribunalului Ilfov, asupra celor indicați în denunț și s-a verificat sala unde trebuia să aibă loc întrunirea liberalilor. A fost contactat un informator al DPSG de la Paris, cu posibilități în mediul anarhiștilor socialiști aflați în Franța și s-a solicitat colaborarea Poliției din Viena pentru verificarea semnalării privindu-l pe anarhistul Adolf Reichman și complicii săi. Fiind aprofundate investigațiile referitoare la fostul polițist Christache Băcărjescu, zis “Bacargief”, s-a stabilit că în 1905 s-a găsit asupra lui un memoriu din care rezulta că avea intenția să-i ucidă pe inspectorul-șef al Siguranței de atunci și pe ajutorul acestuia, pentru motivul că, în urma raportului acestora, a fost dat afară din postul de agent pe care îl ocupa, precum și faptul că în 1907 i-a denunțat autorităților austriece pe românii din Viena că ar fi uneltit un complot anarhist.³⁴

Am prezentat aceste aspecte pentru a evidenția profesionalismul cu care abordau organele de siguranță asemenea semnalări.

³⁴ Sorin Aparaschivei, Op. cit., pp. 261-265.

- La **17 iunie 1914**, o sursă a DPSG din Sofia avertiza că **societatea bulgară „Dobrogea”**, cu sediul în capitala Bulgariei, ar pune la cale un **atentat împotriva regelui Carol I**. În momentul acestei semnalări, se dețineau deja informații conform cărora societatea „Dobrogea” plănuia mai multe atentate contra unor personalități române care s-au arătat potrivnice intereselor bulgare și că atentatele, „sugerate de atentatul de la Sarajevo, au ca scop să răspândească o adâncă teroare și în România”.

În acest context, pentru prevenire, ministrul de Interne Gh. Morțun a dat, în secret, ordin prefectului județului Prahova să ia măsuri sporite de control și supraveghere a reședinței regale de vară de la Sinaia, precum și a bulgarilor, fie stabiliți în județ, fie aflați în trecere. Apoi, la 8 iulie 1914, a fost trimisă o circulară secretă șefilor polițiilor din porturi, în care erau menționați ca posibili atentatori comitajii bulgari Gh. Mihailoff – 33 de ani, fost sublocotenent în armata bulgară, Asenoff – 26 ani, Miloș Petcoff, Milan Stefanoff și Pavloff, fiecare cu semnalmente de rigoare.³⁵

După realizarea Marii Uniri, România, confruntată cu mari greutăți provocate, în primul rând, de urmările războiului, a fost pusă în situația de a face față unui evantai bogat de riscuri și amenințări, care vizau nu doar stabilitatea, emanciparea și dezvoltarea democratică a țării întregite, ci însăși independența, suveranitatea și integritatea sa teritorială.

În plan extern, în contextul în care, la începutul anilor 1920, Rusia Sovietică a decis trecerea la o acțiune de masă, solidă și violentă, care să declanșeze o revoluție și să schimbe ordinea de stat din România, țara noastră a fost nevoită să facă față, cel puțin în prima decadă (1919-1929), la amenințări asimetrice (atentate teroriste, agresiuni bolșevice la graniță, diversiuni etc.).³⁶ În același timp, Ungaria, care nu a acceptat prevederile Tratatului de Pace de la Trianon (1919), a inițiat acțiuni ostile împotriva statului român. Idem Bulgaria, după Tratatul de Pace de la București din 10 august 1913.

În plan intern, țara noastră a fost confruntată cu multe probleme, pe fondul inechităților economice și sociale, dar și al unor influențe externe, perioada respectivă fiind caracterizată prin: ascensiunea Mișcării Comuniste, coordonată de la Moscova; instituționalizarea extremismului de dreapta,

³⁵ *Ibidem*, p. 285.

³⁶ Alin Spănu, *Istoria serviciilor de informații/contrainformații românești în perioada 1919-1945*, Ed. Demiurg, 2010, pp. 101 și 611.

îndeosebi a celui de factură legionară, care a antrenat folosirea forței în lupta politică; apariția și proliferarea iredentismului maghiar; radicalizarea în continuare a unor cercuri ale iredentei bulgare; accentuarea prozelitismului agresiv al unor secte religioase; manifestarea unor acțiuni diversioniste la frontiera cu Uniunea Sovietică, dar și la cele cu Ungaria și Bulgaria.

Dintre numeroasele cazuri de subminare a puterii de stat, pe un plan mai larg a ordinii constituționale produse în această perioadă menționăm:

- Imediat după decizia Adunării Naționale de la Alba Iulia de unire a Transilvaniei, Banatului și Crișanei cu România, **unități militare și paramilitare ungare au declanșat acțiuni subversive în vestul Transilvaniei**. La 5 decembrie 1918, în comuna Lăpușul Românesc, militari unguri din Regimentul 39 Infanterie Debrețin au deschis focul asupra unui grup de români, ucigând 26 și rănind 90 dintre aceștia. În localitățile Chereuș, Covăsintzi și Curti, Secția Militară a documentat asasinarea a 160 de congeneri de către teroriști maghiari. Punctul culminant al acțiunilor violente antiromânești a avut loc la 26 februarie 1919, când elemente subversive au atacat cortegiul funerar al lui Gheorghe Pop de Băsești, fost președinte al Marelui Sfat Național Român și al Adunării Naționale de la Alba Iulia. Intervenția rapidă și eficientă a Armatei române a evitat o nouă baie de sânge românesc.³⁷

- Unirea Basarabiei cu România a generat **reacții violente, teroriste din partea structurilor militare ruse de la frontiera pe Nistru și a unor grupări pro-ruse din provincie**. În paralel cu acțiunile propagandistice antiunioniste, în tot cursul anului 1918 au avut loc acțiuni violente de forțare a Nistrului, provocând victime în rândul jandarmilor și grănicerilor români. Vârful acestor acțiuni a fost atins **la 10 ianuarie 1919, în zona Hotin-Soroca, când s-a declanșat “prima revoluție comunistă” din Basarabia**, neutralizată după 10 zile de Armata română, cu sacrificii umane, între militarii români care și-au pierdut viața numărându-se și generalul Stan Poetaș, unul din bravii ofițeri din primul război mondial. În cursul anului 1919, organele informative române au descoperit 13 nuclee teroriste și au arestat 327 de persoane. Anul următor numărul organizațiilor identificate s-a ridicat la 22, iar al persoanelor arestate a fost de 222.

³⁷ *Ibidem*, p. 112.

- Succesul cel mai important al acțiunii bolșevice în România s-a petrecut **la 8 decembrie 1920**, când a avut loc **un atentat în Senatul României**. Autorii – Max Goldstein, Saul Osias, Leon Liechtblau – agenți CEKA, au acționat având mai mulți complici. Explozia bombei a provocat moartea a trei persoane – senatorii Dumitru Radu, episcop greco-catolic de Oradea, Spirea Gheorghe, președintele Sfatului Negustorilor și Dimitrie Greceanu, ministrul Lucrărilor Publice și rănirea altor 14, între care și generalul Constantin Coandă – președintele Senatului. Max Goldstein a fugit din România în Bulgaria, fiind arestat în noiembrie 1921, la Rusciuk, când intenționa să intre în România cu 15 kg explozibil. În procesul care i-a fost intentat, a fost condamnat la închisoare pe viață și încarcerat la Doftana, unde a decedat, în octombrie 1925.

În noiembrie 1920, Max Goldstein încercase să-l asasineze pe Constantin Argetoianu – ministrul de Interne, în timp ce se deplasa cu trenul, însă bomba a explodat la capătul vagonului, iar ținta se afla în partea opusă, astfel că nu a fost nici măcar rănit.³⁸

- În acest context, avea să se declanșeze **războiul hibrid purtat de sovietici la Tatar-Bunar (1924)**.

Încă din primăvara anului 1924, rapoarte din mai multe surse semnalau Siguranței române că, în toamnă, Rusia sovietică plănuia să declanșeze revoluția bolșevică în România și în statele din Balcani. În iulie 1924, la Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist din Uniunea Sovietică, Lev Troțki – originar din Soroca, a pledat pentru declanșarea războiului cu România pentru a prelua Basarabia. În fapt, se viza provocarea revoluției nu numai în Basarabia, ci în toată România. Dacă răscoala/revolta socială devenea generală, urma ca trupe regulate din armata sovietică concentrate la granița română să intre în țară.

La 12 septembrie 1924, a început acțiunea bolșevică în România, organizată la scară mare. O bandă armată a intrat în satul Nicolaevka, județul Ismail, unde a omorât doi jandarmi români aflați în patrulare, pe primarul comunei și soția acestuia, apoi au prădat sediul Percepției. Banda formată din cca. 30 indivizi, în uniformă militară rusă, armați cu puști cu baionetă și grenade, s-a deplasat spre Tatar-Bunar, unde **în noaptea de 15 septembrie** a atacat postul de jandarmi, omorând un plutonier și doi soldați, a devastat și

³⁸ *Ibidem*, pp. 97-98.

prădat Percepția și Primăria, a înarmat populația rusofilă și a pus stăpânire pe sat. S-a arborat drapelul roșu și **s-a proclamat republica sovietică Basarabia.**

La 17 septembrie 1924, un detașament al Armatei române a ocupat localitatea, arestând 40 de agresori sovietici. Aceștia au declarat că armele au fost aduse de peste Nistru, din Rusia Sovietică. Detașamentele militare române au ocupat Tatar-Bunar și satele din jur, fiind prinse 70 de persoane implicate în agresiune la Tatar-Bunar și alte 12 la Mihailovka. Au mai fost arestați 250 de agresori la Cișmea și 42 la Chilia.

La 19 septembrie 1924, trupele române au fost atacate de teroriștii încercuiți la Nerusei, iar după lupte veritabile au fost prinși 60 de indivizi, alți 20 fiind răniți sau înecați în mare.

În final, s-a stabilit că organizația bolșevică din sudul Basarabiei, înființată la 1 iunie 1924, era formată din militari din trupele sovietice și dezertori din Armata Română de origine basarabeană.

Principala lecție de la Tatar-Bunar a fost că Rusia Sovietică își folosea, în operațiuni clandestine pe teritoriul României, trupe speciale fără însemne, apelând și la mercenari și elemente locale cărora le asigura instruire, pregătire militară, dotare și ghidaj informativ.³⁹

În urma rebeliunii/agresiunii asimetrice de la Tatar-Bunar, a fost constatată existența unor disfuncționalități între structurile de ordine publică și cele de siguranță, fiind elaborat Ordinul circular nr. 69.825/6 noiembrie 1924, care institua măsuri de eficientizare a legăturilor informative la nivel local între Inspectoratul General al Jandarmeriei, organele teritoriale de Siguranță și polițiile locale.⁴⁰

(Continuare în numărul viitor)

Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu

³⁹ Sorin Aparaschivei, *Op. cit.*, pp. 411-415, Alin Spânu, *Op. cit.*, p. 101.

⁴⁰ Alin Spânu, *Op. cit.*, p. 155.

BLAGOVEȘTENIE 1991 (PROCESUL CELOR 24-1-2) SECVENȚE NECENZURATE – CAPITOLUL 4

MOTTO: *O viață nu prețuiește nimic dar nimic nu prețuiește cât o viață* (Jerome Klapka Jerome)

VII. Miercuri, 8 august 1990 (*addenda*). În „antractul” ocazionat de tulburarea ședinței de judecată¹, am examinat „în plen”, chiar dacă sumar, rapoartele de expertiză medico-legală privind, după cum deja am arătat în una dintre secvențele precedente², pe inculpații Ciobanu Lina, Mureșan Ana, Olteanu Constantin, Radu Ion, Stoian Ion și Toma Ioan, toate descriind, cu excepția celui din urmă, patologii complexe și severe, în cazul inculpatului Radu Ion prognosticul fiind unul sumbru, cu precizarea că *„maladiile de care suferă nu pot fi tratate în rețeaua sanitară a Direcției Generale a Penitenciarelor”*.

Le-am adresat „coechipierului”, lt.col. Ion Panaitescu, și asesorilor populari o suită de întrebări, doar în aparență simple: Ce facem? Așteptăm să moară și el, ca Giosan Nicolae, sau găsim, cu orice risc, o cale, măcar cu aparență de legalitate, care să-l pună la adăpost de pericolul pe care, față de concluziile raportului de expertiză medico-legală, îl socoteam și real și actual, ca și acesta să moară în arest preventiv?

Le-am cerut ca, până la suspendarea ședinței de judecată în vederea deliberării, să „scormonească” în mințile și în cunoștințele lor juridice pentru a putea emite opinii rezonabile și „practicabile” în acest caz, reiterând „avertismentul” referitor la asigurarea secretului deplin asupra a ceea ce vom fi hotărât și a dezbaterilor premergătoare hotărârilor pe care le vom fi luat.

„Odată intrat în acest complet, am convenit (numai) cu domnul colonel (la acea dată lt. col. – n.a.) Ciobotaru să ignorăm toate, dar absolut toate, zgomotele și perturbațiile ce însoțeau judecata, indiferent dacă erau pozitive sau negative, indiferent dacă ar fi parvenit de sus sau de jos, din stânga sau din dreapta. Pe de o parte. Pe de altă parte, am hotărât să păstrăm absolut secretul deliberării pe toată durata procesului, dar, mai ales, văzând că, până la schimbarea completului, murise în arest preventiv fostul președinte al Marii Adunări Naționale – Nicolae Giosan – ne-am angajat să facem tot ce ne

¹ La care m-am referit în Secvența VII din numărul trecut.

² Idem.

permitea legea, astfel încât, la apelul pentru pronunțare să nu mai lipsească nimeni. Și, cu ajutorului lui Dumnezeu – Tatăl Ceresc, nu Dumitru Popescu! – așa a fost”, își amintește lt. col. Ion Panaitescu.³

După alte câteva ore obositoare petrecute în sala de ședință, ne-am întrunit pentru deliberare, opiniile, exprimate în ordinea impusă de legea procesual-penală, punând în evidență dificultatea majoră a găsirii unei soluții întemeiate pe legea în vigoare. Mai exact și mai abrupt fie spus, lor li se părea că eram, pur și simplu, „legați de mâini și de picioare”, cei trei asesori populari adăugând că se așteaptă ca această problemă să fie rezolvată de noi, judecătorii profesioniști!

- Ce facem, domnule coleg?, l-am interpelat, aproape ultimativ, pe lt.col. Ion Panaitescu.

- Coane Georgică (apelativ ce-mi fusese atribuit în august 1979 de fostul Președinte al Tribunalului Suprem și, apoi, Ministru de Justiție, Justin Grigoraș, cu ocazia prezentării mele la post, și folosit și azi de mulți dintre cei care m-au cunoscut), știu bine că trebuie să facem ceva, dar nu știu și ce anume; însă, după mimica pe care o afixați, sunt absolut sigur că ne veți propune o soluție salvatoare, radicală!

- Domnule coleg și domnilor asesori populari, radicală sau nu, soluția, la care am reflectat îndelung, va fi, dacă vom cădea de acord asupra ei, în mod sigur o premieră, și încă una de-a dreptul „eretică”, în condițiile în care nu avem un text de lege care să ne permită să-l punem în libertate, măcar temporar, în baza concluziilor raportului de expertiză medico-legală, pe inculpatul Radu Ion, art. 139 Cod procedură penală nereferindu-se și la o astfel de ipoteză.⁴ Și atunci, vă rog să fiți de acord cu o interpretare – temerară, ca să nu spun altfel – a prevederilor art. 453 alin.1 lit.a Cod procedură penală⁵, referitoare la amânarea (sau întreruperea – n.a.) executării pedepsei cu închisoare, observând o impardonabilă, după părerea mea, eroare de legiferare a legiuitorului comunist, eroare în prezența căreia inculpatul arestat preventiv – care se bucură, deci, de prezumția de nevinovăție – este „tratat” mai aspru decât condamnatul definitiv, în privința căruia prezumția de

³ Marian Nazat, op.cit. pag. 62

⁴ De observat că, în redactarea în vigoare la acea dată, revocarea măsurii arestării preventive nu se putea dispune decât dacă se constata că „...nu mai există vreun temei (dintre cele limitativ prevăzute de art.148 Cod procedură penală – n.a.) care să justifice menținerea acesteia”.

⁵ Art. 453 Cod procedură penală - Cazurile de amânare. (1). Executarea pedepsei închisorii, poate fi amânată (sau întreruptă - n.a.) în următoarele cazuri: a) Când se constată pe baza unei expertize medico-legale că cel condamnat suferă de o boală care îl pune în imposibilitate de a executa pedeapsa.

nevinovăție a fost definitiv răsturnată. Această interpretare – analogic extensivă – ne-ar permite să-i punem în libertate, măcar temporar, pe acei inculpați arestați preventiv care suferă de boli grave și care le pun în pericol viața, boli netratabile în bombastic denumita „rețea sanitară” a Direcției Generale a Penitenciarelor, rețea aflată, de multă vreme, în pragul colapsului!

Să ne luăm, așadar, inima în dinți și să creăm acest precedent!

- Buuun!, au zis toți. Și după aceea ?!

- După aceea?! Rămâne de văzut dacă procuratura va declara recurs sau nu va declara! În cazul în care hotărârea noastră nu va fi atacată cu recurs, sau, fiind atacată cu recurs, acesta va fi respins, ea va intra în puterea lucrului judecat și vom avea la îndemână precedentul de care am pomenit mai înainte! Dacă procuratura va declara recurs și acesta se va admite, noi nu vom înfrunta decât riscurile inerente cașării unei hotărâri pregătitoare; aceasta, în cel mai rău caz! Să-și asume, așadar Curtea Supremă de Justiție – și, mai ales, să motiveze temeinic și convingător! – riscul morții unuia sau, și mai rău, unor inculpați în stare de arest preventiv!

Cum și cine va motiva această încheiere?!

Deocamdată vom pronunța în ședința publică dispozitivul (minuta) încheierii, în formula „sacramentală” uzuală, iar dacă se va declara recurs, îmi asum eu obligația motivării încheierii în cel mai scurt timp posibil, în sensul celor discutate aici; dacă însă nu se va declara recurs, voi tergiversa cât mai mult timp cu puțință motivarea, pentru a chibzui împreună, cât de bine vom putea, asupra argumentelor; dacă voi fi somat intempestiv să prezint motivarea, vă asigur că sunt pregătit să o fac în cel mai scurt timp, dar acea încheiere va fi ultimul act semnat de mine în acest dosar (am spus asta răspicat, convins că se va și auzi unde trebuie și am motive să cred că chiar s-a auzit, astfel explicându-se, poate, „săpuneala” pe care mi-a administrat-o „Șefu” (v. finele Secvenței VII).

- Și cu celelalte cereri ce facem?, am fost întrebat (era vorba de inculpații Ciobanu Lina, Mureșan Ana, Olteanu Constantin, Stoian Ion și Toma Ioan).

- Vă rog să fiți de acord cu respingerea cererilor inculpaților Ciobanu Lina, Olteanu Constantin, Stoian Ion și Toma Ioan, având în vedere concluziile, nu întrutotul concludente, ale rapoartelor de expertiză medico-legală, și amânarea pronunțării în ce o privește pe inculpata Mureșan Ana, urmând ca, spre deplină edificare, să se obțină, prin grija doamnei grefier, un referat medical de la Spitalul Penitenciar Jilava.

Odată hotărâte cele mai sus pomenite – și încă *nemine contradicente*⁶ – am revenit în sala de ședință și am pronunțat dispozitivul (minuta) încheierii din acea zi: *„Pentru considerentele ce se vor arăta în cuprinsul hotărârii de față, Tribunalul, în numele legii, dispune (între altele, n.a.) după cum urmează: „revocă, pe timp de nouăzeci de zile, arestarea preventivă a inculpatului Radu Ion și ia față de sus-numitul inculpat, pe aceeași durată, măsura obligării de a nu părăsi localitatea, punându-i în vedere consecințele nerespectării dispoziției instanței; cu recurs, în termen de trei zile de la pronunțare în ce privește dispoziția referitoare la revocarea arestării preventive”.*

În ce o privește pe inculpata Mureșan Ana, în ședința de judecată din 1 octombrie 1990, apărătorul acesteia – avocatul Virgil Rață (actor neprofesionist de film, cu roluri episodice în filmele, pe cât îmi aduc acum aminte, *Canarul și viscolul, Duminică la ora 6*) – a învederat că, potrivit informațiilor pe care le deține, aceasta ar fi suferit, în timp ce se afla în Spitalul Penitenciar Jilava, un accident vascular cerebral, împrejurare în care s-ar impune să se lămurească, eventual, pe baza unei noi expertize medico-legale, dacă ea mai poate suporta regimul de detenție; în consecință, am dispus emiterea, în acest sens, a unei adrese, în afară de cea emisă după ședința de judecată din 8 august 1990.

Ca urmare, prin Încheierea de ședință din 10 octombrie 1990, s-a dispus – de această dată, cu opinia separată a unuia dintre asesorii populari (incident care nu s-a mai repetat până la sfârșitul procesului) – revocarea, pe timp de nouăzeci de zile, a arestării preventive a acesteia, cu obligarea de a nu părăsi localitatea cu motivarea ce urmează⁷: *„Tribunalul apreciază, cu opinia separată a unuia dintre membrii completului, față de concluziile raportului de expertiză medico-legală nr. A.5/12.485 din 7 septembrie 1990 privind pe inculpata Mureșan Ana, interpretate în corelație și cu conținutul rapoartelor medicale nr. L.2/5875 din 4 octombrie 1990 și nr.1128 din 10 octombrie 1990 ale Spitalului Teritorial D.G.P., din care rezultă înrăutățirea apreciabilă a stării sănătății sus-numitei și necesitatea internării ei într-o clinică de specialitate, că menținerea acesteia în stare de arest preventiv la locul de deținere, unde nu i se poate asigura tratamentul corespunzător, este de natură a-i pune în pericol viața”.*

În cele trei zile ce au urmat pronunțării din 8 august 1990, am așteptat cu înfrigurare reacția procuraturii – materializată în atacarea cu recurs a dispoziției de revocare a măsurii arestării preventive a inculpatului Radu Ion, ceea ce – spre surpriza noastră (a tuturor membrilor completului, dar nu

⁶ Cu unanimitate de voturi

⁷ Citat *mot-a-mot* din Încheiere

numai!) – nu s-a întâmplat! L-am suspectat ca instigator al pasivității procuraturii pe blajinul procuror de ședință, col. Grigore Scărlătoiu, pe care, de câte ori l-am chestionat, pur amical, cu privire la această pasivitate, s-a complăcut într-o tăcere enigmatică! Cu toate acestea, sunt sigur că nu a fost deloc străin de poziția inofensivă a procuraturii, ceea ce ar explica, după mintea mea, faptul că nu i s-a acordat și lui gradul de general, în acea epocă o recompensă atât de uzuală până la a fi inflaționistă,.

S-a creat, astfel, precedentul pronosticat de mine la deliberări, precedent de care au beneficiat apoi și alți numeroși inculpați.

Este, cred, locul să menționez că niciuna dintre măsurile luate de Tribunal – referitoare la starea de arest a inculpaților sau la bunurile indisponibilizate prin sechestrul ale acestora sau ale aparținătorilor lor – nu a fost atacată cu recurs de procuratură, astfel încât Curtea Supremă de Justiție nu a avut ocazia să se pronunțe asupra temeiniciei și legalității lor.

În încheierea acestei „Secvențe”, adaug că mai sus menționata „impardonabilă eroare de legiferare a legiuitorului comunist” nu a fost remediată decât treisprezece ani mai târziu! Prin O.U.G. nr. 109/2003, în art.139 Cod procedură penală a fost introdus alin. 3⁴, cu următorul conținut: „...dacă instanța constată, pe baza unei expertize medico-legale, că cel arestat preventiv suferă de o boală care nu poate fi tratată în rețeaua medicală a Direcției Generale a Penitenciarelor, dispune, la cerere sau din oficiu, revocarea măsurii arestării preventive”. Cum însă consecvența nu era – și nu pare a fi nici în prezent! – punctul forte al legiuitorului postcomunist, iar stabilitatea normativă pare a fi un deziderat căzut demult în desuetudine, în favoarea unei „efervescente” legislative scăpată de sub orice control (doar în parte explicabilă prin alternanța atât de imprevizibilă la guvernare!), efervescență care generează o vegetație normativă luxuriantă (în care ar trebui intrat, poate, cu o *maceta!*), acest text de lege – art. 139 alin.3⁴ Cod procedură penală – a avut o viață scurtă, fiind abrogat prin O.U.G. nr. 60/2006 și înlocuit cu art. 139¹, referitor la „*tratatamentul medical sub pază permanentă*”.

MOTTO: *Dimidium facti qui caepit habet*⁸

VIII. Luni 17 septembrie 1990.⁹ În timpul ce s-a scurs între 8 august 1990 – când, în circumstanțele deja arătate în „Secvența” VII, cauza s-a amânat – și săptămâna premergătoare termenului de judecată de față, și eu și ceilalți membri ai completului de judecată, ba chiar și procurorul de ședință, la

⁸ Lucrul început pe jumătate-i făcut (parafrază autohtonă)

⁹ În calendarul creștin-ortodox, această zi (pe care nu am ales-o întâmplător) este consacrată Sfintei Mucenițe Sofia (Înțelepciunea) și fiicelor ei Pistis (Credința), Elpis (Nădejdea) și Agapi (Dragostea)

insistențele mele, ne-am concentrat atenția asupra numeroaselor rapoarte sau, după caz, referate medico-legale sau medicale, asupra dovezilor privind decesul inculpatului Giosan Nicolae, asupra și mai numeroaselor cereri sau memorii ale inculpaților ș.a.m.d, în așa fel încât să fim, acum, în măsură să începem judecata.

Am declarat deschisă prima ședință de judecată din această zi și, după ce grefierul de ședință (reamintesc, doamna Caloian Monica) s-a referit asupra îndeplinirii procedurii, am constatat că nici o persoană nu s-a constituit parte civilă, apoi am pus în discuția contradictorie a procurorului și a inculpaților, asistați de apărătorii lor, toate înscrisurile și cererile menționate mai sus și, în fine, după mai mult de două ore, puțin spus intense, ne-am retras pentru deliberare.

„La ora 10.40 s-a anunțat pauza pentru deliberare, iar la 11.50 (în realitate, după cum am constatat mai târziu din notițele mele, era ora 11.30), Tribunalul a revenit anunțând (între multe altele, n.a.) că inculpaților Dăscălescu, Rădulescu și Gâdea li s-a revocat starea de arest preventiv pentru 90 de zile, cu condiția să nu părăsească Bucureștiul. Din cele douăsprezece (sic!) cereri de reexpertizare, au fost respinse opt”¹⁰.

Dar, după cum am notat mai sus (ca insert în citatul din opera lui Mircea Bunea) nu a fost doar atât. Am respins cererile de revocare a arestării preventive formulate (prin apărătorii lor) de inculpații Andrei Ștefan, Constantin Nicolae, David Gheorghe, Gere Mihai, Mureșan Ana și Niculescu Mizil Paul, precum și cererile inculpaților Dăscălescu Constantin și Rădulescu Gheorghe de suspendare a procesului penal; în fine, având în vedere dovezile concludente privind decesul inculpatului Giosan Nicolae, am dispus disjungerea cauzei și constituirea și înregistrarea unui nou dosar privindu-l numai pe acest inculpat, toate cele descrise până aici fiind consemnate în Încheierea de ședință (I)/ 17 septembrie 1990.

În aceeași zi, după ce registratura Tribunalului mi-a confirmat formarea și numărul de înregistrare al noului dosar (reamintesc că procesul nu se desfășura la sediul instanței), prin sentința penală nr. 35, Tribunalul a dispus, în baza art. 11 pct.2, lit.b , raportat la art.10 lit. g Cod procedură penală, încetarea procesului penal pornit împotriva inculpatului Giosan Nicolae, constatându-se că, la 30 iulie 1990, a intervenit decesul acestuia.

După o foarte scurtă pauză în dosarul reconfigurat ca urmare a disjungerii (Dosarul 24-1) a început ce-a de a doua ședință de judecată a zilei și, constatându-se, potrivit tipicului, că „pricina este în stare de judecată”, s-a procedat în consecință.

¹⁰ Mircea Bunea, op. cit., pag. 373

*„La ora 11.48 a început citirea rechizitoriului (145 pagini). În el, un element nou: pe 17 decembrie 1989, dispoziția de închidere a frontierelor a fost pentru toți, cu excepția cetățenilor din China, Coreea și Cuba. Procesul a început, deci!”*¹¹

Menționez, nu doar din respect pentru adevăr, ci și pentru a contracara o simplă speculație, potrivit cu care, între alții, inculpatul Ursu Ioan ar fi fost scos din proces de Moscova¹², că, prin rechizitoriu, s-a dispus *„disjungerea cauzei privind pe inculpatul Ursu Ioan (...), cercetat pentru infracțiunea de genocid, prevăzută de art. 357 lit. a și b, cu aplicarea art.41 alin.2 Cod penal”*, cu menținerea măsurii arestării preventive. În termenii procedurii penale, aceasta înseamnă că Instanța – *in spe*, completul de judecată pe care îl prezidam – nu a avut abilitarea legală să-l judece și pe acest inculpat, iar ce s-a întâmplat mai apoi cu el ar putea ști și dezvălui doar procuratura.

În răstimpul cât s-a dat citire rechizitoriului, mai toți avocații au părăsit – pe furiș, credeau ei – sala de ședință. Nu am reacționat în nici un fel, citirea rechizitoriului nefiind, după aprecierea noastră, un moment procedural care să impună asistarea de către apărători a inculpaților arestați preventiv, ci am preferat amânarea revanșei la un moment convenabil care, după cum veți vedea, s-a și ivit neașteptat de repede.

În continuare, glăsuiește „Încheierea de ședință (II)” din acea zi, instanța a pus, din oficiu, în discuția procurorului și a inculpaților – ai căror apărători aleși părăsiseră fără încuviințare ședința – audierea lor (a inculpaților, adică) separată.

Mai mulți inculpați și-au exprimat opoziția categorică cu privire la audierea lor separată, deoarece doresc să fie prezenți și să ia cunoștință nemijlocit de conținutul declarației fiecăruia în parte. Din contră (citez din aceeași încheiere), inculpații Rădulescu Gheorghe, Dăscălescu Constantin și Gâdea Susânica au arătat că, deși ar dori să participe efectiv la fiecare ședință de judecată, starea mai mult decât precară a sănătății nu le-ar permite acest lucru, situație în care, de fiecare dată când unul sau altul dintre ei ar lipsi, procedura apărând ca neîndeplinită, judecata nu ar putea continua, ceea ce ar vătăma înseși interesele lor; ca atare, au concluzionat că își însușesc punctul de vedere promovat de instanță.

S-a dat cuvântul procurorului, care s-a alăturat opiniei exprimate de cei din urmă trei inculpați.

¹¹ Mircea Bunea, op. cit., pag.373

¹² Aurel Rogojan, *Puterea Umbrei*, Editura Proema, 2019, pag. 462 (la finele notei de subsol 38), respectiv, pag. 465

În fine, „Tribunalul, deliberând pe loc și văzând că audierea separată a inculpaților nu numai că nu este oprită de legea procesual-penală, ci este chiar recomandată (art. 324 alin. 2 Cod procedură penală) în interesul aflării adevărului, precum și că, în speță, acesta se impune și în raport cu starea mai mult decât precară a sănătății mai multora dintre inculpați; în altă ordine de idei, văzând că, azi, judecata a început cu mai mult de nouă ore în urmă, a dispus audierea separată a inculpaților și continuarea cercetării judecătorești în ziua de 19 septembrie 1990, ora 09.30, cu audierea inculpaților Radu Constantin, Szasz Iosif și David Gheorghe”.

Am încheiat prin a le mulțumi acelor avocați, foarte puțini, care se mai găseau în sală la pronunțarea acestei încheieri! Comentând acest „moment”, Mircea Bunea nota: *„Aseară, după ce umplusem un notes din doască în doască, și după ce îmi pierdusem orice sepranță că ședința la care asistam se va mai termina vreodată, am trăit și clipe de înaltă satisfacție, atunci când – cu o ironie vizibilă și de pe Proxima Centauri – dl. lt. col. Gheorghe Ciobotaru a spus: Mulțumesc tuturor celor care au avut bunăvoința să rămână până la sfârșit. Erau orele șaptesprezece și zece minute”*.¹³

Acesta a fost, așadar, începutul!

MOTTO: Inculpații au învins avocații¹⁴

IX. Miercuri, 19 septembrie 1990. După cum mă așteptam, abia terminase grefierul de ședință referatul asupra procedurii, când, același vocal și temperamental avocat Mircea Stănculescu (apărător al inculpaților Curticeanu Silviu, Gere Mihai și Radu Constantin), având cuvântul la cerere, a solicitat, parcă spre a-și confirma predispoziția obstrucționistă pe care i-o cunoșteam prea bine, acordarea unui nou termen de judecată, deoarece audierea separată a celor trei inculpați prezenți ar contraveni legii procesual-penale, cu atât mai mult cu cât ceilalți inculpați nici măcar nu au fost citați pentru acest termen, condiții în care, în realitate, procedura nu ar fi completă.

- Care este articolul din Codul de procedură penală pe care credeți că l-am încălcat, Domnule Avocat? l-am întrebat (recunosc aici!) cu o candoare atent, dar nu știu dacă și bine, trucată.

- Articolul 324 alin. 1, Domnule Președinte!, mi-a răspuns precipitat.

¹³ Mircea Bunea, op. cit., pag. 377

¹⁴ Mircea Bunea, op. cit., pag. 371

- Domnule Avocat, experiența mea profesională, atâta câtă m-am învrednicit să dobândesc până acum, îmi spune că lectura în ședința publică de judecată a unui text de lege este cât se poate de benefică, încât vă rog să dați citire acestui art. 324 alin.1, pe cale l-ați invocat !

- Desigur, Domnule Președinte! Iată ce se scrie, negru pe alb, în acest text: „*dacă sunt mai mulți inculpați, ascultarea fiecăruia dintre ei se face în prezența celorlalți inculpați*”.

- Domnule Avocat, dar de ce v-ați oprit ? Citiți mai departe și alineatul al doilea!

Schimbât brusc la față și cu o voce abia auzită, a dat citire și acestui alineat, potrivit cu care, „*când interesul adevărului o cere, instanța poate dispune ascultarea separată a inculpaților*”, apoi s-a scuzat și a promis că nu va mai face... Aceasta a fost o parte a „programului” imaginat de mine pentru temperarea zelului obstrucționist al avocaților.

Cu toate acestea, și alți avocați, toți cu nume sonore (Nicolae Cerveni, Răzvan Gheorghiu, Virgil Rață, Gheorghe Suciș și Păstorel Zugrăvescu), s-au raliat cererii de amânare, invocând și lipsa unora dintre colegii de bară, și – *risum teneatis!* – faptul că reflectoarele televiziunii îi orbesc!

„Cei care au făcut asta erau tocmai avocații care, în ședința de luni, 17 septembrie 1990, plecaseră mult prea devreme pentru a mai afla că, de fapt, Tribunalul – după ce consultase până și prizele reflectoarelor – hotărâse ca la următorul termen, adică ieri (19 septembrie 1990-n.a.) să se procedeze exact cum s-a și procedat până la urmă. Adică inculpații să fie audiați pe rând, tocmai pentru a le permite inculpaților eliberați – tot la cererea unor avocați – să-și caute leac ori măcar alinare, bolilor care îi afectează.

Faptul l-a iritat până într-atâta pe dl. col. procuror Grigore Scărlătoiu, încât a zis-o p-a dreptă: „*Măsura luată de Tribunal a fost înțeleasă mai bine de către inculpați, decât de domnii apărători profesioniști!*” Și, în continuare: „*a urmat o pauză de o oră, după care, la ora 11.36, dl. lt. col. Ciobotaru (în realitate, întregul complet, n.a.) a revenit, le-a reproșat domnilor avocați obstrucționismul și distructivismul, i-a informat (cu toată malițiozitatea de care am fost în stare, n.a.) că reflectoarele care îi orbesc nu sunt ale televiziunii, ci ale cinematografului, apoi le-a respins cererile*”.

MOTTO: *Nemo damnandus nisi auditur vel vocatur*¹⁵

X. Miercuri, 19 septembrie 1990 (continuare). Așadar, după ce a fost prezentat rechizitoriul, care exprima punctul de vedere al procuraturii, era obligatoriu, potrivit normelor de procedură penală, să fie audiați inculpații.

„Și totuși, după ce show-ul apărătorilor a luat sfârșit, s-a trecut și la... treaba adevărată. Au fost audiați inculpații Radu Constantin și Szasz Iosif”.¹⁶

Adaug doar, citând din încheierea de ședință, cele ce urmează: *„apreciind că audierea celui de-al treilea inculpat prezent la termenul de față – David Gheorghe – nu ar fi posibilă într-un timp rezonabil, în raport și cu exigențele legate de întoarcerea inculpaților arestați la locul de deținere, Tribunalul a dispus continuarea cercetării judecătorești, cu audierea sus-numitului inculpat, în ziua de 20 septembrie 1990, ora 9.30.”*

Audierea inculpaților a continuat în ședințele de judecată din zilele de 20, 21, 24, 26 și 28 septembrie – adică, *nota bene!*, cinci zile din ultimele zece ale lunii – 1, 2, 8, 10, 12, 16, 18, 23, 26 și 30 octombrie – adică, *nota bene!*, zece zile din cele treizecișuina ale lunii – și 1, 2, 6 și 9 noiembrie – adică, din nou, *nota bene!*, patru zile din primele nouă ale lunii, audierile efective însumând nouăzecișidouă de ore și cincisprezece minute, dintr-o durată efectivă cumulată a ședințelor de judecată mai sus amintite de unasutăcincisprezece ore și patruzeci de minute. Mult, puțin, judece alții! Ce am făcut, oare, în cele douăzecișitrei de ore, reprezentând diferența? Vă pot asigura că am complinit sau, în cel mai bun caz, am remediat ce nu făcuse de loc sau făcuse prost procuratura!

Cea mai lungă și mai „energofagă” audiere a fost aceea a inculpatului Curticeanu Silviu – opt ore și patruzecișipatru de minute efective – și a avut loc în ziua de marți, 30 octombrie 1990, întreaga ședință de judecată durând opt ore și cincizecișicinci de minute, iar cea mai lesnicioasă, aceea a inculpatului Radu Constantin – o oră și cincizecișicinci de minute – în ședința de judecată de miercuri, 19 septembrie 1990, ședință care a durat șapte ore și cincizecișicinci de minute,¹⁷ diferența semnificativă de timp efectiv de audiere – aproape șapte ore – explicându-se, pe de o parte, prin „rangul” politic diferit al celor doi – șef al Cancelariei C.C. al P.C.R., primul, respectiv, secretar al C.C. al P.C.R., cel de al doilea, aceasta reflectându-se și în cantitatea, calitatea și concludența informațiilor din declarația fiecăruia, dar și prin gradul diferit de apropiere a fiecăruia față de Ceaușescu Nicolae – Comandantul Suprem – prea bine fiind

¹⁵ Nimeni nu trebuie condamnat decât dacă este chemat și audiat

¹⁶ Mircea Bunea, op. cit., pag. 378

¹⁷ Mircea Bunea, op. cit. anexa 1

știute, și nu de azi de ieri, pericolele inerente proximității imediate față de un asemenea personaj.

După aproape zece ani de la audierea sa, inculpatul (de atunci) Curticeanu Silviu își amintea:¹⁸ „Când, mai târziu, mi-a venit rândul la audiere, în lumina reflectoarelor, în atenția obiectivului camerei de luat vederi și, mai ales, a privirilor agere ale ziaristului gata să-mi desăvârșească portretul vorbit, scris de acasă,¹⁹ eu, cel interogat, și el, cel ce interoga, ne-am privit drept în față cu nedisimulată și legitimă suspiciune, eu bănuindu-l de lipsă de obiectivitate, iar el, de lipsă de sinceritate. În ce mă privește, mi-am dat însă în curând seama că am în față un adevărat profesionist ce-și face meseria cu pricepere și bună-credință, străruitor în întrebări incomode, intransigent, dar dispus să asculte cele spuse de alții, să cântărească cu grijă fiecare amănunt, pentru ca, în final, în limita posibilului cel puțin, judecata să fie a lui și nu a altora.”

Audierea inculpaților Dăscălescu Constantin și Rădulescu Gheorghe, ce ar fi urmat să aibă loc în ședința de judecată din 8 noiembrie 1990 (adică, în ziua Sfinților Arhangheli Mihail și Gravid), nu s-a putut realiza, primul fiind internat în Spitalul Clinic Fundeni, iar al doilea în Spitalul Clinic Dr. Gh. Marinescu, ambii aflându-se, datorită stării deosebit de precare a sănătății, în imposibilitate de a fi audiați, sens în care apărătorii lor au prezentat referate medicale concludente; tot astfel s-a întâmplat, întru totul previzibil, și în ședința de judecată din ziua următoare (9 noiembrie 1990), când apărătorii lor, prevalându-se de conținutul și concluziile referatelor medicale depuse în precedentă ședință de judecată, au solicitat suspendarea procesului penal până când starea sănătății lor fizice și psihice le va permite să ia parte la judecată.

Referindu-se la această cerere, procurorul a apreciat că „este indispensabilă administrarea unor expertize medico-legale vizând (...) finalitatea prevăzută în art. 303 alin. 1 Cod procedură penală (suspendarea procesului penal, n.a.)”.

În această situație, având în vedere, în raport cu prevederile art. 303 alin. 1 Cod procedură penală, că „eventuala împiedicare a sus-numiților de a participa la judecată trebuie stabilită printr-o expertiză medico-legală”, Tribunalul a dispus (cf. pct. 2 din dispozitivul încheierii de ședință din acea zi – 9 noiembrie 1990) „efectuarea unei expertize complexe medico-legală și neuro-

¹⁸ Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite – imagini suprapuse*, Editura Albatros, 2000, pag. 468

¹⁹ se referă la Mircea Bunea – v. op.cit., pag.404-406 (*Odăiașul*)

psihiatrică-legală inculpaților Dăscălescu Constantin și Rădulescu Gheorghe, spre a se stabili dacă sus-numiții pot lua parte la desfășurarea procesului penal”, scop în care s-a fixat un termen de judecată mai lung (douăzecișuina de zile) – 30 noiembrie 1990; și la acest termen cei doi inculpați au lipsit, ei găsindu-se internați în Spitalul Clinic Dr. Gh. Marinescu în vederea expertizării lor complexe, încât a fost inevitabil să se acorde un nou termen de judecată – 6 decembrie 1990.

La acest din urmă termen, apărătorii celor doi inculpați, evocând concluziile rapoartelor de expertiză medico-legală și pe cele ale avizelor Comisiei Superioare Medico-Legale, au apreciat că sunt întrunite cerințele art. 303 Cod procedură penală și au solicitat disjungerea cauzei și suspendarea procesului penal în ce îi privește, judecata urmând să continue cu ceilalți douăzecișunu de inculpați, cereri cu care procurorul de ședință s-a declarat, fără rezerve, de acord.

În consecință, prin Încheierea de ședință din acea zi – 6 decembrie 1990 – Tribunalul a dispus, între altele, suspendarea procesului penal privind pe inculpații Dăscălescu Constantin și Rădulescu Gheorghe și continuarea judecății celor douăzecișunu de inculpați rămași, în „*Procesul celor 24-1-2*”, cum, în mod inspirat și sugestiv, l-a „botezat” ziaristul Mircea Bunea în toate creațiile sale jurnalistice ulterioare, expresia consacându-se ca subtitlu al volumului „*Praf în ochi*” (care, în treacăt fie spus, mi-a fost de mare ajutor în realizarea prezentei evocări memorialistice !).

Așadar, nici inculpații Dăscălescu Constantin și Rădulescu Gheorghe **nu** „*au fost scoși din proces de Moscova*” (a se vedea, mai sus, nota de subsol 12), suspendarea procesului – perfect legală! – întemeindu-se ferm pe concluziile rapoartelor de expertiză medico-legală complexă, avizate aprobativ de Comisia Superioară Medico-Legală, acte de înaltă ținută profesională și științifică, pe care nici Tribunalul și nici procurorul nu au avut motive să le suspecteze.

Menționez, în fine, că, din același motiv relevat în concluziile sus-amintitelor acte medico-legale, procesul penal împotriva lor nu a mai putut să fie reluat, amândoi trecând în neființă, într-un desăvârșit anonim²⁰, primul – Dăscălescu Constantin – la 15 mai 2003, „în patul lui”, dar într-o stare pur vegetativă (potrivit zvonului public), iar cel de al doilea – Rădulescu Gheorghe – la o dată calendaristică neprecizată, dar, în orice caz, înainte de ziua de 5 septembrie 1991, când ar fi împlinit 77 de ani, în Spitalul Comunității Evreiești din București.

²⁰ Fiindcă „*nemo dignitate perditae parcit*”, adică, într-o parafrază neaoș românească, „dacă nu mai ești în treabă, nimeni nu te mai întreabă”

MOTTO: Martorii sunt ochii și urechile justiției²¹

XI. Marți, 14 decembrie 1990. În „citativul” rechizitoriului fuseseră nominalizați cincizecișapte de martori, ale căror declarații, și eu și „coechipierul” meu lt. col. Ion Panaitescu, le-am tot citit și răsцитit în vederea pregătirii temeinice a ascultării lor, ceea ce ne-a permis să stabilim un „calendar” al audierilor, în mod evident altul decât cel ce rezulta din acel „citativ”, întocmind, cu titlu provizoriu, o primă listă, care cuprindea (doar!) optsprezece nume de martori din cei cincizecișapte propuși de procuratură.

Am hotărât că primii vor fi audiați cei patru foști demnitari: Emil Bobu, Ioan Dincă, Manea Mănescu și Tudor Postelnicu, care fuseseră deja condamnați (pentru genocid!) de Tribunalul Militar Teritorial²², într-un complet prezidat de col. Adrian Nițoiu (fost, înainte de decembrie 1989, consilier juridic la – dacă memoria nu îmi joacă vreo festă! – Direcția Lucrări în Economia Națională sau, poate, Direcția Irigații, din Ministerul Apărării Naționale), „gratificat” și el imediat, pentru „bună-purtare” (în proces, desigur!), cu gradul de general!

Ne-am propus să ne pregătim cât se putea de bine în vederea audierii celor patru, în care scop am cerut – și am și obținut – să ni se aprobe punerea la dispoziție a acelui dosar (care, în acel moment, se găsea la Curtea Supremă de Justiție, Secția Militară, în recurs), studierea declarațiilor pe care ei le dăduseră, ca inculpați, la urmărirea penală și în cursul judecății în fond.

Efortul s-a dovedit cu totul neproductiv deoarece – și aici mă scuz pentru termenii, poate nu tocmai academici – studiul ne-a relevat convingător că **întregul proces a fost o veritabilă diversiune judiciară, instrumentată politic, supravegheată politic și adusă la îndeplinire sub directivă politică**, ajungându-se până acolo unde (potrivit folclorului epocii) întrebările pe care instanța (prin președintele completului de judecată) urma să le adreseze fiecărui inculpat au fost „clocite” la Direcția Instanțelor Militare din Ministerul Justiției! Cum vor fi fost celelalte procese nu este greu de imaginat, prea bine fiind știut că „*ultima ratio regum*”!²³

Din lipsă de procedură – constând în absența unora dintre inculpații arestați, neaduși, din motive obiective, de la locul de deținere – în această ședință de judecată audierea martorilor nu a putut începe și, pentru a se evita în viitor repetarea unui astfel de incident procedural, Tribunalul a apreciat (cf. încheierii de ședință) că „*buna desfășurare, în continuare, a procesului penal*

²¹ Jeremy Bentham, jurist, filozof și reformator englez

²² Dosar nr. 33/1990; Sentința penală nr. 2 din 2 februarie 1990

²³ Ultimul cuvânt îl au regii (*id est*: conducătorii)

de față reclamă a se proceda la audierea martorilor chiar în lipsa unor inculpați, dar, neapărat, în prezența apărătorilor lor aleși..., sub rezerva reaudierii dacă vreunul dintre inculpații ce au lipsit la audierea vreunui martor ar cere-o”; ca urmare, Tribunalul le-a pus ferm în vedere apărătorilor obligația strictă de a fi prezenți de fiecare dată în instanță.

Audierea martorilor a putut începe, totuși, la termenul din 8 ianuarie 1991 și a continuat, chiar dacă ordinea stabilită prin acea listă provizorie nu a putut fi respectată din motive neimputabile instanței, în zilele de 10, 11, 15, 17, 24, 25, 29 și 31 ianuarie 1991, și de 1, 12, 14 și 21 februarie 1991, și s-a încheiat la 1 martie 1991, când a fost audiat Igreț Viorel, fost prim secretar al Comitetului Județean P.C.R. Mureș, și s-a renunțat, justificat, la audierea lui Moga Ioachim, fost prim secretar la Cluj.²⁴

Între timp, Tribunalul, după ce, din oficiu, pusese aceasta în discuția contradictorie a inculpaților (prin apărătorii lor și personal) și a procurorului, a dispus, având în vedere calitățile pe care le aveau și funcțiile pe care le îndeplineau la „*momentul decembrie 1989*”, audierea ca martori a lui Coman Ioan²⁵ și Bălan Radu – în mod cu totul inexplicabil neaudiați la urmărirea penală! – și a gl. col. Vlad Iulian, audiat la urmărirea penală doar cu privire la aspecte periferice, ne semnificative.

Audierea gl. col. Vlad Iulian, care se afla în stare de arest preventiv în propriul dosar de la Curtea Supremă de Justiție, Secția Militară, s-a realizat în ședințele de judecată din 15 februarie 1991 (audiere întreruptă, după șapte ore efective, datorită stării sale vizibile de oboseală!) și a continuat la 19 februarie 1991 (audiere începută la ora 13.00 după ce, în cursul dimineții, fusese audiat la Suprema Instanță, și întreruptă puțin înainte de ora 21.00 din același motiv!) și

²⁴ Din cauza stării deosebit de precară a sănătății, probată cu acte medicale convingătoare, acesta nu s-a putut prezenta în instanță, trimițând însă un memoriu detaliat referitor la activitatea de la Cluj a inculpatului Constantin Nicolae, memoriu care a fost avut în vedere la soluționarea cauzei.

²⁵ Mircea Bunea, op.cit., pag. 449: „*La început, în primele zile, a fost dezastru. Vandalismul nu este o invenție a lui Coman ci o realitate. Pagubele provocate și dovedite au fost de 5 miliarde de lei. Pe 16 decembrie, pe o lungime de 2 km între Palatul CFR și Gara Timișoara, toate magazinele erau sparte. Pe 17 decembrie zona s-a lărgit; între Operă și Catedrală, și pe stânga și pe dreapta, totul fusese distrus. La fel se întâmplase și pe Calea Buziașului, Girocului, Lipovei...*” (citată din declarația martorului Coman Ioan)

la 21 februarie 1991, când, timp de mai bine de șapte ore, a fost, pur și simplu, „mitraliat” cu întrebări de apărătorii inculpaților.²⁶

A fost, de departe, cea mai dificilă și mai lungă, dar și cea mai concludentă audiere, ca să nu mai spun și că, pentru mine, aceasta a fost deosebit de emoționantă²⁷, având în vedere, că, între anii 1974-1977, gl. col. Vlad Iulian a fost comandantul Școlii Băneasa, iar eu eram, pe atunci, asistent la Catedra de Drept Civil, în subordinea nemijlocită a celui ce a fost profesor universitar doctor Dumitru Lupulescu.²⁸

Cu caracter pregătit, în ședința de judecată din 19 februarie 1991, s-a pus, din oficiu, în discuție *„utilitatea ascultării în ședință publică, a înregistrărilor audio ale teleconferințelor din 17, 20, 21 decembrie 1989, și a luării unui supliment de declarație fiecărui inculpat cu privire la conținutul acestor înregistrări”*, procedeu probator cu care, deși constituia o premieră, și procurorul și inculpații (prin apărătorii lor și personal) s-au declarat, fără rezerve, de acord. După ascultarea acestor înregistrări (în ședința de judecată din 21 februarie 1991), la cererea stăruitoare a apărătorilor inculpaților, am încuviințat și s-a realizat dactilografierea lor încât, în ședința de judecată din 26 februarie 1991, după ce apărătorii inculpaților și ei, inculpații însiși, luaseră cunoștință de conținutul dactilografiat al înregistrărilor, s-a luat celor treisprezece inculpați prezenți un supliment de declarație.

După „amendarea”, în sensul celor de mai sus, a probatoriului promovat prin rechizitoriu, am întocmit, împreună cu lt. col. Ion Panaitescu, o listă cuprinzând numele a treizecișinouă de martori (dintre cele, reamintesc, cincizecișisapte din „citativul” rechizitoriului), cu motivarea sumară pentru fiecare martor în parte, la a căror audiere propuneam să se renunțe; această listă a fost pusă la dispoziția, mai întâi, a asesoriilor, apoi a procurorului și a apărătorilor inculpaților, urmând a fi pusă în discuție la proximus termen de

²⁶ În jurnalul său de închisoare (v. Evenimentul Istoric nr.19, 23 august -30 septembrie 2019, pag. 75, în facsimil) acesta nota: „sunt dus, în continuare, ca martor în procesul C.P.Ex. Timp de șapte ore am fost chestionat de către avocați. Procurorul nu mi-a pus nici o întrebare. A fost o zi foarte grea pentru mine. A trebuit să mă concentrez la maximum și să fac un mare efort fizic și intelectual”

²⁷ Dar se pare că nu numai pentru mine, din moment ce această „întâlnire” și circumstanțele cu totul neobișnuite în care s-a consumat sunt evocate în același jurnal de închisoare (Evenimentul Istoric nr.18, 26 iulie - 23 august 2019, pag.78-81, în facsimil), în termeni mai mult decât elogioși la adresa mea! Adaug, iertată fie-mi lipsa de modestie, că, în aceeași termeni, gl. col. Vlad Iulian a evocat „întâmplarea” în cuvântul rostit, ca invitat de onoare, la întâlnirile aniversare ale Promoției 1968 (memento!: Promoția Semicentenarului Marii Uniri) de la Căciulata (23 octombrie 2010) și Predeal (29 august 2012).

²⁸ Revista Vitralii – Lumini și umbre, Anul XI, nr. 40, iunie - noiembrie 2020, pag. 163.

judecată – 7 martie 1991 – când, datorită poziției obstrucționiste adoptate de unii dintre avocați și de inculpații pe care îi apărau (rămăși, totuși, în minoritate), nu s-a putut lua nici o hotărâre.

În fine, „problema” a fost rezolvată în ședința de judecată din 8 martie 1991, când (citez din considerentele încheierii de ședință) *„văzând concluziile favorabile ale procurorului și ale majorității apărătorilor inculpaților, Instanța apreciază ca inutilă și lipsită de concludență audierea martorilor nominalizați în lista ce se anexează prezentei încheieri de ședință”*, dispunându-se, în consecință, renunțarea la audierea celor treizecișinouă de martori.²⁹

„Devotați” predispoziției lor obstrucționiste, exersată în mai mult ocazii în ședințele de judecată anterioare, mai mulți apărători au solicitat suplimentarea, de-a dreptul spectaculoasă, a probatoriului, cu înscrisuri (pe care, au pretins ei, ar fi trebuit să le solicite Tribunalul!), privind, în principal, starea de fapt, dar și în circumstanțiere, și cu mai mult de *șaptezeci de martori*, în circumstanțiere.

Asupra acestor cereri, procurorul (în continuare, citez din Încheierea de ședință) *„a pus concluzii de admitere a probelor cu înscrisuri în circumstanțiere – a căror înfățișare să rămână în sarcina apărătorilor inculpaților – și de respingere a tuturor probelor vizând starea de fapt, aspect sub care a apreciat că obiectul probațiunii a fost înfățișat de apărători în mod sumar și confuz, învederând, pe de altă parte, că lasă la aprecierea instanței audierea unor martori în circumstanțiere, urmând însă să se aibă în vedere riscul tergiversării nejustificate a procesului. Arătând că, după aprecierea sa, probele cu înscrisuri în circumstanțiere nu necesită o discuție contradictorie, procurorul a susținut că, în ipoteza în care instanța ar respinge și proba cu martori în circumstanțiere, s-ar putea declara terminată cercetarea judecătorească”*.

După o deliberare îndelungă și anevoioasă, Tribunalul a dispus, în afară de renunțarea la audierea celor treizeci și nouă de martori, despre care s-a vorbit deja mai sus, admiterea probei cu înscrisuri în circumstanțiere, punându-li-se în vedere inculpaților să asigure, prin apărătorii și aparținătorii lor, înfățișarea acestor înscrisuri până la proximal termen de judecată, precizându-se că astfel de acte vor putea fi depuse în același termen și de inculpații care nu au solicitat această probă, și respingerea celorlalte probe.

²⁹ Mircea Bunea, op.cit., pag. 466: *„Ceea ce trebuie subliniat acum, este, cred eu, faptul că se renunță – în sfârșit – la aducerea în instanță a unor martori care ar fi la fel de utili cauzei precum avantajele dincolo de Cercul Polar și se insistă asupra acelorora cu adevărat importanți. Cum este, de pildă, cazul generalului Iulian Vlad. Vineri, 22 februarie, fostul șef al D.S.S. a fost adus în instanță pentru a treia oară (caz singular în desfășurarea acestui proces). Timp de șapte ore a răspuns la întrebările avocaților”*.

Pentru a dispune astfel Tribunalul a reținut în considerentele încheierii de ședință cele ce urmează:

- „... se apreciază că audierea martorilor nominalizați... nu poate aduce elemente noi, concludente, pentru lămurirea situației de fapt, cu atât mai mult cu cât, în afara probelor testimoniale, au fost administrate, atât în faza de urmărire penală cât și în etapa cercetării judecătorești, și altele, precum transpunerile dactilo ale stenogramelor ședințelor C.P.Ex. din 17 și 22 decembrie 1989, înregistrările audio ale teleconferințelor din 17, 20 și 22 decembrie 1989 și transpunerile dactilo ale acestor înregistrări, acestea din urmă, completate cu suplimente de declarații ale inculpaților”;

- „în raport cu cele de mai sus, se apreciază, deci, că, în baza probelor administrate până în acest moment, Instanța poate stabili corect faptele ce urmează a fi reținute în sarcina inculpaților și că, astfel fiind, administrarea și a altor probe vizând această finalitate este de prisos”;

- „cât privește audierea unui mare număr de martori în circumstanțiere, (peste șaptezeci) se apreciază, de asemenea, că este inutilă, deoarece:

- pe de o parte, inculpații au fost personalități publice, mai mult sau mai puțin contestate sau apreciate, iar pe de altă parte, în principiu și mai ales în speță, declarațiile unor astfel de martori ar fi marcate de un subiectivism favorabil inculpaților care i-au propus, subiectivism a cărui corecție ar trebui făcută, eventual, prin audierea altor martori, propuși de acuzare;

-, „în afară de cele arătate, audierea fie și numai a martorilor propuși de inculpați ar fi de natură a duce la tergiversarea nejustificată a procesului... cu rezultate utile minime... în condițiile în care la dosar se află numeroase memorii, cele mai multe, favorabile, privind pe aproape toți inculpații”;

-, „în altă ordine de idei, se poate aprecia că cererea de a fi audiați în circumstanțiere numeroși martori este subminată de dorința de a imprima cercetării judecătorești o notă de spectaculozitate gratuită, ceea ce pare să rezulte din împrejurarea că, printre martorii nominalizați, se află Iliescu Ion, președintele ales al României, și gl. col. Stănculescu Victor Atanasie, ministrul Apărării Naționale”.

În consecință, Tribunalul a declarat terminată cercetarea judecătorească și a dispus trecerea la dezbateri asupra fondului în ziua de 12 martie 1991, ora 09.30, când se va da cuvântul procurorului; la deliberări, mai stabiliserăm un calendar al dezbaterilor în continuarea ședinței din 12 martie, urmând ca apărătorii inculpaților să pună concluzii asupra fondului în zilele de 18 și 19 martie, inculpații să aibă ultimul cuvânt în ziua de 20 martie, iar pronunțarea

sentinței să fie amânată la 25 martie 1991, în ziua de Buna Vestire („Blagoveștenie”)³⁰, dată probabilă asupra căreia, având cât se poate de vie în minte terifianta zi de 25 decembrie 1989, Sfânta zi de Crăciun, convenisem (numai) cu lt. col. Ion Panaitescu după renunțarea la audierea celor treizeci și nouă de martori în ședința de judecată din 8 martie.

Adaug că, pe toată durata cercetării judecătorești (17 septembrie 1990 – 8 martie 1991), au fost soluționate și foarte numeroase cereri adiacente privind fie starea de arest a mai multora dintre inculpați, fie măsurile asiguratorii asupra bunurilor lor, sau, după cum deja am mai spus, chiar ale aparținătorilor lor; în orice caz, anticipând, menționez că la data pronunțării sentinței – 25 martie 1991 – se aflau încă în stare de libertate opt inculpați !

Am reușit să respectăm cu sfințenie acest calendar.

Ce ar mai fi de spus !?

Poate cele ce urmează:

*„Cercetarea judecătorească – încheiată vineri, 8 martie a.c. – s-a desfășurat în condiții pe care le-au elogiat aproape toți avocații. Cu prilejul audierilor fiecare inculpat a vorbit cât a considerat el că este necesar, iar instanța s-a dovedit nu numai competentă și răbdătoare, ci și înțelegătoare – de vreme ce a aprobat multe dintre cererile de revocare a arestului preventiv”.*³¹

(va urma)

Col. (r) Gheorghe Ciobotaru

³⁰ De ce tocmai în această zi? După 27 de ani, lt. col. Ion Panaitescu explică: „, Ar fi bine să se rețină lucrul acesta. Pe 25 decembrie 1989 a fost executat cuplul Ceaușescu. Noi am planificat ședințele astfel încât să pronunțăm sentința de Buna Vestire, sau cum se mai zice pe la mine în Vorniceni, de Blagoveștenie, care cade întotdeauna pe 25 martie. Și așa ne-am pronunțat. Noi am zis : *Să dea Dumnezeu ca această sentință dată în procesul C.P.Ex. să constituie punctul de plecare al unei noi epoci în justiția română, să fie Bună Vestirea unei alte Justiții*, fiindcă prea ne făcuserăm de râs cu procesul de la Târgoviște....” – Evenimentul Zilei, joi, 1 martie 2018, interviu acordat ziaristului Sorin Andreiana.

³¹ Mircea Bunea, *op. cit.*, pag 486.

COLȚUL MIZANTROPULUI**SOLIDARITATE PRIN FAPTE**

De mult intuiam că între ofițerii noștri rezerviști există o unică și mare coeziune sufletească, iar recent mi s-a confirmat această presupunere, adică am simțit-o „pe pielea mea”, dacă pot spune așa.

La mijlocul lunii mai a.c. corpul meu m-a trădat, deși până recent l-am tratat cu toată grija: nu i-am dat tutun, alcool i-am dat cu paharul cel mic, nu i-a lipsit mierea de albine, nu am făcut excese. Ce mai, l-am tratat ca pe cel mai bun prieten, iar el perfidul mi-a făcut cadou un A.V.C., adică un accident vascular cerebral. Mai pe românește, m-a lovit cu o „dambă” care mi-a afectat piciorul și mâna stângă. Aceasta fiind situația, soția mea, în primele clipe de panică neștiind ce să facă, i-a telefonat d-lui general Marin Ioniță, care imediat a luat legătura cu conducerea spitalului „Dr. Agrippa Ionescu”, unde s-a interesat cum trebuia procedat într-o astfel de situație.

În asemenea cazuri se impune o intervenție medicală în regim de urgență pentru a limita stricăciunile corporale. Cu o rapiditate pe care nu aș fi crezut-o posibilă, am fost luat în primire de personalul medical și supus la primele intervenții, după care, când mi-am revenit, am văzut că eram deja transferat și instalat la spitalul din Balotești. Pe tot parcursul acestor ore dramatice, dl. general Ioniță mi-a monitorizat starea prin telefoane, ținând legătura cu familia mea.

La Balotești am constatat că eram deja o persoană cunoscută, prin grija d-lui general (r) Vasile Mălureanu, care fiind și el alertat de colegi, a telefonat din proprie inițiativă la conducerea secției de neurologie a spitalului, interesându-se de starea mea și dacă viața îmi este în pericol. Mai târziu, fiind în convalescență, când i-am mulțumit pentru implicarea sa în salvarea mea mi-a spus, cu multă modestie, un adevăr pe care îl intuiam „Cum se poate să nu ne ajutăm, cine să ne ajute dacă nu o facem noi?!”

Așa este, suntem o Asociație bazată pe solidaritate, în adevăratul sens al cuvântului, aceea care se dovedește prin fapte, mai ales în clipe grele.

Țin minte când mi-a telefonat prima dată alertat dl. director al revistei noastre, col. (r) Filip Teodorescu care, când i-am spus că acum va trebui să găsească un alt readctor șef, mi-a replicat foarte ferm: „Nici nu se pune

problema! Noi suntem luptători, nu te va învinge un AVC!” Așa să fie! Nu pot să uit când mi-a telefonat colega de redacție d-na general Maria Ilie, care cu glasul marcat de emoție a reușit să-mi insuflă curaj așa cum a făcut de altfel în numeroasele telefoane pe care le-am primit ulterior de la ea.

Sunt un vechi mizantrop, care era și puțin blazat pe deasupra, dar acum nu pot să nu mulțumesc din suflet domnilor Marin Ioniță, Vasile Mălureanu Filip Teodorescu și tuturor colegilor rezerviști, mulți și din provincie precum Tiberiu Radu de la Constanța sau Liviu Găitan din Timișoara, care mi-au telefonat îngrijorați de starea mea și m-au încurajat să lupt cu sechelele avc-ului. Nu pot exprima în cuvinte ce au însemnat pentru mine încurajările și îndemnul lor de a înfrunta cu curaj această încercare a vieții.

Este, de asemenea, locul să mulțumesc din inimă colectivului spitalului „Dr. Agrippa Ionescu” din Balotești. Doamna doctor Filipoiu a investigat cu un înalt profesionalism și cu mare minuțiozitate componentele acestui accident „trădător”, reușind prin eficiența tratamentului aplicat să oprească evoluția accidentului și să mă aducă printre cei care au șansa de a se recupera. Îi mulțumesc, de asemenea, d-lui doctor Ciubotaru, care mi-a insuflat încredere în repetatele vizite la patul meu. Aș fi un ingrat dacă le-aș uita pe doamnele infirmiere Viorica și Lăcrămioara, care s-au ocupat de nevolnicul de mine cu o grijă aproape maternă.

Acest inimos colectiv medical s-a alăturat, pentru mine, solidarității camarazilor rezerviști, în efortul – neprecupețit și neprețuit – de a mă ajuta să trec peste acest dificil prag al existenței mele, într-un proces care încă nu s-a terminat. Le mulțumesc tuturor și le promit că le voi rămâne alături cu tot sufletul meu... de „mizantrop”.

Col. (r) Hagop Hairabetian

ÎN SPRIJINUL CULTURII DE SECURITATE

AMENINȚAREA TĂCUTĂ

*JOCUL GEOPOLITIC AL CHINEI ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE**

Motto: „Leii se mișcă în principal în tăcere, deși răgetul lor poate fi auzit la peste cinci mile depărtare” – zicală africană

Timp de secole, dominația asupra regiunii Mării Negre s-a disputat între Rusia Țaristă și Turcia Otomană, puteri imperiale interesate să-și adjucece controlul „porților Orientului”. Mirajul accesului la mările calde și statutul privilegiat, de stăpân al strâmtorilor care unesc Marea Neagră de Marea Mediterană, au tensionat relațiile dintre cei doi hegemoni regionali, mărturie stând lungul șir de războaie bilaterale care a marcat istoria acestei regiuni începând cu secolul al XVIII-lea. Dacă, inițial, după cucerirea Hanatului Crimeii de către ruși (în anul 1783), disputa implica exclusiv cele două mari puteri riverane, începând cu secolul al XIX-lea, confruntarea a început să se internaționalizeze, prin atragerea în regiune a jucătorilor europeni, în speță Franța, Austria și Germania. Războaiele hegemonice și reconfigurările geopolitice ale secolului al XX-lea au adăugat noi jucători, fie ei statali sau nonstatali, ale căror poziționări au respectat, pe fond, liniile de falie dintre cele două blocuri militare intersectate în această regiune: estic-sovietic, și occidental-al Turciei și aliaților săi europeni și americani. Noua ordine mondială, succesivă imploziei Imperiului Sovietic, a reconfigurat regiunea Mării Negre, transformând-o într-una dintre cele mai valoroase zone geopolitice ale Eurasiei. Dacă, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, partiția geopolitică a acestui areal a fost structurată pe axa nord-sud, între nordul dominat de sovietici și sudul dominat de occidentali, după 1991 partiția a revenit pe axa est-vest, Rusia pierzând o mare parte din sfera sa de influență europeană, liderii de la Kremlin fiind obligați să recurgă la întregul arsenal al războiului hibrid pentru a evita transformarea regiunii într-un spațiu preponderent occidental.

* Articolul a fost publicat în limba engleză în volumul celei de-a șasea Conferințe anuale a Colegiului Național de Apărare, 25.06. 2021, https://revista.unap.ro/index.php/XXI_NDC/index

Astfel, rând pe rând, fostele state sovietice riverane Mării Negre, Georgia, Moldova, Ucraina, dar și celelalte două state extrem de valoroase geostrategic din vecinătatea caucaziană, Armenia și Azerbaidjan, au devenit teatre de război hibrid, fiind și astăzi vulnerabilizate de conflicte înghețate orchestrate de Federația Rusă.

Schimbarea de paradigmă în geopolitica regiunii, accelerată de aderarea statelor flancului vestic al Rusiei (România și Bulgaria) la formatele euro-atlantice – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) și Uniunea Europeană (UE) – a diminuat major registrul de instrumente persuasive de tip *soft power* pe care Moscova îl putea aplica în regiune, obligând-o la acțiuni de tip *hard-power*, eficiente pe termen scurt dar păguboase pe termen lung prin tensiunile și animozitățile istorice generate de utilizarea lor.

În acest mozaic de jucători geostrategici activi, puteri regionale și actori nonstatali, în ultimul deceniu în spațiul pontic a pătruns și China care, prin componentele marii sale strategii, țintește să se transforme în hegemon al masei continentale afro-eurasiatice.

Cât de amplă este prezența Chinei în regiunea Mării Negre? Care sunt obiectivele jocului geopolitic al Chinei în regiune? Aparțin ele unui joc independent? Sau fac parte dintr-o strategie mult mai complexă, care vizează o reconfigurare majoră a sferelor globale de influență?

1. Prezența politică, militară și culturală a Chinei în Regiunea Mării Negre

China a „jucat” în spațiul pontic și înainte de 1991, anul dezmembrării imperiului sovietic. Sunt binecunoscute relațiile politice de nivel înalt, cooperarea economică, academică, științifică etc. dintre statele blocului estic, România și Bulgaria, și China. Dar, cu toate că relațiile bilaterale ale celor două state pontice cu China erau înfloritoare, ele se subscriau ideologiei comuniste, cadrului politic impus de Moscova și, mai ales, restricțiilor și controlului sovietic. Prin urmare, chiar dacă era prezentă în regiune, China a fost doar un jucător secundar. Același nivel de prezență se înregistra și pe relația cu Turcia, tributară, la rândul ei, competiției bipolare. Dar prăbușirea hegemonului estic a reprezentat o oportunitate imediat exploatată de strategii de la Beijing, care au recunoscut suveranitatea noilor state ex-sovietice, au deschis relații diplomatice cu acestea și au căutat noi formate de cooperare regională. Astfel că, după 1991, prezența Chinei în regiunea Mării Negre s-a intensificat până în punctul în care aceasta a devenit jucător geostrategic activ, implicat direct în competiția pentru dominația regională.

1.1. Relația bilaterală China - Georgia

Prin poziția sa geografică de stat caucazian, riveran al Mării Negre, amplasat în extremitatea sud-estică a Istmului Ponto-Baltic, pe coridorul care unește Marea Neagră de Marea Caspică și Asia Centrală, Georgia deține o excepțională valoare geostrategică, de *pivot* cu potențial de transformare strategică în *cap de pod*, și geoeconomică, în *hub* logistic și *nexus* al rețelelor de transport și comunicație transcontinentale și al jocului geopolitic în regiune.

În data de 9 iunie 1992, China și Georgia au stabilit relații diplomatice permanente, la nivel de ambasadă, deschizând „porțile” cooperării bilaterale pe multiple planuri. Din 1992 până în prezent, cooperarea economică dintre cele două state a crescut constant, astăzi China fiind principalul partener de export al Georgiei, cu un volum de 476,3 milioane de dolari în 2020, reprezentând 14,3% din totalul exporturilor georgiene¹, doar în decada cuprinsă între 2010 și 2019 exporturile georgiene pe piața chineză crescând cu 700%². Volumul total al tranzacțiilor comerciale, de peste 1,18 miliarde dolari în 2020, situează China pe locul al treilea în rândul partenerilor comerciali ai Georgiei, după Turcia, cu 1,59 miliarde dolari, și Rusia, cu 1,32 miliarde dolari³.

Primii investitori chinezi au pătruns pe piața georgiană în 2002.⁴ În 2015, Georgia a fost cooptată în *Belt and Road Initiative* (pe viitor *BRI*) - *Inițiativa Drumului și a Centurii Mătăsii*, care leagă China și de piețele UE. În mai 2017, cele două state au ratificat *China-Georgia Free Trade Agreement (FTA)* - *Tratatul de Liber Schimb China-Georgia* iar, în ianuarie 2018 au semnat acordul privind crearea zonelor de liber schimb. Trebuie amintit ca înainte de ratificarea FTA, Georgia devenise membră a Organizației Mondiale a Comerțului (*World Trade Organization – WTO*), semnase un Acord de Asociere (*Association Agreement – AA*) cu UE prin care se alăturase la Zona de liber schimb profundă și cuprinzătoare (*Deep and Comprehensive Free Trade Area – DCFTA*), semnase acorduri de liber schimb cu Turcia⁵, Japonia, Canada, SUA

¹ 2020 data: China is Georgia's top trading partner by exports, 20.01.2021, <https://agenda.ge/en/news/2021/145>, accesat la data de 01.05.2021.

² Vakhtang Charaia, Mariam Lashkhi, *Georgia and China: The Economic Ties that Could One Day Bind*, „A Sea Change?: China's Role in the Black Sea”, Frontier Europe Initiative, November 2020, <https://mei.edu/sites/default/files/2020-11/A%20Sea%20Change%3F-China%27s%20Role%20in%20the%20Black%20Sea.pdf>, accesat la data de 01.05.2021, p.33.

³ 2020 data: China is Georgia's top trading partner by exports, *op.cit.*

⁴ Vakhtang Charaia, Mariam Lashkhi, *op.cit.*, p.31.

⁵ Georgia, Republic of Turkey Ministry of Trade, <https://www.trade.gov.tr/free-trade-agreements/georgia>, accesat la data de 01.05.2021.

dar și cu Comunitatea Statelor Independente⁶, statut împărțășit doar de alte trei țări: Israel, Islanda și Elveția.

Mai mult, precum afirmă, în 2017, Ji Yanchi, ambasador extraordinar și plenipotențiar al Republicii Populare Chineze în Georgia, „*centrala hidroenergetică Khadori construită de chinezi a fost prima centrală electrică construită și prima investiție străină la scară largă după independența Georgiei. Companiile chineze au construit 82,1 km de drumuri, 40,6 km de cale ferată și au oferit soluții tehnice de modernizare a căilor ferate georgiene. Conform statisticilor, companiile chineze au creat aproximativ 5.000 de locuri de muncă pentru georgieni. China a oferit, de asemenea, 60 de milioane dolari de ajutor gratuit pentru a sprijini dezvoltarea socială și economică a Georgiei*”.⁷ În prezent, în Georgia funcționează 222 de companii chineze, dintre care doar 12 au capital mixt sino-georgian⁸. Una dintre aceste companii, Hualing Group, se numără printre cei mai mari investitori pe piața georgiană. Două dintre mega-proiectele gestionate de această companie sunt *Zona industrială liberă din Kutaisi*, al doilea oraș ca mărime din Georgia, și marele complex rezidențial și comercial din zona capitalei, Tbilisi⁹. De asemenea, China reprezintă cea de-a doua cea mai mare piață de export a vinurilor georgiene¹⁰, principalul produs de export al statului caucazian, iar în data de 4 octombrie 2020, compania daneză de transport Maersk a inaugurat o linie feroviară care leagă orașul chinez Xi'an de capitala georgiană, Tbilisi.¹¹ Totodată, China a fost unul dintre participanții la licitația privind proiectul construcției unui port de mare adâncime și a unei zone industriale libere de 600 de hectare în localitatea Anaklia, *Anaklia Black Sea Deep Water Port Project*, licitație câștigată de o companie daneză dar anulată între timp, cazul aflându-se pe rolul instanței de arbitraj de la Centrul internațional pentru soluționarea

⁶ *Free Trade Regimes*, <https://investingorgia.org/en/georgia/free-trade-regimes>, accesat la data de 01.05.2021.

⁷ *China-Georgia Friendship Celebrates the 25th Anniversary of Diplomatic Relations*, Georgia Today, 13.06.2017, <http://gtarchive.georgiatoday.ge/news/6781/China-Georgia-Friendship-Celebrates-the-25th-Anniversary-of-Diplomatic-Relations----->, accesat la data de 01.05.2021.

⁸ Vakhtang Charaia, Mariam Lashkhi, *op.cit.*, p.32.

⁹ *HUALING GROUP*, <https://www.investingorgia.org/en/keysectors/success-stories/hualing-group.page>, accesat la data de 01.05.2021.

¹⁰ Shi Yinglun, *Georgia's wine exports continue to grow*, Xinhua, 05.08.2019, http://www.xinhuanet.com/english/2019-08/05/c_138285849.htm, accesat la 01.05.2021.

¹¹ *Maersk's first block train from China arrives in Georgia*, Maersk, <https://www.maersk.com/news/articles/2020/10/06/maersk-first-block-train-china-georgia>, accesat la data de 01.05.2021.

litigiilor privind investițiile (*International Centre for Settlement of Investment Disputes, ICSID*).¹² Indiscutabil, dacă proiectul se va materializa, acest unic port de mare adâncime al Georgiei ar putea transforma micuțul stat caucazian într-un hub logistic la Marea Neagră, cu valoare strategică foarte importantă. Iar investitorii și operatorii viitorului port Anaklia ar putea dobândi un uriaș capital de influență asupra autorităților de la Tbilisi, aspect care trebuie privit în conjuncție cu masterplanurile de transport trans-eurasiatice, *Razvitie*, rusesc, și *BRI*, al Chinei. Dar, chiar și așa, China, prin *CEFC China Energy Company Limited*, deține 75% din acțiunile Zonei industriale libere Poti, cu suprafață de 300 de hectare, situată în dreptul portului maritim cu același nume, unde, în prezent, se construiește un nou terminal de adâncime.¹³

În planul securității, China a refuzat să recunoască Abhazia și Osetia de Sud, afirmând suveranitatea Georgiei asupra celor două teritorii desprinse în urma Războiului Ruso-Georgian din august 2008 și, în calitate de lider al Organizației de Cooperare din Shanghai (SCO), a jucat un rol important în elaborarea *Declarației de la Dușanbe*, prin care s-a solicitat părților implicate în conflict să rezolve „problemele existente” exclusiv prin instrumente diplomatice.¹⁴ La rândul său, Georgia a afirmat existența „unei singure Chine”, refuzând deschiderea relațiilor diplomatice cu Taiwanul.

Și, foarte important, între cele două state se dezvoltă o relație culturală și academică foarte puternică. Conform aceluiasi ambasador, Ji Yanchi, în anul 2017, Institutul Confucius din cadrul Universității Libere din Tbilisi a organizat „cursuri de limba chineză în 26 de universități și școli secundare din Georgia. În fiecare an, 25 de studenți georgieni și-au continuat studiile la universitățile chineze în cadrul sistemului de burse oferite de guvernul chinez. În fiecare an, 20 de profesori de limbă chineză și voluntari au venit în Georgia pentru a ajuta la predarea limbii și culturii chineze. Georgia are deja peste o mie de studenți locali vorbitori de chineză. În 2016, peste 10 mii de turiști chinezi au vizitat Georgia, numărul crescând cu 46%”.¹⁵ În data de 15 februarie 2019, guvernele

¹² Maximilian Hess, Maia Otashvili, *Georgia's Doomed Deep-Sea Port Ambitions: Geopolitics of the Cancelled Anaklia Project*, Foreign Policy Research Institute, 02.10.2020, <https://www.fpri.org/article/2020/10/georgias-doomed-deep-sea-port-ambitions-geopolitics-of-the-cancelled-anaklia-project/>, accesat la data de 01.05.2021.

¹³ *Free Industrial Zone in the city of Poti, Georgia*, 12.03.2021, <https://georgiawealth.info/en/free-industrial-zone-in-the-city-of-poti-georgia/>, accesat la data de 01.05.2021.

¹⁴ *Dushanbe Declaration of Heads of SCO Member States*, President of Russia, 27.08.2008, <http://www.en.kremlin.ru/supplement/287>, accesat la data de 01.05.2021.

¹⁵ *China-Georgia Friendship Celebrates the 25th Anniversary of Diplomatic Relations*, op.cit.

celor două țări au semnat un acord de sprijin al procesului de predare a limbii chineze în școlile secundare din Georgia.¹⁶

1.2. Relația bilaterală China - Ucraina

Ucraina aparține Istmului Ponto-Baltic, un spațiu pivotal cu excepțională valoare geostrategică, situat între Occidentul germanic și Răsăritul rusesc. În plus, Ucraina este foarte atractivă ca hub logistic de tranzit în cadrul BRI și, foarte important, este un grânar al Europei.

Ucraina și China au stabilit relații diplomatice permanente la nivel de ambasadă în anul 1992. În 2011 cele două state au semnat *Declarația comună privind stabilirea și dezvoltarea parteneriatului strategic între Ucraina și China*. În 2013 au fost semnate și ratificate *Tratatul de prietenie și cooperare între Ucraina și China, Declarația comună pentru aprofundarea în continuare a parteneriatului strategic și Programul de dezvoltare a parteneriatului strategic între Ucraina și China în anii 2014-2018*.¹⁷ În 2017, Ucraina a devenit membră a BRI și s-a declarat interesată de Formatul 17+1 dezvoltat de China cu state din Europa Centrală și de Est. La ora actuală, China reprezintă principalul partener statal comercial al Ucrainei, pe fondul cererii crescute de produse agricole pe piața chineză, ca urmare a războiului comercial cu americanii și a creșterii nivelului de trai al populației, și pe fondul conflictului cu Federația Rusă, care a generat o scădere de peste 76,5% a schimburilor comerciale bilaterale, ruso-ucrainene, de la 31 miliarde dolari în 2013, la 7,3 miliarde dolari în 2020.¹⁸ De exemplu, exporturile de porumb originar din Ucraina pe piața chineză au crescut de la 26 milioane dolari în 2013, la 896 milioane dolari în 2019, în paralel cu scăderea exporturilor americane pe aceeași piață, de la 847 dolari în 2013, la 75 milioane dolari în 2019.¹⁹ Dar din cauza climatului investițional riscant și nefavorabil, investițiile directe chineze în Ucraina au rămas la un nivel redus, care în 2018 a atins mai puțin de 18 milioane dolari.

¹⁶ Georgia, China sign deal on Chinese language popularization, 19.02.2019, <https://agenda.ge/en/news/2019/475>, accesat la data de 01.05.2021.

¹⁷ Legal Basis of Ukraine and China, Embassy of Ukraine in the People's Republic of China, 27.10.2020, <https://china.mfa.gov.ua/en/partnership/184-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem>, accesat la data de 01.05.2021.

¹⁸ Russia is among top three trade partners of Ukraine in 2020, customs service says, Tass, 12.01.2021, <https://tass.com/economy/1244021>, accesat la data de 01.05.2021.

¹⁹ Maxim Samorukov Temur Umarov, China's Relations with Ukraine, Belarus, and Moldova: Less Than Meets the Eye, 31.12.2020, <https://carnegie.ru/commentary/83538>, accesat la data de 01.05.2021.

Majoritatea acestor investiții, 39,6%, a vizat sectorul agricol, 19,4% sectorul industrial și 11% transporturile și comunicațiile.²⁰ Cu toate acestea, China reprezintă cel mai mare creditor „ascuns” al Ucrainei, prin împrumuturi cu dobândă redusă și fără condiții privind practicile de bună guvernanta și regulile de stabilitate fiscală, practici amplificate de corupția endemică din Ucraina. Ca și în Georgia, China investește în facilitățile portuare ale Ucrainei. Prin *China Harbor Engineering Company Ltd.*, China a finalizat deja prima etapă a proiectului de renovare a portului maritim Pivdennyi (Yuzhny), cel mai mare port al țării²¹, precum și lucrările de dragare a portului maritim Chornomorsk.²²

Dar cea mai interesantă cooperare dintre cele două state se desfășoară în domeniul militar, în cadrul căreia Ucraina a devenit o furnizoare de documentații tehnice pentru industria militară chineză. Deloc întâmplător, opt dintre cele 20 de companii chineze listate de Pentagon ca fiind controlate de Armata Chineză, sunt prezente în sectoare esențiale ale economiei ucrainene, inclusiv în zona militară.²³

În 1998 China a cumpărat portavionul ucrainean *Varyag*, de fabricație sovietică, pe care l-a modernizat ulterior, l-a redenumit *Liaoning* și l-a folosit ca prototip la construirea lui *Shandong*, primul portavion produs integral de industria chineză. China a cumpărat din Ucraina 10 motoare cu turbină cu gaz UGT 25000, împreună cu documentația tehnică completă, pe baza căreia industria chineză a produs turbinele cu gaz QC 280, care echipează noile distrugătoare de tipul 055, clasa Nanchan. La fel s-a întâmplat cu navele de asalt amfibii Bizon cumpărate de China, laolaltă cu documentația tehnică completă, ultimele două nave fiind construite într-un șantier naval chinez, probabil cu asistență tehnică ucraineană. Și, desigur, motoarele de aeronave AI-322 și AI-222-25 fabricate de gigantul ucrainean *Motor Sich*, pentru aeronave

²⁰ Lilia Ukrainets, *Chinese FDI to Ukraine in the context of road and belt initiative*, iunie 2019, https://www.researchgate.net/figure/Chinese-FDI-into-the-Ukrainian-economy-by-types-of-economic-activity-as-of-01012019-p_fig1_335679930, accesat la data de 01.05.2021.

²¹ *Chinese projects in Ukraine*, Kyiv Post, 14.09.2018, <https://www.kyivpost.com/business-focus/chinese-projects-in-ukraine.html>, accesat la data de 01.05.2021.

²² *China Harbor Engineering Company completes dredging in port of Chornomorsk*, 21.06.2019, PortSEurope, <https://www.portseurope.com/china-harbor-engineering-company-completes-dredging-in-port-of-chornomorsk/>, accesat la data de 01.05.2021.

²³ Richard Kraemer, *Beijing's military industry on the move in Ukraine*, 10.09.2020, <https://www.mei.edu/publications/beijings-military-industry-move-ukraine>, accesat la data de 01.05.2021.

chinezești de antrenament de luptă L-15.²⁴ Mai mult, la începutul anului 2015, Motor Sich, compania constructoare a motoarelor pentru cea mai mare aeronavă de transport din lume, An-225 Mriya, și compania chineză *Beijing Skyrizon Aviation* au semnat un acord care a inclus unele transferuri de tehnologie din Ucraina în China. În schimbul acestui acord, compania ucraineană urma să primească din partea Băncii de Dezvoltare a Chinei, deținută de stat, un împrumut de 100 de milioane de dolari pe o perioadă de 10 ani. În 2016, a fost semnat un nou acord de vânzare, prin care chinezii au dobândit acțiunea de control a companiei. În 2017, pachetul majoritar de acțiuni al Skyrizon a fost înghețat de către serviciul de securitate al Ucrainei (SBU), în așteptarea unei anchete. Partea chineză a intentat un proces de arbitraj de 3,6 miliarde de dolari împotriva Ucrainei, pentru blocarea nejustificată a acțiunilor sale. În decembrie 2019, concernul de apărare al statului ucrainean, *Ukroboronprom*, a confirmat vânzarea a peste 50% din acțiunile *Motor Sich* către chinezi.²⁵ Această achiziție a asigurat Chinei accesul la protipurile, documentațiile tehnice și proiectele de cercetare ale companiei. În martie 2021, Oleksiy Danilov, șeful Consiliului de Securitate Națională și Apărare al Ucrainei, a declarat că, în viitorul apropiat, *Motor Sich* „va fi redat proprietății statului ucrainean într-un mod legal și constituțional”, fără a face alte adăugiri.²⁶

Și nu doar atât. China este principalul partener de export al Ucrainei în domeniul armamentului și tehnicii militare, care în 2020 a dezvoltat o cifră de afaceri de 15,42 miliarde dolari²⁷, cele două state colaborând la îmbunătățirea caracteristicilor motoarelor pentru avioanele de luptă chinezești de generația a cincea, la construcția radarelor maritime și a motoarelor pentru nave, dezvoltate de întreprinderea ucraineană Zorya-Mashproekt.²⁸

²⁴ Yurii Poita, *Why Ukraine is Reassessing its Defense Cooperation with China*, CHOICE, <https://chinaobservers.eu/why-ukraine-is-reassessing-its-defense-cooperation-with-china/>, accesat la data de 01.05.2021.

²⁵ *Ukrainian Motor Sich to Sell 50% Stake to Turkish Firm*, Defense World, 15.04.2021, [https://www.defenseworld.net/news/29352/Ukrainian Motor Sich to Sell 50 Stake to Turkish Firm](https://www.defenseworld.net/news/29352/Ukrainian-Motor-Sich-to-Sell-50-Stake-to-Turkish-Firm), accesat la data de 01.05.2021.

²⁶ Tomoyo Ogawa, *Ukraine blocks Chinese takeover of jet engine maker on US urging*, 18.03.2021, <https://asia.nikkei.com/Business/Business-deals/Ukraine-blocks-Chinese-takeover-of-jet-engine-maker-on-US-urging>, accesat la data de 01.05.2021.

²⁷ *Ukraine, China discuss development of bilateral cooperation*, UKRINFORM, 16.04.2021, <https://www.ukrinform.net/rubric-politics/3228957-ukraine-china-discuss-development-of-bilateral-cooperation.html>, accesat la data de 01.05.2021.

²⁸ Yurii Poita, *op.cit.*

1.3. Relația bilaterală China – R. Moldova

Teritoriul românesc ocupat și alipit de Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) în 1940, Republica Moldova și-a declarat independența în martie 1992. Cu toate că este un stat enclavizat, Moldova deține prin portul fluvial Giurgiulești, statut de riveran al Mării Negre. Localizată în spațiul pivotal al Istmului Ponto-Baltic, între Ucraina și România, Moldova a fost subiectul unui conflict intern, generat în 1992 de Federația Rusă, prin care raioanele din stânga Nistrului au ieșit de sub controlul Chișinăului, s-au autoproclamat Republica Moldovenească Nistreană, cunoscută sub numele de Transnistria, și s-au transformat în cap de pod rusesc în imediata vecinătate a gurilor Dunării. Ca urmare a acestui conflict înghețat, Moldova a fost aruncată în zona gri a statelor tampon, ca și celelalte state ex-sovietice riverane Mării Negre.

Moldova și China au stabilit relații diplomatice permanente la nivel de ambasadă în 1992. În iulie 2010, China și Moldova au semnat un memorandum de înțelegere (MoU) prin care Moldova a primit un împrumut 1 miliard de dolari, reprezentând o zecime din Produsul Intern Brut (PIB) al țării. Ulterior, prezența chineză în Moldova s-a concretizat prin volumul tot mai crescut al schimburilor comerciale, China devenind unul dintre principalii importatori de vin moldovenesc, și prin intenția de a definitiva trei megaproiecte:

- În 2015, prin semnarea unui acord de servicii de terminal cu operatorul intern, *China Shipping Container Lines* a lansat servicii de transport maritim de containere în Portul Internațional Liber Giurgiulești, în perimetrul căruia ar urma să fie dezvoltat un parc de afaceri pentru companiile chineze, care să le faciliteze accesul pe piețele UE și CSI²⁹;

- În 2017, cele două state au lansat negocieri pentru a stabili un Acord de Liber Schimb³⁰;

- În 2019, Moldova a demarat negocierile pentru un acord de infrastructură cu doi antreprenori chinezi, *China Highway Group* și *China Railway Group Limited*, care ar urma să construiască centura capitalei,

²⁹ *China Shipping Container Lines* își extinde serviciile în Portul Internațional Liber Giurgiulești, 25.06.2015, <http://eba.md/rom/news-from-members/china-shipping-container-lines-ii-extinde-serviciile-in-portul-internaional-liber-giurgiulesti>, accesat la data de 01.05.2021.

³⁰ *China, Moldova Kick Off Free Trade Agreement Talks*, Yicai Global, 29.12.2017, <https://www.yicai.com/news/china-moldova-kick-off-free-trade-agreement-talks>, accesat la data de 01.05.2021.

Chișinău, și două autostrăzi, dintre care una va face legătura raioanelor din nordul țării cu Ucraina. Construcția se așteaptă a fi finalizată până în 2022.³¹

În ultimii ani, autoritățile de la Chișinău au afirmat clar intenția Moldovei de a participa la megaproiectul BRI. Iar în contextul crizei coronavirusului, autoritățile chineze au anunțat că datoriile unui număr de 77 de țări, printre care și Moldova, au fost suspendate temporar. O declarație mai curând cu valoare simbolică, având în vedere că cel mai mare creditor al Moldovei este România³². Dar, chiar și așa, prezența chineză în Moldova este, încă, mult sub potențial, comparativ cu celelalte state ex-sovietice riverane.

1.4. Relația bilaterală cu România

Poziționată în sud-vestul Istmului Ponto-Baltic, la vărsarea Dunării în Marea Neagră, România deține o excepțională valoare geostrategică, de pivot și cap de pod potențial la Marea Neagră. Gurile Dunării, care conectează magistralele de transport naval dinspre Marea Caspică spre Oceanul Atlantic, dar și râurile cu potențial navigabil conferă României un statut natural de *hub* și *nexus* geoeconomic și geopolitic regional. Acestui avantaj geostrategic se adăugă portul de mare adâncime Constanța, cel mai mare port la Marea Neagră, peninsula Dobrogea, Porțile de Fier, Arcul Carpatic și bogățiile solului și ale subsolului. Cu astfel de atuuri, România, stat membru al NATO și UE, reprezintă o piesă importantă a strategiei chineze în regiune.

România înregistrează una dintre cele mai îndelungate relații politice și diplomatice cu China, care datează din 1880, când, la Paris, diplomatul și omul de stat român Mihail Kogălniceanu (1817-1891) și reprezentantul Chinei, diplomatul Zeng Jize (1839-1890), au stabilit primele contacte oficiale dintre cele două state.³³ În data de 5 octombrie 1949, România a fost cea de-a treia țară care a recunoscut suveranitatea Republicii Populare Chineze (RPC), după URSS (3 octombrie 1949) și Bulgaria, și a stabilit relații diplomatice permanente la nivel

³¹ Eugénie Davi, *Moldova's Unexpected Opening to China*, CHOICE, 22.09.2020, <https://chinaobservers.eu/moldovas-unexpected-opening-to-china/>, accesat la data de 01.05.2021.

³² Adnan Akfirat, *China suspends debt payments for 77 poor countries*, United World, 17.06.2020, <https://uworld.com/11850-china-suspends-debt-payments-for-77-poor-countries/>, accesat la data de 01.05.2021.

³³ Radu Sava, *Reflecții asupra relațiilor româno-chineze la 70 de ani de raporturi diplomatice: Convorbiri cu Excelența Sa ambasadorul Romulus Ioan Budura*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2020, p. 14.

de ambasadă. De atunci, relația dintre cele două state s-a derulat îndeosebi în plan politico-diplomatic. Chiar și în perioada recentă au existat contacte la nivel înalt între cele două state, începând cu vizita de stat în România a președintelui R. P. Chineze, Hu Jintao, când a fost semnată *Declarația Comună a României și a Republicii Populare Chineze privind stabilirea unui Parteneriat Amplu de Prietenie și Cooperare*, și continuând cu vizitele Președintelui României în Republica Populară Chineză în 2003, 2006 și 2008 și întâlnirea bilaterală, la New York, în marja Adunării Generale a ONU, din 26 septembrie 2015, dintre Președintele României și Președintele R. P. Chineze.³⁴

În plan politico-economic, România este stat membru al *Formatului 17+1 de Cooperare între China și țările din Europa Centrală și de Est* (vezi harta din Fig.1)³⁵, înființat în anul 2012, gândit să promoveze BRI și să consolideze cooperarea în domeniile infrastructurii de transport, logisticii, comerțului și investițiilor.³⁶ Dar cu excepția întrevederilor la nivel de șefi de guverne din noiembrie 2013 (București), decembrie 2014 (Belgrad), noiembrie 2016 (Riga), iulie 2018 (Sofia) și aprilie 2019 (Dubrovnik), din cadrul formatului amintit, relația dintre cele două state nu a dobândit o mare anvergură economică. Chiar dacă în 2013 guvernul român a semnat un MoU cu companiile chineze, România a adoptat

Fig. 1: Formatul 17+1

o poziție neutră în privința „podului economic” transcontinental al BRI, este situată în afara masterplanurilor regionale din cadrul Formatului 17+1, precum și a coridorului de transport (vezi harta din Fig.1) care ar urma să unească

³⁴ Republica Populară CHINEZĂ, Ministerul Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/bilateral-relations/3121>, accesat la data de 01.05.2021.

³⁵ <https://www.oboreurope.com/wp-content/uploads/2019/04/171-greece.jpg>, accesat la data de 01.05.2021.

³⁶ ‘16+1’ mechanism set to bolster China-Europe ties, 10.07.2018, http://www.china-ceec.org/eng/zdogjhz_1/t1575579.htm, accesat la data de 01.05.2021.

Budapesta de portul grecesc Pireu – cel mai mare port al Greciei, al cărui pachet majoritar de acțiuni a fost achiziționat în 2016 de compania chineză COSCO³⁷ - și a respins o serie de propuneri de investiții dinspre Beijing privind construcția de autostrăzi³⁸, dezvoltarea rețelei 5G Huawei³⁹ sau construirea reactoarelor 3 și 4 ale Centralei nucleare de la Cernavodă.⁴⁰

Investițiile directe ale Chinei în România, ca și în Moldova, sunt situate mult sub potențial. Cu excepția terminalului de cereale achiziționat în Portul Constanța de către COFCO, cel mai mare trader de cereale din China și unul dintre cei mai mari din lume, a unei firme locale de *shipping*⁴¹, a trei mari silozuri de cereale în sudul țării⁴² și a unor companii specializate în comerț, China nu este activă în domeniul marilor proiecte de infrastructură în România⁴³. În planul schimburilor economice, balanța comercială este mult înclinată în favoarea Chinei, în 2020 exporturile românești pe piața chineză, deși în creștere, au atins

³⁷ *Parlamentul de la Atena a ratificat vânzarea portului Pireu firmei chineze Cosco*, 01.07.2016, Economica.net, https://www.economica.net/parlamentul-de-la-atena-a-ratificat-vanzarea-portului-pireu-firmei-chineze-cosco_121994.html, accesat la data de 01.05.2021.

³⁸ Victor Cozmei, Drulă, *despre interzicerea companiilor din China să participe la licitațiile de autostrăzi și căi ferate: „E momentul să facem o alegere strategică”*, Hotnews, 02.02.2021, https://monitorizari.hotnews.ro/stiri-infrastructura_articole-24578766-drula-transporturi-companii-din-china-interzise-licitatii-autostrazi-cai-ferate-proiecte-memorandum-guvern.htm, accesat la data de 01.05.2021.

³⁹ Adrian Vasilache, *Mizele lobby-ului Huawei împotriva Legii 5G: Un studiu comandat de compania chineză arată că aceasta va avea pierderi de miliarde de euro dacă va fi exclusă din România*, 11.05.2021, <https://economie.hotnews.ro/stiri-telecom-24791422-excluderea-huawei-din-retelele-5g-din-romania-pierderi-miliarde-euro-pentru-compania-chineza-dar-pentru-industria-telecom-huawei-putea-cere-daune-tribunale-arbitraj-international-studiu.htm>, accesat la data de 01.05.2021.

⁴⁰ *Chinezii, eliminați din proiectul reactoarelor de la Cernavodă la cererea ministerului Economiei*, Radio Europa Libera, 12.06.2020, <https://romania.europalibera.org/a/chinezii-elimina%C8%9Bi-din-proiectul-reactoarelor-de-la-cernavod%C4%83-/30667951.html>, accesat la data de 01.05.2021.

⁴¹ Alexandru Pop, *Cum a preluat China controlul unei părți importante din Portul Constanța*, Newsweek Romania, 02.06.2020, <https://newsweek.ro/investigatii/cum-a-preluat-china-controlul-unei-parti-importante-din-portul-constanta>, accesat la data de 01.05.2021.

⁴² Andreea Brînză, *Strategic competitors in search of China: The story of Romania and Bulgaria*, MEI, 17.06.2020, <https://www.mei.edu/publications/strategic-competitors-search-china-story-romania-and-bulgaria>, accesat la data de 01.05.2021.

⁴³ Andrei Chirileasa, *RO Govt. prepares to ban Chinese companies from big infrastructure projects*, 04.03.2021, <https://www.romania-insider.com/ro-govt-ban-chinese-companies-march-2021>, accesat la data de 01.05.2021.

doar 942.93 milioane dolari⁴⁴, în timp ce importurile din China pe piața românească au atins valoarea record de 5.74 miliarde dolari!⁴⁵

1.5. Relația bilaterală cu Bulgaria

Bulgaria aparține deopotrivă Istmului Ponto-Baltic, spațiului balcanic și celui riveran fluviului Dunărea și regiunii Mării Negre. Este un stat pivotal, cu o mare valoare geostrategică, prin situarea sa pe traiectul coridoarelor geoeconomice terestre care unesc Levantul de Europa Centrală și Estică, și cu potențial de transformare în hub regional.

Bulgaria a recunoscut suveranitatea RPC și a stabilit relații diplomatice permanente, la nivel de ambasadă cu acest stat, în 4 octombrie 1949. Ca și România, în perioada comunistă a dezvoltat relații bilaterale cu statul chinez sub directa monitorizare a Imperiului Sovietic. Și, tot ca și România, Bulgaria este stat membru al NATO și UE. După 1990, Bulgaria a reînnoit relațiile cu China, atât în plan politic, cât și economic.

Stat membru al Formatului 17+1, Bulgaria este mult mai receptivă decât România față de prezența economică chineză. În 2015, Bulgaria a fost una dintre primele țări din Europa Centrală și de Est care a semnat cu China documentele de cooperare interguvernamentală BRI în 2018, în timpul președinției bulgare a Consiliului UE, premierul bulgar Boiko Borissov a propus înființarea la Sofia a unui centru global de parteneriat între China și țările Formatului,⁴⁶ iar în 2019, între cele două state s-a stabilit un parteneriat strategic.⁴⁷ În ianuarie 2020, la Beijing, s-au desfășurat lucrările *Forumului de afaceri China-Bulgaria*, la care au participat aproximativ 80 de întreprinderi din ambele țări. Cu această ocazie, vicepremierul bulgar Mariyana Nikolov a declarat dorința Bulgariei de a deveni „o poartă și o punte de acces pentru companiile chineze pe piața UE”.⁴⁸ La nivelul aceluiași an 2020, China a

⁴⁴ *Romania exports to China*, Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/romania/exports/china>, accesat la data de 01.05.2021.

⁴⁵ *Romania imports from China*, Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/romania/imports/china>, accesat la data de 01.05.2021.

⁴⁶ Rumena Filipova, *Chinese Influence in Bulgaria: Knocking on a Wide Open Door?*, CHOICE, 08.09.2019, <https://chinaobservers.eu/chinese-influence-in-bulgaria-knocking-on-a-wide-open-door/>, accesat la data de 01.05.2021.

⁴⁷ *China, Bulgaria lift ties to strategic partnership*, Xinhuanet, 04.07.2019, http://www.xinhuanet.com/english/2019-07/04/c_138196385.htm, accesat la data de 01.05.2021.

⁴⁸ Liu Hongcai, *Bulgaria calls for cooperation with China in auto industry, telecommunications*, CGTN, 16.01.2020, <https://news.cgtn.com/news/2020-01-16/China->

reprezentat cea de-a doua piață externă de desfacere a produselor bulgare, după cea europeană. Pe de altă parte, parteneriatul strategic sino-bulgar a creat condiții favorabile dezvoltării investițiilor corporative, colaborării în domeniul tehnologiei digitale și mass-mediei, precum și activităților culturale. În 2019, în cadrul BRI, *China Machinery Engineering Corporation* (CMEC) a semnat un contract de 120 milioane de euro cu societatea pe acțiuni *Logistical Center-Varna* pentru dezvoltarea comună a infrastructurii celui mai mare port maritim bulgăresc, Varna. De asemenea, investiții chineze de peste 20 milioane dolari transformă portul Burgas în hub logistic menit să faciliteze tranzitul mărfurilor central asiatice spre Pireu.⁴⁹ *China National Nuclear Corporation* (CNNC) și-a exprimat interesul pentru construirea în cooperare cu compania rusească *Rosatom* și cea coreeană *Korea Hydro & Nuclear Power Co* a centralei nucleare *Belene*, iar Huawei ocupă locul 2 în topul pieței bulgărești de vânzare cu amănuntul a telefoanelor mobile. Și, foarte interesant, pe piața ziarelor bulgare a pătruns publicația chineză *China Today*, având același editor ca și *Rusia Today* iar cooperarea culturală, academică și științifică dintre cele două state este înfloritoare.⁵⁰

Dar, cum foarte bine a remarcat analistul Andreea Brînză într-un articol publicat pe site-ul MEI, „*deși relațiile China-România și China-Bulgaria par pozitive, investițiile chineze sunt reduse atât în România, cât și în Bulgaria, în comparație cu țările occidentale. Potrivit grupului de reflecție german MERICS, România a atras 1,3 miliarde de dolari în investiții străine directe chineze între 2000 și 2019, comparativ cu 0,45 miliarde de dolari în Bulgaria. Prin comparație, Germania a atras 25 de miliarde de dolari în investiții străine directe din China în aceeași perioadă, iar SUA au primit 149,9 miliarde de dolari*”.⁵¹

1.6. Relația bilaterală cu Turcia

Legăturile politice dintre Turcia Otomană și China imperială sunt foarte vechi. În epoca contemporană, legăturile diplomatice permanente la nivel de ambasadă dintre cele două state au fost stabilite în 5 august 1971, când Republica Turcia a recunoscut Republica Populară Chineză drept unic reprezentant al Chinei. În perioada bipolarității, cele două state s-au aflat în

[Bulgaria-strengthen-cooperation-in-various-industries-NiLKdXSRby/index.html](https://bulgaria-strengthen-cooperation-in-various-industries-NiLKdXSRby/index.html), accesat la data de 01.05.2021.

⁴⁹ Andreea Brinza, *op.cit.*

⁵⁰ Rumena Filipova, *op.cit.*

⁵¹ Andreea Brinza, *op.cit.*

sfere de influență diferite, fără a ajunge vreodată în situație de confruntare, astfel că în 1982 președintele turc Kenan Evren (1917-2015) a vizitat China. După 1991, relațiile bilaterale au continuat să se îmbunătățească. În aprilie 2000 președintele RPC, Jiang Zemin, a efectuat o vizită de stat în Turcia iar, în iunie 2009, președintele turc Abdullah Gül a efectuat o vizită oficială în China. Cu această ocazie, Gül s-a întâlnit cu omologul său, Hu Jintao, a participat la un forum de afaceri Turcia-China și a vizitat Ürümqi, capitala regiunii autonome uigure Xinjiang.⁵² Și, foarte important, vizita a avut ca rezultat o linie de credit de 800 milioane dolari acordată de *Banca de Export-Import a Chinei* mai multor bănci turcești pentru finanțarea comerțului bilateral.⁵³ Un an mai târziu, la 7 octombrie 2010, China și Turcia au semnat opt acorduri de cooperare în domeniul comerțului, al schimburilor culturale și tehnice, al cooperării maritime etc.⁵⁴ În 2017, ambasadorul Chinei în Turcia, Yu Hongyang, a declarat că China este pregătită să discute condițiile aderării Turciei la *Organizația de Cooperare de la Shanghai*.⁵⁵ În iulie 2019, în plină criză uighură, președintele turc Reșep Tayyip Erdoğan a efectuat o vizită oficială în China, ocazie cu care a afirmat că „*este o realitate faptul că oamenii din toate etniile din Xinjiang duc o viață fericită pe fondul dezvoltării și prosperității Chinei*” și că „*Turcia nu permite niciunei persoane să incite dizarmonia în relația Turcia-China. Turcia se opune ferm extremismului și este dispusă să crească încrederea politică reciprocă cu China și să consolideze cooperarea în materie de securitate*”.⁵⁶ O afirmație neașteptată din partea unui vocal

⁵² *Turkish president concludes China visit*, 29.06.2009, <http://tr.china-embassy.org/eng/ztgx/t572762.htm>, accesat la data de 01.05.2021.

⁵³ Richard Weitz, *Turkey and China Establish Strategic Partnership*, „The Turkey Analyst”, vol. 3, no. 18, 25.10.2010, <https://www.turkeyanalyst.org/publications/turkey-analyst-articles/item/230-turkey-and-china-establish-strategic-partnership.html>, accesat la data de 01.05.2021.

⁵⁴ *China, Turkey to establish strategic cooperative relationship*, Xinhua, 08.10.2010, https://www.chinadaily.com.cn/china/2010-10/08/content_11386689.htm, accesat la data de 01.05.2021.

⁵⁵ Jan Gaspers, *Turkey's SCO Ambitions Challenge EU and United States*, GMF, 14.07.2017, <https://www.gmfus.org/blog/2017/07/14/turkeys-sco-ambitions-challenge-eu-and-united-states>, accesat la data de 01.05.2021.

⁵⁶ *China says Turkey President offered support over restive Xinjiang*, Reuters, 02.07.2019, <https://www.reuters.com/article/us-china-turkey/china-says-turkey-president-offered-support-over-restive-xinjiang-idUSKCN1TX1L7>, accesat la data de 01.05.2021.

susținător al tradiției și unității islamice. O declarație care, însă, nu a oprit criticile Chinei la adresa intervențiilor militare turce în nord-estul Siriei.⁵⁷

Și în plan economic relația bilaterală a crescut semnificativ. Turcia este stat membru al BRI, cu statut de *hub* al rețelelor de infrastructură de transport de mărfuri și energie care leagă Estul și Vestul, cu potențial de transformare în centru global activ al comerțului internațional, lider al „Coridorului de mijloc” al *Centurii Economice a Drumului Mătăsii*. China reprezintă principalul partener comercial al Turciei, înaintea Rusiei și a Germaniei, cu un volum total al tranzacțiilor comerciale, în 2020, de peste 24 miliarde dolari. O cale ferată, care pornește din Istanbul și acoperă o distanță de 8.693 de kilometri, trecând prin Turcia, Georgia, Azerbaidjan, Marea Caspică și Kazahstan pentru a ajunge la orașul chinez Xi'an, a devenit operațională de la sfârșitul anului 2020.⁵⁸ În 2015, cei mai mari doi operatori portuari din China, *Cosco Pacific* și *China Merchants Holdings (International)* și un al treilea investitor au plătit aproape 1 miliard de dolari pentru o participație de control în terminalul turcesc de containere Kumport, al complexului portuar Ambarli de pe malul european al orașului Istanbul, în dreptul strâmtorii Dardanele.⁵⁹ În septembrie 2019, autoritățile celor două state au anunțat demararea construcției *centralei termice Honotlu*, din statul turcesc Adana, cea mai mare investiție chineză din Turcia, în valoare de 1,7 miliarde dolari.⁶⁰ În iunie 2019, *Banca Populară Chineză* a transferat fonduri în valoare de 1 miliard de dolari în economia turcească, plus un pachet de 3,6 miliarde dolari pentru sectorul energetic⁶¹, ajutoare menite să consolideze puterea partidului de guvernământ AKP⁶² în plan intern și

⁵⁷ Catherine Wong, *China calls on Turkey to halt military incursion in Syria and 'return to right track'*, South China Morning Post, 15.10.2019, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3033066/china-calls-turkey-halt-military-incursion-syria-and-return>, accesat la data de 01.05.2021.

⁵⁸ *Economic Watch: Turkey-China commerce moves forward despite pandemic*, Xinhua, 12.05.2021, http://www.xinhuanet.com/english/2021-05/12/c_139941399.htm, accesat la data de 20.05.2021.

⁵⁹ Greg Knowler, *China port giants pour \$1 billion into Turkish terminal*, JOC, 17.09.2015, https://www.joc.com/port-news/china-port-giants-pour-1-billion-turkish-terminal_20150917.html, accesat la data de 20.05.2021.

⁶⁰ *China's Largest Investment In Turkey*, 30.09.2019, <https://www.imtilak.net/en/articles/chinese-investments-in-turkey>, accesat la data de 20.05.2021.

⁶¹ Ilan Berman, *Erdogan's Chinese Gamble: Turkish President Recep Tayyip Erdogan is betting big on China*, The Diplomat, 04.10.2019, <https://thediplomat.com/2019/10/erdogans-chinese-gamble/>, accesat la data de 20.05.2021.

⁶² Acronim *Al Adalet ve Kalkınma Partisi – Partidul Justiției și Dezvoltării*.

internațional. *Podul Yavuz Sultan Selim* – cel de-al treilea pod peste Bosfor și unul dintre cele mai înalte din lume – în valoare de 2,7 miliarde de dolari, a cărui construcție a fost finanțată de China, ca urmare a insolvenței cumpărătorului turc, a fost vândut investitorilor chinezi pentru 688 de milioane dolari. Cea mai mare platformă de comerț electronic din Turcia, *Trendyol*, cu 2 milioane de cumpărători activi și 25 de milioane de membri, a fost cumpărată cu 750 de milioane dolari de către operatorul chinez *Alibaba*.⁶³ La nivelul anului 2019, pe teritoriul Turciei activau 8000 de lucrători chinezi iar, volumul total al investițiilor directe chineze în Turcia a depășit valoarea de 15 miliarde dolari.⁶⁴

Colaborarea politico-economică bilaterală este completată în plan cultural, academic, jurnalistic și militar. În plan militar, cooperarea a început în anii 1990, în contextul eșuării negocierilor cu guvernul Statelor Unite ale Americii (SUA) pentru a produce, cu transfer de tehnologie, sistemul de rachete cu lansare multiplă M-270 MLRS. Pe cale de consecință, începând cu 1997, Turcia a fabricat sub licență rachetele chinezești WS-1 302 mm și TR-3000, sub numele de *Kasîrga*, începând cu 1998, rachetele B-611 SRBM sol-sol cu rază scurtă de acțiune⁶⁵ și, ulterior, în 2007, rachetele balistice tactice *Yıldırım* J-600T iar, în 2017, rachetele balistice *Bora-1*.⁶⁶ De asemenea, pe fondul refuzului decidenților americani de a vinde avioane F-35 Turciei, în 2019 au apărut informații privind intenția Ankarei de a achiziționa avioane *Shenyang* J-31 din China.⁶⁷ Și, nu în ultimul rând, trebuie amintită relația intensă de cooperare militară a Turciei cu Ucraina, care vizează inclusiv compania *Motor Sich*. În plin scandal privind achiziția pachetului majoritar al companiei de către Skyrizon, în aprilie 2021, Turcia s-a declarat interesată să achiziționeze 50% din pachetul de acțiuni al „gigantului” ucrainean.⁶⁸

1.7. Relația bilaterală cu Federația Rusă

Este o relație complexă, al cărei curs de acțiune rezultă din intersectarea intereselor celor trei jucători geostrategici globali: SUA, China și Federația

⁶³ George Marshall Lerner, *China to the Rescue in Turkey?*, The Diplomat, 03.07.2020, <https://thediplomat.com/2020/07/china-to-the-rescue-in-turkey/>, accesat la data de 20.05.2021.

⁶⁴ *China's Largest Investment In Turkey*, op.cit.

⁶⁵ Richard Weitz, op.cit.

⁶⁶ Paul Iddon, *How China is heavily contributing to Middle East drone and missile proliferation*, The New Arab, 04.07.2019, <https://english.alaraby.co.uk/analysis/china-heavily-contributing-middle-east-drone-proliferation>, accesat la data de 20.05.2021.

⁶⁷ Liu Xuanzun, *Intl interest in China's FC-31 stealth fighter jet grows*, Global Times, 11.06.2019, <https://www.globaltimes.cn/content/1153844.shtml>, accesat la data de 20.05.2021.

⁶⁸ *Ukrainian Motor Sich to Sell 50% Stake to Turkish Firm*, op.cit.

Rusă (F. Rusă). **Pe fond, relația bilaterală este dominată de tensiuni structurale, generate de complementaritatea celor două mari puteri vecine.**

Astfel, în timp ce „suprapopulatul stat chinez reprezintă cea mai mare putere demografică a lumii, F. Rusă este statul cu cel mai mare teritoriu, care se confruntă, însă, cu o adevărată dramă demografică, având în vedere sporul natural negativ, rata mare de mortalitate și afecțiunile generate de stilul de viață.

În timp ce statul chinez se confruntă cu penuria de resurse energetice, F. Rusă își dispută cu S.U.A. statutul de cel mai mare jucător global pe piața de energie, fiind posesor al celor mai mari resurse de gaze naturale de pe glob”⁶⁹ și a circa 30% din resursele subterane ale globului.

O astfel de complementaritate reprezintă o sursă inepuizabilă de suspiciune la Moscova. Suspiciune alimentată și de BRI, proiectul strategic pancontinental al Chinei, completat cu un „Drum polar al Mătăsi”⁷⁰, care se suprapune peste inelul intern de securitate al F. Ruse și poate sfârși prin îndiguirea celei din urmă și, nu în ultimul rând, de ambițioasele programe de înzestrare

militară și de cercetare spațială care cresc potențialul militar și tehnologic al Chinei și îi pecetluiesc transformarea în hegemon (vezi harta din Fig.2).

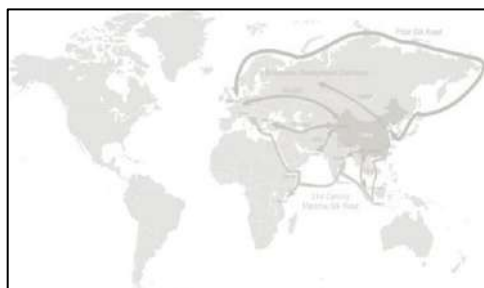

Fig. 2: Belt and Road Initiative (BRI)

Cu atât mai mult cu cât, în anul 2015, compania chineză *General Nice* a preluat proiectul de exploatare a zăcămintului de fier de la Isua din Groenlanda, *marcând*

intrarea Chinei în rândul proprietarilor de mine în zona arctică”⁷⁰. Acest interes tot mai accentuat al Chinei pentru regiunea arctică va deveni un factor important de tensiune în relația bilaterală, dar și un element de apropiere între F. Rusa și SUA. Sau, poate că nu.

Cu toate acestea, în buna tradiție a *maskirovkăi*⁷¹, Federația Rusă menține relații „cordiale” cu China, unul dintre principalii săi parteneri în

⁶⁹ Alba Iulia Catrinel Popescu, *Analyze incomode*, Editura Militară, București, 2020, p.62.

⁷⁰ Lucy Hornby, Richard Milne, James Wilson, *Chinese group General Nice takes over Greenland mine*, Financial Times, <https://www.ft.com/content/22842e82-9979-11e4-a3d7-00144feabdc0>, accesat la data de 01.10.2016

⁷¹ Doctrina militară rusă a dezinformării și intoxicării informative a adversarului.

organizații multipolare precum *BRICS*⁷² și *Organizația de Cooperare de la Shanghai*. Este o strategie prin care F. Rusă caută să-și maximizeze beneficiile folosindu-se de statutul sau aparent neutru față de confruntarea dintre celelalte două puteri ale trilateralei.

Guvernul chinez este perfect conștient de suspiciunile Moscovei în privința intențiilor sale, motiv pentru care a evitat să-și supraliciteze prezența atât în regiunea Strâmtorilor Daneze, de importanță vitală pentru Federația Rusă, singurele puncte de constricție maritimă unde nu și-au extins influența, cât și în privința Iranului, unde a cedat în favoarea Indiei concesiunea portului strategic Chabahar din dreptul strâmtorii Hormuz.

Mai mult, cele două puteri cooperează în dosare favorabile pentru amândouă, cum ar fi *Formatul chinez 17+1* suprapus peste Coridorul Nord-Sud / Inițiativa celor Trei Mări susținut de americani, în care China a atras state din Peninsula Balcanică cunoscute ca făcând parte din sfera de influență a Federației Ruse.⁷³ Format complet degrevat de dimensiunea energetică, atât de problematică pentru Rusia.

Sau, strânsă cooperare bilaterală din perioada conflictului sirian, când ambele state au ajutat militar, economic și politic regimul lui Bashar al-Assad, frontul comun în Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite (CS al ONU) în dosare reciproc avantajoase, încercările de de-dollarizare a pieței internaționale prin impunerea yuanului ca monedă de schimb a tranzacțiilor petroliere etc.⁷⁴

Și, nu în ultimul rând, trebuie amintite manevrele navale comune din Marea Mediterană sau prezența, în mai 2015, a fregatelor chinezești purtătoare de rachete din clasa 54A, *Linyi* (574) și *Weifang* (547), în Marea Neagră. Cele două fregate au ancorat în baza navală Novorossiysk înaintea vizitei președintelui chinez Xi Jinping la Moscova, pentru a celebra victoria aliaților în cel de-al Doilea Război Mondial.⁷⁵

⁷² Organizație a puterilor emergente al cărei nume reprezintă acronimul inițialelor statelor membre: Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud.

⁷³ Alba Iulia Catrinel Popescu, *op.cit.*, p. 253

⁷⁴ Kvantor V., *The World Trends Toward De-Dollarization*, 05.09.2018, <https://medium.com/@kvantorcom/the-world-trends-toward-de-dollarization-d282fc97fb8f>, accesat la data de 05.05.2020 și Alba Iulia Catrinel Popescu, *Geopolitică și pandemie*, Editura Top Form, București, 2020, pp.80-84.

⁷⁵ Andrei Popescu, *China trimite fregate în Marea Neagră*, Epoch Times, 07.05.2015, <https://epochtimes-romania.com/news/china-trimite-fregate-in-marea-neagra---233169> accesat la data de 05.05.2020.

2. Obiectivele jocului geopolitic al Chinei în regiunea Mării Negre

Dominația regiunii Mării Negre reprezintă o etapă a Marii Strategii a „Visului Chinei”. O Mare Strategie gândită, probabil, în anii „secolului umilinței” (1839-1949) și implementată, mai apoi, pas cu pas, de toate guvernele care au administrat statul chinez. O Mare Strategie prin care statul chinez ar urma să se transforme în hegemonul de necontestat al masei continentale afro-eurasiatice, iar lumea ar urma să revină la o bipolaritate decisă de China. Un „vis” care ar trebui să se încheie doar cu renașterea deplină a „Imperiului Celest” transformat în stăpân al lumii, prin unipolaritate chineză. Un „vis” imaginat în perioada imperială și implementat în perioada comunistă, în deplină concordanță cu obiectivele ideologiei comuniste, de instaurare a societății socialiste globale, multilateral dezvoltate. O societate socialistă globală atee, ordonată și disciplinată pe principii confucianiste, axată pe muncă, productivitate, eficiență.

Evident că, la scară globală, regiunea Mării Negre reprezintă doar o „piesă” dintr-un „urias puzzle”. Dar, valoarea geostrategică a acestei „piese” o face extrem de importantă în masterplanul chinez.

În antichitate, regiunea pontică laolaltă cu cea baltică erau considerate ca fiind granițele *de facto* ale Europei. Teza, formulată de marele astronom și geograf elin Ptolemeu (87-165), a fost preluată, ulterior, și de alți geografi care au situat granița europeană în dreptul istmului care unește litoralul sudic al Mării Baltice de litoralul nordic al Mării Negre. Prin urmare, regiunea Mării Negre este situată într-o zonă de tranziție geografică, între Asia și Europa.

Complexul geopolitic al regiunii Mării Negre reprezintă un spațiu tampon, parte a *limes*-ului ponto-baltic, care separa Occidentul germanic de Răsăritul rusesc. Este un spațiu de confluență între două mari civilizații: creștinismul majoritar ortodox și Islamul sunnit.

Geostrategic, *limes*-ul ponto-baltic devine un spațiu pivotal de excepțională valoare, „piatra prețioasă” a inelului de securitate al Federației Ruse, care se prelungește în sud cu excepțional de valorosul spațiu pivotal turc, prin care Europa se unește cu Asia, iar Marea Neagră se unește cu Marea Mediterană. Caracterul pivotal al zonei pontice este completat de prezența unuia dintre cele șapte puncte de constricție maritimă globale, StrâmTORILE Turcești, și de gurile de vărsare ale unor fluvii navigabile care unesc regiunea pontică de regiunea caspică, prin coridorul fluvial Volga-Don, de regiunea central europeană, prin coridorul fluvial al Dunării și, în perspectivă, de Europa apuseană, prin coridoarele Dunăre-Elba-Oder, Dunăre-Main-Rin, precum și regiunea pontică de regiunea baltică prin coridoarele fluviale ale Nistrului, Niprului și Bugului.

Goeconomic, regiunea Mării Negre reprezintă un *hub* al coridoarelor economice care unesc Europa Occidentală de Asia Centrală și Europa Nordică de Levant, un *nexus* al intereselor geopolitice și goeconomice mediteraneene, levantine, caspice, central și est europene, o piață de desfacere de peste 400 milioane de consumatori, mai ieftină și mai puțin pretențioasă decât cea occidentală și o piață de forță de muncă ieftină și educată.

Având aceste atribute, devin clare motivele pentru care statele regiunii au fost capacități, într-o formă sau alta, în masterplanul chinez al BRI, de ce Turcia este „curtată” de chinezi pentru a deveni centru global activ al comerțului internațional, lider al „Coridorul de mijloc” al Centurii Economice a Drumului Mătăsii sau de ce China devine principal partener de comerț al Georgiei, Bulgariei și al Ucrainei.

Și, din aceleași rațiuni, putem afirma că pierderea controlului acestui spațiu pivotal de către puterile maritime și euro-atlantice în favoarea blocului ruso-chinez – care trebuie obligatoriu analizată în contextul dominației zonei pivot nordice, eurasiatice, de către F. Rusă și a zonei pivot sudice, subsahariene, de către China⁷⁶ – ar avea un impact geopolitic de egală magnitudine cu pierderea din sfera de influență occidentală a Iranului, în 1979, prin greșelile de politică externă ale administrației Carter.

Desigur, privind la anvergura prezenței chineze în regiunea pontică nu putem să nu ne întrebăm cum de a putut pătrunde atât de ușor într-o zonă așa de sensibilă pentru securitatea Federației Ruse? Sau, altfel spus, **este „jocul” geopolitic regional al Chinei unul independent? Sau face parte dintr-o strategie mult mai complexă, care vizează o reconfigurare majoră a sferelor globale de influență?**

Cu certitudine, jocul regional al Chinei în regiunea Mării Negre nu poate fi unul independent. Într-o regiune percepută de Rusia drept marea sa vulnerabilitate strategică, întrucât, alături de regiunea Mării Baltice, reprezintă singura zonă deschisă, lipsită de frontiere naturale, a inelului său intern de securitate, China nu putea pătrunde fără știința și accețiunea acesteia. Explicația acestei cedări din partea Moscovei este legată de istoria recentă a acestui spațiu, în care rusofobia alimentată în perioada sovietică s-a amplificat după 1991, ca urmare a războiului hibrid declanșat de Federația Rusă cu

⁷⁶ Vezi Alba Iulia Catrinel Popescu, *Jucătorul din umbră – Caracterul pivotal al Africii Subsahariene și implicațiile acestuia asupra securității euro-atlantice*, Editura Militară, București, 2017.

precădere în fostele state sovietice riverane, pentru a bloca transformarea regiunii într-un spațiu occidental.

Pe cale de consecință, paleta instrumentelor de putere aflate la dispoziția Rusiei a fost mult restrânsă, existând riscul ca statele respective, măcinate de conflicte înghețate generate de intervenția Moscovei și aflate într-o zonă gri, **să gliseze necondiționat spre Occident**. În acest context a apărut China în ecuația regională, care a început extragerea din sfera occidentală a acelor state în care Rusia:

- fie că declanșase conflicte înghețate (Georgia, Ucraina, Moldova),
- fie a pierdut la un moment dat controlul (Bulgaria),
- fie este jucător economic, dar nu poate avea anvergura necesară unei schimbări radicale de orientare geopolitică (Turcia).

Singurul stat care a rezistat și rezistă asaltului celor doi aliați „*de facto*” în regiune este România.

Prin urmare, asistăm la o clară delimitare a taberelor pe „tabla de șah” regională și europeană. Pe de o parte, se află partenerii noului bloc estic, sino-rus, al Organizației de Cooperare de la Shanghai, iar, pe de altă parte, se află aliații formatului euro-atlantic. Aliați angrenați la nivel regional în masterplanul *Coridorului Nord-Sud Est-European al Inițiativei celor Trei Mări și Formatului București-9*, care dobândește în acest context o importanță strategică uriașă. **În acest context, coridorul de transport estic, fluvial și rutier, Galați-Gdansk, care să unească portul dunărean Galați, mergând pe malul Prutului și Siretului spre Vistula, în Polonia, până în portul maritim Gdansk, devine vital pentru păstrarea regiunii în spațiul de influență euro-atlantic** (vezi harta din Fig.3).

Fig. 3: Coridorul Galați-Gdansk

În plus, devine tot mai evident că sistemul internațional glisează spre bipolaritate. **O bipolaritate pe care o va genera politica de alianțe a Rusiei în cadrul trilateralei puterilor conducătoare ale sistemului internațional actual.**

Amenințată, pe de o parte, de urgența hegemonului chinez la granița sa sudică, de masterplanurile sale în Eurasia și în regiunea arctică, iar, pe de altă parte, având relații reci, competiționale cu SUA, care au descris-o drept principala amenințare la adresa propriei lor securități naționale, Rusia este nevoită să jongleze între cei doi parteneri de trilaterală strategică globală. Un joc în trei, în care Rusia va trebui să aleagă răul mai mic, mizând pe cercetarea sa tehnologică în domeniul militar și pe uriașul său arsenal nuclear, pe care să îl defileze ori de câte ori amenințarea din partea oricăruia dintre cei doi ar deveni reală.

Dar, și aici apar niște nuanțe. În timp ce China vine cu instrumentul economic de *hard power*, SUA îl utilizează pe celălalt, militar. În timp ce China, cu acordul Rusiei, și-a adjudecat în mare măsură zona pivot sudică a Africii Subsahariene drept spațiu de expansiune și dezvoltare, scăzând presiunea demografică de la granița comună, SUA își afirmă rolul de superputere în Europa, un spațiu în care intră în directă competiție cu interesele rusești. Competiție care dobândește accente „fierbinți” în regiunea Mării Negre, unde Turcia își joacă propriul joc geopolitic, desprins parcă de angajamentele euro-atlantice, Bulgaria devine partener strategic al Chinei și își aprofundează parteneriatul strategic cu Rusia în domeniul energetic⁷⁷, iar fostele state sovietice, confruntate cu conflicte înghețate, își caută formule de supraviețuire statală și economică în colaborare cu China.

Între amenințarea militară și cea economică, care va fi alegerea Rusiei? Se pare că, până în acest moment, Rusia înclină spre varianta a doua, cele două puteri răsăritene jucând în tandem, atât în cadrul instituțiilor internaționale, cât și la nivel regional, în Africa Subsahariană, în Asia de Sud, în America de Sud, în Marea Mediterană sau în regiunea Mării Negre. În această alegere ar mai putea exista un calcul. Tot mai multe voci contestă adevărata putere financiară a Chinei, spunând că este clădită pe „nisipuri” mișcătoare, în timp ce puterea militară americană este cât se poate de reală. În aceste condiții, blocul ruso-chinez nu ar fi altceva decât o altă „*maskirovka*” a Rusiei, menită să îndepărteze spațiul competițional de propriul inel de securitate din Asia Centrală, Caucaz, Istmul Ponto-Baltic.

⁷⁷ *Bulgarian Head of State: Bulgaria Can Deepen its Strategic Partnership with Russia in the Field of Energy*, 04.03.2019, novinite.com, <https://www.novinite.com/articles/195563/Bulgarian+Head+of+State%3A+Bulgaria+Can+Deepen+its+Strategic+Partnership+with+Russia+in+the+Field+of+Energy>, accesat la data de 01.05.2021.

Dar, chiar și așa, *Centura economică chineză a Mării Negre* asociază dominației militare a regiunii de către Rusia, riscă să îndepărteze tot mai mult Occidentul de componenta sudică a **Istmului Ponto-Baltic, spațiul cel mai valoros, din punct de vedere geostrategic, al Eurasiei** și să coboare din nou „cortina de fier” peste această zonă. O „cortină” care ar putea acționa atât pe axa est-vest, cât și pe axa nord-sud, transformând automat România în cap de pod atlanticist, gardian al gurilor Dunării, obiectiv strategic vizat de planurile expansioniste rusești încă din perioada Țarului Petru cel Mare (1672-1725). Obiectiv tot mai vizat de prezența chineză în porturile ucrainene și moldovenesc, dar care ar trebui privit și în contextul cooperării militare sino-ucrainene. O „cortină” susținută și de actualul recul al prezenței chineze în Europa.⁷⁸

Prin urmare, România trebuie sprijinită militar și economic de către aliații săi euro-atlantici și multiplu interconectată cu celălalt stat al flancului estic, Polonia, dar și cu celelalte state central și sud europene în cadrul coridorului strategic est-european 3SI. De asemenea, Georgia și Moldova ar trebui sprijinite economic și militar de către aliații occidentali și interconectate în formate de securitate ponto-caucaziene, cu atât mai mult cu cât cele două state pontice nu au dezvoltat parteneriate în domeniul militar cu China. Și, nu în ultimul rând, ar trebui căutată o formulă de soluționare diplomatică a conflictului din Ucraina, de care profită, în final, China și Rusia.

Conf. univ. dr. Alba Popescu

⁷⁸ Xue Qing, *How China is losing Europe*, The Diplomat, 25.05.2021, <https://thediplomat.com/2021/05/how-china-is-losing-europe/>, accesat la data de 01.05.2021.

CĂLĂTORIND PRIN PANDEMIE O INCURSIUNE DIN PUNCT DE VEDERE SECURITAR

Realitățile ultimelor decenii, dar mai ales viața societală actuală, caracterizată de procese asociate fenomenului globalizării ce își fac simțită prezența pe toate coordonatele mapamondului au arătat, dacă mai era nevoie, că imperativul asigurării securității, atât la nivel individual, cât și colectiv, este mai actual ca oricând pentru existența umană și pentru evoluția individului conform propriilor aspirații.

Diversitatea riscurilor și amenințărilor de securitate cu care omenirea se confruntă astăzi, fie cele clasice de natură militară sau cele neconvenționale/asimetrice/hibride (așa cum le definește literatura de specialitate), încadrând aici diversele forme ale criminalității organizate transfrontaliere precum traficul de droguri, migrația ilegală, proliferarea armamentului neconvențional sau terorismul, dublate de problemele mediului înconjurător sau riscurile și amenințările specifice conceptului de securitate umană, cu referire expresă și la pandemii (inclusiv cea determinată de noul coronavirus SARS-CoV-2), au produs mutații și evoluții excepționale asupra comportamentului cotidian al cetățeanului, dar și în ceea ce privește acțiunea individuală sau colectivă a entităților statale, pentru a putea face față provocărilor inedite cu care umanitatea se confruntă.

Sub imperativul nevoii de securitate, mai ales în plan medical, urmare a consecințelor nefaste ale pandemiei actuale, statele lumii și instituțiile regionale sau internaționale¹ au adoptat un comportament instinctiv pentru limitarea efectelor acesteia, influențând existența umană sub toate formele sale de manifestare, remodelând forțat și artificial societatea și impunând necesitatea adaptării omenirii la noua realitate existențială, care a făcut ca cetățeanul să-și piardă o parte dintre drepturile și libertățile fundamentale pentru care a militat

¹ *Pandemia de COVID-19: Statele sunt îndemnate să acționeze mai ferm pentru a opri răspândirea informațiilor nocive*, disponibil la <https://www.unicef.org/romania/ro/comunicate-de-pres%C4%83/pandemia-de-covid-19-statele-sunt-%C3%AEndemnate-s%C4%83-ac%C8%9Bioneze-mai-ferm-pentru-opri>, accesat: 08.08.2021; *10 lucruri pe care le face UE pentru combaterea COVID-19 și asigurarea redresării*, disponibil la <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/coronavirus/10-things-against-covid-19>, accesat: 08.08.2021

de-a lungul istoriei. Deși pare neverosimil și foarte greu de acceptat, această pandemie a atacat fundamentele celui mai prețios aspect pentru civilizația modernă, libertatea umană.² De evidențiat, în context, este faptul că în majoritatea regiunilor lumii, modul cotidian de viață a fost caracterizat secole de-a rândul de libertăți individuale și sociale, pentru care umanitatea a cunoscut războaie devastatoare purtate prin sacrificii incommensurabile.

Raportându-ne la efectele în planul vieții societale globale generate de pandemia determinată de SARS-CoV-2, în spațiul public internațional sunt tot mai mulți formatori de opinie și specialiști în științe politice sau studii de securitate care emit părerea că societatea globală se află într-o acută criză de securitate, incertitudinea și insecuritatea caracterizând viața cotidiană. Omenirea s-a mai confruntat cu astfel de dezastre în istoria sa, dacă ne referim la gripa spaniolă din urmă cu un secol³, care a ucis cincizeci de milioane de oameni, la celebra „gripă Hong Kong”, din anul 1968⁴, care a lăsat în urma sa peste un milion de decedați, sau la „gripa asiatică”⁵, cea care a produs peste două milioane de morți, alte câteva sute de milioane de persoane din Asia, Europa și America fiind afectate din punctul de vedere al stării de sănătate.

De data aceasta, întreaga omenire a reacționat sub imperiul fricii, în faza de debut a pandemiei viața societală fiind aproape paralizată, îmbrățișându-se retorica unui inamic invizibil, creat de o mare entitate statală ce-și dorește statutul de hegemon global, care ar fi declanșat un război împotriva întregii omeniri din punctul de vedere al sănătății publice. Prezentând realități alternative, prin pervertirea adevărului obiectiv – prezența coronavirusului – fenomenul „fake news” s-a manifestat cu o virulență nemaîntâlnită, prin utilizarea unui melanj de elemente, fapte și frânturi de adevăr bine selectate, care interpretate în mod tendențios au amplificat starea de panică deja existentă și au contribuit la manipularea cetățenilor. În acest context, marile metropole

² *Drepturile fundamentale în carantină*, disponibil la <https://historia-europa.ep.eu/ro/prim-plan/drepturile-fundamentale-carantina>, accesat: 08.08.2021

³ Eduard Ivanovici, (07 iunie 2020), *Cum s-a terminat gripa spaniolă din 1918 (...)*, disponibil la <https://www.zf.ro/business-international/cum-s-a-terminat-gripa-spaniola-din-1918-si-ce-lectii-putem-invata-19241073>, accesat: 09.08.2021.

⁴ *Gripa din Hong Kong, o pandemie care a trecut aproape neobservată*, disponibil la <https://www.historia.ro/sectiune/actualitate/articol/gripa-din-hong-kong-o-pandemie-care-a-trecut-aproape-neobservata>, accesat: 09.08.2021.

⁵ 1968. *Pandemie fără blocaj în economie*, (03 mai 2020), disponibil la <https://www.forbes.ro/1968-pandemie-fara-blocaj-economie-163237>, accesat: 09.08.2021.

ale lumii, fie că ne referim la Paris, München, Roma, New York, Los Angeles sau Madrid, au fost la fel de golite de populație precum în perioadele conflagrațiilor mondiale, iar activitatea marilor companii internaționale, a unităților de învățământ, ca de altfel și aproape întreaga omenire, s-a „refugiat” în spațiul cibernetic, virtualul devenind, astfel, realul cotidian.

La nivel planetar, necesara și mult clamata stare de securitate a căpătat alte conotații decât cele clasice de concept „umbrelă”, punându-se la îndoială capacitatea statelor de a „proteja și menține drepturile cetățenilor săi și de a le asigura mediul prielnic satisfacerii tuturor nevoilor”⁶, chestiune fundamentală care, de altfel, legitimează autoritatea statului modern.

În aproape toate regiunile mapamondului, zone rurale sărace sau mari metropole, populația a fost înspăimântată de retorica publică referitoare la efectele dramatice ale pandemiei și de imaginile morții, încărcate de un conținut emoțional fără precedent, vehiculate de mass-media din unitățile medicale incapabile să facă față numărului mare de pacienți infestați cu noul coronavirus. În aceste circumstanțe marea majoritate a populației a adoptat un comportament de autoizolare conștientă sau de izolare forțată, sub efectul sancțiunilor forțelor de ordine (a căror legitimitate a fost intens dezbătută, inclusiv la noi în țară) ori a acțiunilor corective soldate cu agresiuni fizice, precum cele din India, atât de mult mediatizate.

Manifestațiile publice, care contestau măsurile de izolare adoptate de autorități în multe dintre statele lumii, nu au avut o consistență deosebită pe tot parcursul anului 2020 (cu câteva excepții, mai cu seamă în Franța și Germania) însă, ca prin magie, au apărut în acest an, 2021, mai ales după măsurile de relaxare adoptate la sfârșitul celui de-al treilea val al pandemiei. Ele par să se manifeste cu o virulență aparte în ultima perioadă, pe fondul deciziilor adoptate de unele dintre statele lumii pentru reintroducerea unor măsuri de ordin restrictiv. Marile orașe ale Italiei și Franței sunt martore ale unor proteste fără precedent determinate de adoptarea deciziei de introducere a „permisului sanitar” sau de vaccinare obligatorie a unor categorii speciale de angajați, așa cum sunt cei din domeniul medical. Recentele declarații ale președintelui Emmanuel Macron cu privire la posibilitatea vaccinării obligatorii anti-Covid a întregii populații, în situația în care noile forme de manifestare ale coronavirusului nu vor putea fi stăpânite, sunt mai mult decât îngrijorătoare,

⁶ Cristian Troncotă, *Studii de securitate*, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, 2008, pp. 3-4.

putând determina forme extreme de protest în întreaga Franță⁷ ce se pot extinde, ulterior, și pe alte coordonate ale bătrânului continent.

Inamicul reprezentat de SARS-CoV-2 s-a dovedit mai pervers decât combatanții tuturor confruntărilor militare ce au avut loc de-a lungul istoriei. Dacă pe perioada jocurilor olimpice din antichitate, conflictele militare erau suspendate pentru a lăsa loc „poveștilor” despre autodepășirea performanțelor umane, de data aceasta, marea competiție recent încheiată, desfășurată în capitala Japoniei aflată în stare de urgență, fără spectatori, a fost mai săracă, umbrindu-se efortul, dăruirea și sacrificiul participanților și erodând inclusiv fundamentele existenței mișcării sportive privită ca fenomen complex, ale cărui valențe de ordin social, cultural sau economic nu pot fi înfăptuite fără interacțiunea directă dintre sportiv și publicul spectator.

Călătorind prin pandemie, scurtul nostru expozeu își propune să evidențieze inclusiv câteva aspecte referitoare la evoluția unor amenințări de securitate neconvenționale cu care continentul european a „coabitat” în anii premergători acesteia.

Fluxurile migrației ilegale, care au îngrozit bătrânul continent european la jumătatea deceniului trecut, s-au întrerupt aproape brusc și nu au mai reprezentat surse majore de divergențe dintre state, chiar dacă anul 2020 debutase cu o retorică agresivă a Turciei legată de menținerea pe teritoriul acesteia a circa 2,5 milioane de cetățeni sirieni care-și părăsiseră teritoriile intenționând să ajungă în vestul Europei. Prezența masivă a forțelor de ordine pe străzile localităților din aproape toate statele continentului, atribuțiile deosebite cu care acestea au fost înzestrate pe perioadele stărilor de alertă sau de urgență, izolarea unor localități sau întregi regiuni pe considerente de securitate medicală, ca, de altfel, și alte măsuri cu caracter restrictiv adoptate, au fost de natură a descuraja rețelele implicate în migrația ilegală sau în trafic de droguri, cel puțin temporar. La fel ca și manifestațiile publice, astfel de activități au reapărut după relaxările adoptate la sfârșitul celui de-al treilea val al pandemiei, afectând parametrii ecuației securitare din mai multe regiuni ale mapamondului, inclusiv din România. Zonele de graniță din vestul țării, în special orașele Timișoara și Arad, au cunoscut, pentru prima dată în ultimii ani, creșterea infracționalității și asasinate de stradă

⁷ *Proteste de angajare în Italia și Franța împotriva certificatului COVID-19 (...)*, disponibil la <https://www.gandul.ro/international/proteste-de-angajare-in-italia-si-franta-impotriva-permisiului-covid-stop-dictatoriei-vaccinarii-video-19666032>, accesat: 08.08.2021.

comise de migranți⁸, ceea ce a îngrozit populația și a condus la scăderea încrederii acesteia în instituțiile statului.

Pe de altă parte, grupările teroriste, parcă speriate de efectele posibile ale pandemiei COVID-19, și-au redus substanțial activitatea în prima parte a anului 2020, părând că se află într-o hibernare premergătoare unor noi campanii ce pot fi oricând orchestrate la nivel planetar. Temutele grupări Al-Qaeda sau ISIS au privit Europa ca o zonă de risc pentru temuții luptători ai acestora, iar Boko Haram pare să fi devenit mult mai conciliantă cu comunitățile creștine din Nigeria, chiar dacă încă este prezentă activ în proximitatea lacului Ciad. Coabitarea cu pandemia i-a determinat pe liderii unor astfel de grupări sau pe așa numiții „lupi singuratici”, să operaționalizeze acte teroriste sângeroase, așa cum au fost cele de la Viena sau Nisa, de la sfârșitul anului trecut. Mai mult, debutul lunii mai 2021, caracterizat de scăderea incidenței pandemiei, a fost marcat de acte de o virulență deosebită orchestrate de grupări teroriste, poate cele mai îngrijorătoare având în prim-plan Hezbollahul, în vechiul și la fel de actualul conflict israeliano-palestinian, sau atacurile grupurilor de talibani în Afganistan după retragerea forțelor coaliției internaționale.

Așadar, întreaga planetă, bogați sau săraci, politicieni sau simpli cetățeni, lideri ai marilor cancelarii ale lumii sau membri ai comunităților aflate departe de lumea civilizată, oameni de bine sau exponenți ai răului (dacă ne referim la cei implicați în criminalitatea transfrontalieră sau în fenomenul terorist) au acceptat și „îmbrățișat” existența unei pandemii fără precedent, care poate extermina rasa umană, iar în numele acestei nefaste idei au acceptat un grad de supunere față de autoritățile statului fără precedent în istorie.

Ce a determinat un astfel de comportament al omenirii? Este o întrebare la care răspunsul poate fi oferit într-o cheie multiplă.

În primul rând, ar putea fi vorba de nevoia de securitate, privită din perspectivă medicală, ca o necesitate existențială în zilele noastre, care capătă un caracter complex și relativ sub impactul riscurilor induse de pandemie.

În altă ordine de idei, omenirea a asistat la o transmitere în masă nu numai a coronavirusului SARS-CoV-2, ci mai degrabă a dezbaterilor publice despre acesta și efectele sale asupra societății globale, diferitele teorii ale

⁸ George Cristian, *Crimele făcute de migranții din Timișoara și Arad i-au speriat pe politicieni* (...). disponibil la <https://www.bzi.ro/crimele-facute-de-migrantii-din-timisoara-si-arad-i-a-speriat-pe-politicieni-viceprimarul-timisoarei-intalnire-de-urgenta-cu-ministrul-de-interne-lucian-bode-4173394>, accesat: 08.08.2021

conspirației și „fake news-ul” promovat influențând într-o manieră nefastă atât percepția cetățenilor despre pandemie, cât și comportamentul acestora. Caracterizată, adeseori, de o structură coerentă și logică de natură să susțină veridicitatea informațiilor lansate în spațiul public, comunicarea socială la care s-a făcut referire anterior nu a mai permis receptorului să analizeze atent sursa de proveniență și structura logico-argumentativă pentru a putea stabili gradul de adevăr al informațiilor vehiculate, în baza cărora să-și poată proiecta comportamentul cotidian.⁹ Metaforic, am putea spune că planeta a fost supusă unei „orbiri colective” care a schimbat pe fond comportamentul cetățeanului și chiar raporturile de putere la nivel global¹⁰, arhitectul acestei reconfigurări, unanim și convențional acceptat, fiind pandemia în care ne aflăm.

Nu în ultimul rând, putem afirma că acest comportament „servil” al omenirii față de efectele pandemiei ar putea avea ca motivație dorința de a reveni și a beneficia de un standard de viață calitativ ridicat, privit ca un indicator de asigurare a protecției personale a cetățenilor, în conformitate cu reglementările internaționale, ceea ce se circumscrie dimensiunii securității umane. Este bine cunoscut faptul că în societatea actuală amenințările la adresa calității vieții sunt considerate amenințări de securitate¹¹, teorie care trebuie acceptată inclusiv de cei care văd în impunerea unor măsuri extreme, în numele ținării sub control și îndepărtării efectelor nefaste ale pandemiei, o ultimă șansă ca omenirea să se reinventeze, să o ia de la capăt și să revină la normalitate după atâtea consecințe nefaste, morți sau persoane cu sechele pe viață, explozia mediatică de știri false, conspirații, deznădejde sau entuziasm frenetic (depinde de ce parte a baricadei ne situăm), sau după revoltele celor care încă se mai vor oameni liberi.

Din perspectiva prezentată, garantarea securității cetățeanului, a propriei sale vieți, precum și dreptul la sănătate al acestuia, reprezintă deziderate implicite ale entităților statale sau ale instituțiilor internaționale, diminuarea gradului de acces la ceea ce înseamnă generic conceptul de sănătate fiind considerată o reală

⁹ Daniel David, *Curs despre și manipulare pentru studenții târgmureșeni*, disponibil la <https://www.radiomures.ro/stiri/curs-despre-fake-news-si-manipularea-psihologica-pentru-studentii-targumureseni.html>, accesat: 08.08.2021.

¹⁰ Angela Merkel, *Pandemia schimbă raporturile de putere în economia mondială*, disponibil la <https://www.agerpres.ro/economic-extern/2020/12/09/angela-merkel-pandemia-schimba-raporturile-de-putere-in-economia-mondiala--624615>, accesat: 08.08.2021.

¹¹ O astfel de abordare se regăsește în accepțiunea Colegiului Național de Apărare din Canada, în anul 1991, unde se susține că „securitatea reprezintă prezervarea unui stil de viață acceptabil de către cetățeni”. Vezi: Cristian Troncotă, *Op. Cit.*, p. 6.

amenințare de securitate. Pandemia, în mijlocul căreia ne aflăm la momentul redactării acestui studiu, a făcut în primul rând ca lumea să conștientizeze că viața și sănătatea sunt cele mai de preț bogății ale omului, că „*păstrarea și îngrijirea vieții este o datorie fundamentală a oricărei ființe umane*”¹², iar, pe de altă parte, a demonstrat încă odată că tradiționalul concept de securitate asociat cu „apărarea” sau „factorul militar”, trebuie abordat dincolo de această dimensiune spre ceea ce reprezintă în esență sa „securitatea umană”.

Este evident că pandemia determinată de coronavirusul SARS-CoV-2, dacă ne raportăm la aria de răspândire planetară și viteza de propagare excepțională, trebuie privită de lumea întreagă ca o serioasă amenințare la adresa securității globale, panica generală determinată de știrile difuzate de mass-media tradiționale și rețelele de socializare cu privire la numărul celor decedați, dar și datele oficiale care relevă efectele pandemiei¹³ translatându-ne într-un univers paralel în care nimic altceva nu mai conta. Avansând rapid, pandemia și-a desfășurat cursul devastator în diferite părți ale mapamondului, la termene și modalități diferite, dar cu același efect: suflete chinuite și propagarea morții.

Lumea a cunoscut frământări majore, nu neapărat în decembrie 2019, când sindromul respirator acut sever a fost descoperit în provincia Wuhan din China, ci mai ales câteva luni mai târziu, în arealele în care s-a răspândit rapid din Asia, Europa și America de Nord, unde efectele au fost devastatoare. Organizația Mondială a Sănătății a declarat pandemia globală la 11 martie 2020, iar până în prezent, aceasta a cuprins peste două sute de țări. Nu există indicii dacă virusul va înceta precum predecesorii săi SARS (2002) și MERS (2012), mai ales că forme derivate ale acestuia își fac prezența în tot mai multe regiuni ale mapamondului, ultima apărută, varianta Delta, mult mai „rapidă și mai ușor de transmis”, fiind deja prezentă în peste 130 de țări și îngrijorând lumea medicală.¹⁴

¹² *Viața, darul cel mai de preț*, disponibil la <https://mmb.ro/viata-darul-cel-mai-de-pret>, accesat: 08.08.2021.

¹³ Aproximativ 4,3 milioane de persoane decedate și circa 203 milioane de persoane infectate cu coronavirusul, Vezi: *Infecții cu coronavirus (COVID-19)* 07.08.2021 CNSCBT, disponibil la <http://www.cnsbct.ro/index.php/situatia-la-nivel-global-actualizata-zilnic/2618-situatie-infecții-coronavirus-covid-19-8-08-2021/file>, accesat: 08.08.2021.

¹⁴ *Varianta Delta a virusului SARS-CoV-2, un virus mai puternic*, disponibil la <https://www.reginamaria.ro/articole-medicale/varianta-delta-virusului-sars-cov-2-un-virus-mai-puternic>, accesat: 09.08.2021.

În termeni reali și îndepărtându-ne de o abordare ideologică cu privire la originile coronavirusului, pandemia actuală a arătat adevăratele valențe și sensul real al ceea ce numim securitate umană globală. S-a demonstrat că nici o graniță terestră, nici o mare putere militară sau capacitate economică nu a reușit să împiedice diseminarea virusului pe cele mai diverse coordonate ale mapamondului. Complexitatea situației determinate de pandemia COVID-19 impune, încă odată, acordarea unei atenții aparte condițiilor naturale și sociale în care omenirea se manifestă.

Există multiple presupuneri cu privire la modul în care va arăta lumea și care vor fi moștenirile, în următorul deceniu, produse de schimbările intempestive și imprevizibile începute în anul 2020, odată cu apariția pandemiei, ele fiind bazate pe ipoteze legate de evoluția acesteia, care pare că nu cunoaște limite de manifestare. În pofida tuturor măsurilor adoptate la nivel global, pentru revenirea la starea de normalitate atât de mult dorită de cetățeni, un lucru este cert, lumea s-a schimbat și nimic nu va mai fi ca înaintea pandemiei.

Col (r). dr. ing. **Cătălin PEPTAN**

*Directorul Institutului de Politici Publice,
Administrație și Științele Educației, Universitatea
„Constantin Brâncuși”, Târgu-Jiu.*

PEGASUS: CEA MAI PUTERNICĂ ARMĂ A SPIONAJULUI CIBERNETIC

Aceasta este probabil una dintre cele mai mari dezvăluiri în domeniul spionajului de după afacerea Snowden. Potrivit unei anchete publicată recent în mai multe mijloace de informare în masă, unii clienți ai companiei israeliene NSO, producătorul *software*-ului *Pegasus*, au folosit acest produs de tip *spyware* pentru a pătrunde în laptopurile unor politicieni, jurnaliști sau activiști pentru drepturile omului.

Pegasus este probabil cel mai capabil *spyware* de acest gen dezvoltat vreodată de o companie privată. În momentul în care a pătruns în telefonul obiectivelor, el se transformă într-o unealtă de supraveghere non-stop, fără cunoștința persoanelor urmărite.

Ce poate face *Pegasus* odată instalat: copiază sms-uri, e-mailuri, mesaje WhatsApp, Signal, Telegram, extrage fotografiile și clipuri video, extrage date din calendar, agendă de contacte, activează microfonul, activează camera, înregistrează convorbiri, înregistrează date GPS, poate stabili locul exact în care se află persoana urmărită și contactele sale.

Pegasus are capacitatea de a infecta miliarde de telefoane care folosesc sisteme de operare iOS sau Android. Specialiștii în securitate informatică suspectează că variantele recente de *Pegasus* ocupă doar memoria temporară a telefonului, nu și *hard drive*-ul. Asta înseamnă că odată ce telefonul este oprit, spre exemplu, orice urmă a *spyware*-ului dispare.

Prima versiune *Pegasus*, descoperită în 2016, infecta telefoanele păcălind utilizatorii să dea *click* pe un *link* periculos, care instalează *software*-ul.

De atunci însă, produsul NSO a devenit și mai performant. În prezent, scrie *The Guardian*, el poate infecta telefoanele speculând vulnerabilitățile sistemului de operare.

În 2019, *WhatsApp* a dezvăluit că softul NSO a fost folosit pentru a trimite *spyware* către mai bine de 1.400 de telefoane. Softul era instalat printr-un simplu apel *WhatsApp* către victimă. Nu era nici măcar nevoie ca aceasta să răspundă la apel.

Recent, NSO a început să exploateze vulnerabilitățile *iMessage*, aplicație preinstalată pe telefoanele iPhone. Apple a insistat că își actualizează constant software-ul pentru a preveni astfel de atacuri.

Într-un interviu acordat *The Guardian*, Edward Snowden a declarat că rezultatele anchetei de presă ilustrează modul în care programele comerciale de spionaj au făcut posibil ca regimurile represive să plaseze mult mai multe persoane sub cele mai invazive tipuri de supraveghere.

Pentru ca autoritățile abilitate să poată intercepta telefonul unui suspect, ele ar trebui „să pătrundă în casa cuiva, în mașina sau în biroul acestuia și ne-ar plăcea să credem că vor primi probabil un mandat”, a arătat Snowden. Dar programele *spyware* comerciale au facilitat ca supravegherea mult mai multor persoane să fie mult mai accesibilă și ieftină.

„Dacă pot face același lucru de la distanță, cu costuri mici și fără riscuri, încep să o facă tot timpul, împotriva tuturor, chiar și a celor care prezintă mai puțin interes”, a spus el.

„Dacă nu faceți nimic pentru a opri vânzarea acestei tehnologii, nu vor fi doar 50.000 de ținte. Vor fi 50 de milioane de ținte și se va întâmpla mult mai repede decât se așteaptă oricare dintre noi”, afirma Edward Snowden.

O parte a problemei a apărut din faptul că telefoanele mobile ale diferitelor persoane erau identice funcțional între ele.

„Când vorbim despre un dispozitiv de genul iPhone, toți rulează același software în întreaga lume. Deci, dacă găsesc o modalitate de a pirata un iPhone, au găsit o modalitate de a le pirata pe toate”, a explicat el.

Snowden este de părere că un soft cum ar fi *Pegasus* este atât de puternic, încât oamenii obișnuiți nu ar putea efectiv să facă nimic pentru a-l opri. Întrebat cum ar putea oamenii să se protejeze, el a făcut o comparație sumbră: „Ce pot face oamenii pentru a se proteja de armele nucleare?”

„Există anumite industrii, anumite sectoare unde nu există protecție și de aceea încercăm să limităm proliferarea acestor tehnologii. Nu permitem o piață comercială a armelor nucleare”, a continuat el.

Snowden a insistat că singura soluție viabilă la amenințarea softului este un memorandum internațional asupra vânzării acestuia. „Ceea ce dezvăluie proiectul *Pegasus* este că grupul NSO este cu adevărat reprezentativ pentru o nouă piață malware, unde aceasta este o afacere cu scop lucrativ”, a spus el. „Singurul motiv pentru care NSO face acest lucru nu este să salveze lumea, ci să câștige bani.”

În urmă cu trei ani, istoricul israelian Yuval Noah Harari scria despre cum o serie de tehnici de supraveghere dezvoltate în Israel pot contribui la subminarea democrației.

„Israelul este lider în domeniul tehnicilor de supraveghere și a creat în Cisiordania ocupată un prototip de regim al supravegherii totale. Când palestinienii dau un telefon, când postează ceva pe Facebook sau merg dintr-un oraș în altul, sunt monitorizați de microfoane, camere, drone sau programe spion israeliene. Palestinenii administrează unele orașe și sate, însă israelienii sunt cei care controlează cerul, undele și spațiul cibernetic. Este motivul pentru care este nevoie de un număr surprinzător de mic de militari israelieni pentru a controla 2,5 milioane de palestinieni din Cisiordania”.

Recent, scandalul legat de utilizarea programului spion *Pegasus* în întreaga lume arată cât de mult s-a extins acest model de supraveghere. *Pegasus* monitorizează orice aspect al vieții obiectivului său – comunicațiile online, deplasările, ba chiar poate să-l filmeze în secret pe deținătorul telefonului mobil.

Guvernele care au încheiat contracte cu NSO Group pot oricând să susțină că au avut în vedere aspectele pozitive ale regimului de securitate din Israel. Supravegherea populației a jucat fără îndoială un rol important în reducerea numărului victimelor conflictului israeliano-palestinian. La apogeul celei de a doua intifade, în 2002, erau circa 500 de victime, în timp ce în 2020 și-au pierdut viața doar trei israelieni. Poate fi unul dintre motivele pentru care sistemele de supraveghere israeliene au ajuns un produs de export de succes, iar companii precum NSO Group se pot apăra spunând că nu fac afaceri decât cu guvernele, nu cu teroriști, traficanți de droguri, lorzi ai războiului și interlopi.

În același articol publicat în 2018, Yuval Noah Harari atrăgea atenția asupra unei teme de actualitate: confruntarea dintre democrație și autoritarism. Cu ajutorul unor programe precum *Pegasus*, de această doctrină se poate alege praful. „De regulă, considerăm că lupta dintre democrație și dictatură este una între două sisteme etice. De fapt, este o luptă între două sisteme de procesare a datelor. Democrația distribuie procesarea informațiilor către mai multe instituții, iar dictaturile concentrează informația și puterea într-un singur punct. Tehnologia secolului XX nu permitea o concentrare masivă de informații. Nimeni nu avea abilitatea de a procesa o cantitate uriașă de date în timp scurt. Este unul dintre motivele pentru care URSS a luat decizii mai proaste decât SUA și pentru care economia sovietică a rămas în urmă.

Însă inteligența artificială poate întoarce roata. Ea va face posibilă procesarea într-un singur centru de putere a unei cantități uriașe de informații.

Se poate ca sistemele centralizate să fie chiar mai eficiente, pentru că inteligența artificială funcționează cu atât mai bine cu cât are mai multe informații (...) În acest fel, marele handicap al regimurilor autoritare din secolul 20 – dorința de a concentra informația și puterea în același loc – ar putea deveni avantajul decisiv al acestor regimuri în secolul XXI”.

La ora actuală nu există instrumente de drept internațional care să poată acționa eficient atunci când un soft este vândut de o firmă dintr-o țară într-o altă țară cu scopul de a limita drepturile omului. Există doar *Aranjamentul Wassenaar* care privește controlul exporturilor armelor convenționale, precum și al bunurilor și tehnologiilor cu dublă utilizare (în această ultimă categorie ar intra și softul *Pegasus*), dar obligațiile semnatarilor acestui acord internațional sunt foarte vagi, puțin constrângătoare, iar Israelul oricum nu este parte semnatară a acestui acord. Datorită dezvoltărilor „Proiectului *Pegasus*”, este foarte posibil să apară discuții referitoare la crearea unui nou cadru internațional în materie de export de soft care poate fi folosit pentru a leza drepturile omului.

Foarte grav referitor la *Pegasus* este că acesta atacă în profunzime intimitatea, având efecte mult mai devastatoare decât simpla interceptare a unor convorbiri telefonice. Interceptarea acestor convorbiri private este destul de bine reglementată la ora actuală în marea majoritate a democrațiilor constituționale, dar situațiile generate de folosirea unui soft de tip NSO nu sunt acoperite de norme legale sau constituționale decât prin extensia celor existente. Va fi nevoie de o reflecție aprofundată în viitorul apropiat referitor la modalitatea de a reglementa asemenea situații pentru a asigura respectarea drepturilor omului.

Este evident că, în continuare, cetățenii statelor democratice vor trebui protejați împotriva actelor de terorism prin operațiuni de supraveghere electronică extinsă. Cum anume se va putea realiza această protecție având garanția că guvernele nu încalcă drepturile omului rămâne o întrebare deschisă.

Cum folosirea acestor tehnologii este greu de probat și cum argumentul luptei împotriva terorismului poate fi și este oricând oferit, liderii autoritari au căpătat încredere că folosirea softului *Pegasus* sau alte astfel de operațiuni abuzive nu le vor aduce niciun prejudiciu și vor rămâne în continuare la putere.

Colonel (r) Liviu Găitan

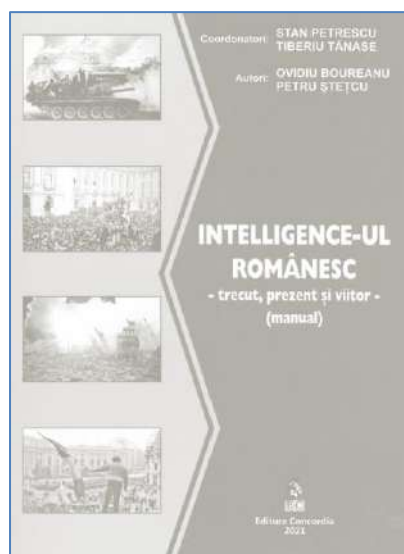
NOTE DE LECTURĂ

OVIDIU BOUREANU, PETRU ȘTEȚCU (AUTORI), STAN PETRESCU, TIBERIU TĂNASE (COORDONATORI): INTELLIGENCE-UL ROMÂNESC - TRECUT, PREZENT ȘI VIITOR (MANUAL), Editura Concordia, Arad 2021

Această lucrare poate fi socotită, pe drept cuvânt, un adevărat îndreptar despre activitatea de informații românească, instituționalizată, întinsă pe un triptic cu trei regimuri politice. Dar, să nu uităm că, în istoria celor trei Dacii – Moldova, Ardealul și Țara Românească – informațiile au fost mereu prezente, necesare, eficiente și apreciate, pentru că au avut un rol deosebit la obținerea succeselor militare în confruntările armate, de-a lungul istoriei statalității noastre.

Se poate constata cu ușurință că evoluția serviciilor române de informații, de-a lungul vremii este în strânsă concordanță cu evoluția societății, precum și a pericolelor, amenințărilor și factorilor de risc ce derivă din permanenta transformare geopolitică a acestei societăți.

Această carte-manual, „*Intelligence-ul Românesc – trecut, prezent și viitor*”, oferă un cadru analitic de excepție pentru înțelegerea „comunității informative” românești și pentru aprecierea valorii sale, de la origini și până astăzi. Autorii: primul, neobositul cercetător dr. Tănase Tiberiu, istoric și universitar, pasionat al serviciilor de *intelligence* – coordonator; al doilea, Ovidiu Boureanu, masterand la Relații Internaționale și Studii de Intelligence, Master de Cercetare al Academiei Naționale de Informații Mihai Viteazul, absolvent al Masterului de Managementul Informațiilor și cursului postuniversitar Managementul Informațiilor de Securitate la Universitatea Romano-Americană, expert bancar și mediator; și al treilea, Petru Ștețcu, un profesionist investigator, mediator și jurist cu vechime, precum și un important ofițer al muncii de *intelligence*, reușesc să descrie, admirabil și cu măiestria

unor condeieri consacrați, componentele activității de informații, înșirate pe o perioadă de peste un secol și jumătate. Ei au tratat și ordonat, în acest manual, date, studii și învățăminte, cu caracter general, precum și analize de specialitate a „puterii activității de *intelligence*”, totul scris cu talent, profesionalism și echilibru, referitor la valoarea națională și natura activității informative, sub trei regimuri politice.

În această lucrare, autorii au combinat experiența personală cu parcurgerea unei bogate bibliografii de specialitate, la care a fost adăugat un evantai de reflecții erudite, lucrarea fiind scrisă într-o manieră convingătoare și destul de clară, putând fi parcursă atât de profesioniști sau de învățacei ai activității de informații, cât și de orice persoană interesată de tainele muncii de informații și contrainformații. Cu cât ne adâncim în lectura manualului, cu atât vom constata că autorii disecă, cu artă, tainele organizațiilor și a muncii de informații, subliniind, cu aplomb, principiile care definesc activitatea de culegere de informații în scopul asigurării unor produse informative de calitate, necesare luării de decizii importante, la toate nivelurile, de a contura și estima, pentru decidenți, forma amenințărilor, cu adresă directă la securitatea națională.

Manualul acoperă o vastă problematică a *intelligence*-ului românesc, derulată în cele mai dificile perioade ale istoriei noastre naționale, pornind de la teorie la practică, iar în această întinsă dezbatere, fără a mă repeta, pot afirma că, autorii, prin cele așternute în manual, vor atrage curiozitatea atât a celor din afara domeniului, cât și pe cea a profesionistului, pentru că ei au reușit să realizeze o carte bună, atractivă, documentată, echilibrată, completă, reflexivă, un adevărat util instrument de lucru pentru dascălii aflați la catedra muncii de *intelligence*, o carte manual care va deveni, rapid, un text de referință, atât de necesar structurilor informative românești moderne.

Autorii au reușit să așeze serviciile de informații pe un loc meritat și foarte important al societății noastre, să le sublinieze rolul în societate și să demonstreze că acestea trebuie să aibă un domeniu larg de acțiune, asemeni unui telescop ultraperformant, prin care să se poată identifica, nealterat, totalitatea factorilor de risc și a amenințărilor la adresa securității naționale. Prin acest valoros manual, autorii ne-au demonstrat convingător că activitatea de informații trebuie să fie una rațională, științifică, pragmatică și eficientă. (din prefața semnată de **gl. bg. (r) prof. univ. dr. Stan Petrescu**)

RISTEA PRIBOI: LUMINI ȘI UMBRE DIN VIAȚA UNUI SPION, convorbiri realizate de Cristi Berceanu și Ion Deaconescu, Editura Europa, Craiova, 2020

O rară – și tocmai de aceea meritorie – lucrare memorialistică, volumul cuprinde evocări și dezvăluiri privind principalele momente ale vieții profesionale făcute de un specialist în domeniul informațiilor externe cu o experiență de aproape treizeci de ani (1968-1997), o perioadă tumultuoasă din istoria politico-economică românească și nu numai.

Volumul evită monotonia prezentării cronologice a activității profesionale a lui Ristea Priboi, în favoarea structurării pe „episoade”, care se citesc așa cum se urmărește un bun serial de spionaj. Între acestea, se detașează evocarea experienței misiunii efectuate în Marea Britanie, îndeosebi vizita de stat în Marea Britanie din 1978, precum și capitolele „Margaret Thatcher sau Doamna de fier și alte întâmplări londoneze”, „Despre Gorbaciov și Doamna de Fier”, sau „Vizita delegației nord-coreene la Uniunea Interparlamentară din Londra”, în care activitățile propriu-zise sunt nu doar menționate, ci și puse în complicatul context politic european și mondial în care s-au desfășurat. De asemenea, sunt evocate și prezentate în context istoric misiunile îndeplinite în Rhodesia (actualul Zimbabwe) și în fosta Iugoslavie, zone pe care autorul le-a cunoscut în plin război civil.

Aspectele politico-diplomatice sunt completate de evocările activităților operative, între care un loc aparte revine cazului „Eugen Marin” (pe atunci funcționar important în ministerul de externe al țării sale), ilustrativ, în opinia autorului pentru forța și profesionalismul serviciului de atunci de informații externe, puse în slujba intereselor țării și ale poporului român. Relevant, chiar dacă trist de recunoscut, este faptul că „Eugen Marin”, sursă de „calibru greu” a spionajului românesc, a avut o soartă similară agenților din celebra „rețea Caraman”, căzuți nu din cauza greșelilor profesionale, ci ca urmare a unor acte de trădare din propria „tabără”.

Tot cinematografice sunt și transferurile între secvențele petrecute în anii '70-'80 și cele din vremurile mai apropiate, autorul reușind să surprindă

elemente de continuitate într-o realitate – cea a anilor '90 și ulterior – a cărei principală caracteristică a fost rapiditatea schimbărilor.

Deși „trimise” la sfârșitul volumului, amintirile din prima parte a vieții autorului sunt la fel de interesante pentru cititor, care are posibilitatea să cunoască „în direct” lumea și atmosfera specifică a Olteniei care l-a format ca personalitate, o lume prea repede dată uitării de contemporani, asemenea tuturor celorlalte nuclee de cultură și civilizație românească ale celei de-a doua jumătăți a secolului XX.

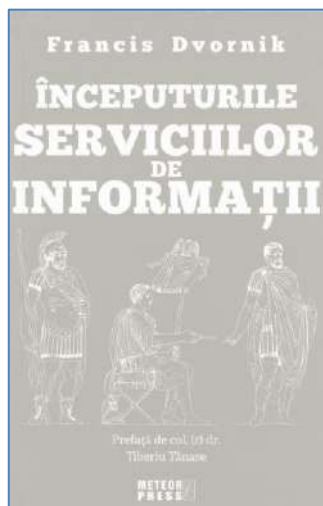
Recomandăm volumul spre lectură nu doar cititorilor tineri interesați de istoria recentă, ci și cu titlu de exemplu numeroșilor noștri colegi, veterani ai serviciilor românești de informații care, asemenea autorului, au acumulat în anii de activitate profesională pagini de istorie pe care doar ei le cunosc și care așteaptă să fie încredințate urmașilor. (Maria Ilie)

FRANCIS DVORNIK: ÎNCEPUTURILE SERVICIILOR DE INFORMAȚII – ORIENTUL APROPIAT ANTIC, PERSIA, GRECIA, ROMA, BIZANȚ, IMPERIILE MUSULMANE ARABE, IMPERIUL MONGOL, CHINA, CNEZATUL MOSCOVEI, Meteor Press, 2021

O lucrare fundamentală pentru cercetarea domeniului *intelligence*, volumul constituie rezultatul unui concept aparținând generalului William J. Donovan, fost director al Biroului de Servicii Strategice (O.S.S.) al S.U.A. în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, considerat de unii istorici adevăratul

întemeietor al CIA. El dorea ca, prin această lucrare, să prezinte imensa importanță pe care o au serviciile de informații pentru apărarea unei națiuni. Odată încolțită ideea, generalul Donovan a început s-o pună în practică, identificând oameni de știință care să fie dispuși să realizeze acest proiect. Printre cei contactați s-a aflat și Francis Dvornik, profesor de filozofie la Universitatea Harvard, care, printre alte studii, s-a preocupat și de filosofia politică în vechile state din Orientul Mijlociu, Roma Antică și Imperiul Bizantin.

Proiectul oficial a fost abandonat ca urmare a decesului generalului Donovan, în 1959, însă F.

Dvornik, ale cărui cercetări au dus la convingerea sa că multe regimuri și imperii au putut să supraviețuiască numai datorită unei bune organizări a serviciilor de informații, a publicat materialele care se refereau la modul cum se culegeau și transmiteau informațiile în 1974, abordând un subiect care, în concepția sa, ar ajuta la o înțelegere mai bună a numeroase evenimente istorice.

Cartea prezintă în primul capitol serviciile de informații în Orientul Apropiat antic, cuprinzând Egiptul, Mesopotamia, Persia, precum și statele grecești. Procesul de expansiune politică în vederea realizării unui „imperiu universal” a scos la iveală necesitatea unei foarte rapide informări asupra situației din țările vecine, asupra reacției națiunilor supuse și asupra stării de spirit a populației împovărată de biruri și de hărțuierile războaielor. Încă de pe atunci s-a constatat că de informațiile obținute depindea, în mare măsură, securitatea imperiilor și a regimurilor politice, iar statele antice din zona Nilului și Orientului Apropiat au lăsat moștenire generațiilor care au urmat primele forme ale serviciilor de informații de stat.

În ce privește epoca romană, autorul relevă lipsa de interes a Republicii Romane față de înființarea unui serviciu de informații. Subestimarea importanței unui serviciu de informații a fost compensată de superioritatea diplomatică și militară a Romei, numai în măsura în care au avut de-a face cu triburile dezbinat din Italia. Dar atunci când s-au confruntat cu un inamic care cunoștea avantajele unei bune informări, romanii s-au aflat în situații defavorabile. De acest lucru și-au dat seama în timpul marilor bătălii împotriva Cartaginei, așa-numitele războaie punice.

Împăratul Octavian Augustus, care a avut posibilitatea să studieze personal caracteristicile serviciului de informații și ale poștei regale egiptene, a înțeles necesitatea existenței unei instituții care să asigure securitatea și stabilitatea imperiului. El a înființat rețele de mesageri pe drumurile militare romane, care preluau mesajele unul de la altul, și a dotat stațiile de poștă cu animale pentru transportarea cât mai rapidă la Roma a curierului din provincie. Aceasta a constituit începutul poștei de stat, cunoscuta *cursus publicus* romană, care a dăinuit până la sfârșitul Imperiului Roman, reprezentând precursorul metodelor moderne și rapide de transmitere a informațiilor folosite astăzi în Europa și America. Împăratul Traian (53-117 d.Hr.) a întărit structura întregii instituții prin înființarea funcției de „prefect de poștă”, subordonat direct împăratului sau reprezentatului său.

Continuatorul Imperiului Roman, Imperiul Bizantin, a avut nevoie de vechea organizare romană pentru a asigura viața pașnică a cetățenilor săi și pentru a se apăra împotriva intrigilor și invaziilor dușmane din exterior, iar împărații creștini din Bizanț au găsit de cuviință să mențină și să dezvolte un serviciu de informații eficient. O astfel de instituție a fost creată, probabil, de către Dioclețian însuși sau de Constantin.

Persoanele cărora li s-au încredințat aceste servicii au fost numite *agentes in rebus* – agenți pentru probleme specifice. Sarcinile agenților erau multiple, principala funcție fiind distribuirea decretelor și ordinelor imperiale magistraților din provincii. Interesul special al agenților îl constituiau provinciile din apropierea frontierelor imperiului; de asemenea, supravegheau modul de administrare a averii personale a împăraților.

După apariția arabilor și întemeierea la începutul secolului al VI-lea a unui nou imperiu ce își avea originile în deșerturile Arabiei, primii conducători arabi au apelat la mașina administrativă bizantină sau persană, ale cărei structuri nu numai că le-au păstrat, dar le-au și dezvoltat în propriul folos. În timpul califatului abbasid poșta de stat a cunoscut o mare dezvoltare, constituind o trăsătură de bază a guvernării. Istoricii arabi îl numesc pe califul Harun al-Rashid (766-809) ca fiind cel care a reorganizat pe noi baze serviciul poștal (*barid*). Pe lângă datoria de a se îngriji de corespondență și de supravegherea funcționării stațiilor de poștă, șeful poștei și funcționarii săi aveau și alte sarcini. Întreaga instituție poștală era subordonată unui sistem de spionaj, șeful poștei fiind în același timp și șeful serviciului de informații arab.

O atenție sporită este acordată de autor serviciilor de informații din Imperiul Mongol, fiind prezentate serviciile de informații mongole în timpul lui Genghis-Han și al succesorilor săi. Cei mai buni informatori ai mongolilor au fost comercianții musulmani, care controlau toate schimburile dintre China și Asia Centrală. Deoarece erau buni observatori, cunoșteau toate rutele și erau la curent cu situația economică și politică a fiecărui district în care făceau negoț. Sub masca comerțului, au avut numeroase contacte în toate ținuturile din Persia până în China prin care treceau cu caravanele lor.

Ultimul capitol este dedicat serviciilor de informații din Statul Moscovit (Rus), care acoperă o perioadă de circa 300 de ani, de la cucerirea Rusiei de către mongoli (sec. XIII) până la vremea țarului Ivan al IV-lea (sec. XVI). Ivan al III-lea a înțeles importanța unui bun serviciu de informații pentru o

conducere centralizată, fiind primul conducător rus care a dovedit o astfel de înțelepciune și abilitate în conducerea statului.

Apariția structurilor informative secrete și a activității lor specifice – spionajul și contraspionajul – a fost legată de identificarea unor valori și interese specifice fiecărui stat și în primul rând de starea de securitate, exprimată prin apărarea teritoriilor și prevenirea revoltelor împotriva puterii, respectiv prezervarea puterii. Căpeteniile politico-militare ale Antichității (împărații chinezi și romani, regii indieni, persani, geto-daci, pontici sau cartaginezi, faraonii egipteni, conducătorii polis-urilor grecești) au creat o adevărată lume a „oamenilor de informații”. Această lume s-a individualizat ca o lume ocultă, complexă și adesea imprevizibilă, enigmatică, fascinantă și contradictorie. Cei mai mulți au rămas anonimi, dar au consfințit nemurirea marilor căpetenii politico-militare ale Antichității. *Col. (r) dr. Tiberiu Tănase*

SEVAG HAGOP HAIRABETIAN: CU MĂNUȘI DE CATIFEA – O VIAȚĂ ÎN CONTRASPIONAJ, Editura Universul Academic, Bârlad 2021

Recenta antologie de evocări memorialistice semnată de colegul nostru se dovedește a fi, dincolo de o plăcută lectură de vacanță, o privire din interior asupra fascinantei lumi a informațiilor, dar și asupra modului în care, într-o epocă ce pare acum mult îndepărtată, pe un front invizibil, se petreceau „jocuri” care aveau să se transforme în istorie.

Pe lângă povestirile deja apărute în revista „*Vitralii – Lumini și umbre*”, în care sunt evocate – ca episoade cinematografice – diferite momente din viața și bogata experiență profesională a autorului, recomandăm cititorilor, cu deosebire, „*scurta retrospectivă*” ce cuprinde principalele etape ale evoluției contraspionajului românesc în a doua jumătate a secolului trecut, așa cum au fost ele receptate „din interior”, dar și eseul final „*Contraspionajul versus globalizarea spionajului*”, în care este surprinsă o tendință de strictă actualitate: „când spionajul se globalizează, contraspionajul rămâne o activitate solitară, acționând exclusiv în beneficiul unei țări sau al unei comunități restrânse...”

AURA ALEXANDRA PER: RELAȚIILE INTERNAȚIONALE, Editura Concordia, Arad, 2021

Lucrarea este un volum-manual, alcătuit din nouăsprezece capitole, în care sunt descrise pe larg conceptul și obiectul relațiilor internaționale, respectiv relațiile dintre organizații, corporații și personalități politice sau din mediul afacerilor, la nivel internațional. Sunt abordate: conceptul de relații internaționale; istoria relațiilor internaționale; teoria și rolul teoriei în studiul relațiilor internaționale, teoriile fondatoare ale idealismului, realismului și instituționalismului, începând cu contextul istoric al apariției acestor teorii și explicându-le celor care și-au propus să studieze relațiile internaționale.

Autoarea abordează, totodată, influența pe care o poate avea asupra relațiilor internaționale societatea civilă, problemele legate de securitate și metodele negocierii ca modalități de rezolvare a conflictelor. Sunt, de asemenea, explicate tipologiile de conflicte care pot apărea la un moment dat, precum și gestionarea acestora prin mediere. Este subliniat rolul diplomației în diferitele crize, exemplificând cu ajutorul acordat Italiei de către China la începutul actualei pandemii și încercarea acesteia din urmă de a prelua, și cu această ocazie, supremația mondială. Observăm, de asemenea, că procesul de menținere a păcii este strâns legat de felul cum statele reușesc să gestioneze situațiile de criză; deseori se apelează la state neutre în vederea medierii, diplomația fiind metoda și tehnica cea mai utilizată în relațiile internaționale.

O altă parte a lucrării abordează conflictul în relațiile internaționale, conflictele contemporane, gestionarea conflictelor, medierea și negocierea conflictelor internaționale, cu accent pe negociere și tipurile de negocieri.

În următoarele capitole aflăm despre acțiunile militare în cazul conflictelor atipice, despre asimetria și caracterul hibrid al acțiunilor militare și războaielor contemporane. Autoarea menționează importanța și utilitatea prognozelor în luarea deciziilor, ca să încheie cu detalii importante privind relațiile internaționale în contextul actualei pandemii și impactul pe care îl are asupra geopoliticii mondiale. Secțiunea a 5-a se referă la Impactul Covid 19 asupra economiei României. *Col. (r) dr. Tiberiu Tănase*

„Paginile Literare” cuprind contribuții ale membrilor ACMRR și ale veteranilor din serviciile de informații care au preocupări și prezențe publicistice în acest domeniu.

IOAN FLORIAN

PLOUĂ

*Dacă ploaia s-ar opri
și din cer n-o să mai curgă lacrimi...*

Plouă mărunț, plouă zi și noapte
Zgribulite păsări se ascund în tufe
Plouă tristeți peste noi, peste șoapte
Soarele-i ascuns, dar nu știm unde.

Plouă peste gânduri și le atrofiază
Plouă peste inimi sădind îndoială
Speranța se luptă să rămână trează
Aleargă prin ploaie, dezbrăcată, goală

În lumea noastră atât de schimbată
Și anotimpurile au intrat în derivă
Primăvara parcă a fost arestată.
Noi ne rugăm în genunchi, să revină.

MAREA TĂCERE

Lebăda albă alunecă pe lacul albastru
Își duce puii pe o apă calmă
Deasupra plutește, acum, blândul astru
Ce-o mână să-nnopteze în înalta iarbă

Și-a încheiat drumul pe apă, mândra regină
Sporind, iar, liniștea, liniștea lumii
Ea nu poate să creadă că există vină
Dar și-ascunde puii de razele lunii

Și-ascunde și gândul în marea tăcere
Ascultă doar valul care lovește în mal
Pentru ea, oare, există durere,
Sau numai iubirea de tainicul val?

P
A
G
I
N
I

L
I
T
E
R
A
R
E

CONSTANTIN VĂRĂȘCANU

ABORIGINE

Suntem neam de moldoveni,
Mușatini, Basarabeni,
Ce din începutul lumii
Îndrăgim mirosul humii,
Pavăză pentru Moldova
Și cu arcul
Și cu slova;
Veșnicim o limbă sfântă,
Ce ne leagă și cântă ...
De la Basarab Întâi
Avem Crucea căpătâi,
Iar de la Ștefan cel Mare,
Suntem pietre pe hotare;
În cetăți bătute-n stele,
Se strivesc oștiri rebele;
Soarele, trecut prin vie,
E izvor de apă vie;
Luna lunecă pe ape,
Mai aproape, mai aproape,
Și cu aurul din spice,
Împletim pleasnă de bice;
Stăm de veacuri pe coline,
Vreme trece, vreme vine....

GHEORGHE TRIFU

ÎNCEPUT DE TOAMNĂ

Molatici bouri coboară pe coline
Spre arămiu zarea s-a înveșmântat
Culorile se pierd și-s risipite
Superb tablou neterminat

Curge încet această desfrunzire
Ecoul ei târziu e înțeles
Și e atât de caldă și subțire
Precum metafora în vers.

CORIN BIANU

BOLNAVĂ, LUMEA MEA DE AZI

E lumea mea de-acuma prea debusolată,
De nu mai știm ce-i natural și ce nu e
Când plâng cu lacrimi mute, munți, păduri, orice,
De chiar și apa norilor e poluată!

Se scurge ploaia-n sol cu însușiri nocive,
Din transparentă-ajunse astăzi colorată,
Nici neaua nu mai cade alb-imaculată,
Activul planetar de-o vreme doar pasiv e.

Pe când de sus ne pică noxe cu duiumul,
Mă uit la cer, scrutând întrebător înaltul,

De ce-s bolnave planta, animalul, omul
Și parcă solul vechi l-am preschimbat cu altul?

N-avem vreo rezolvare, de-am crăpa atomul...
Să ne dorim salvarea doar de la Prea 'Naltul?!

CODRUL FRATE CU ROMÂNUL

Pădurea la români, din veșnicie viețuind,
Ne-a fost și adăpost și rudă de la început;
Croit pe-a ei măsură-s în ființa-i conținut,
Simțind în mine fibrele-i eterne cum se-ntind.

Ea crește singură, e moștenire din trecut,
O îngrijești sau nu, mlădițele i se extind,
Copacii ei magnifici, țara-n brațe o cuprind,
Îi dau și hrană și căldură și-i sunt trainic scut...

Pădurea-i blândă și suportă orice tratament,
E tot ce de la bravii străbunici ne-a mai rămas –
Oricât te-ai comporta cu arborii de neglijent,
De-i tai pe toți, lăsând pământul pe de-a-ntregul ras,
Uscate rădăcini rămân un tragic testament
Și-ajungem implicit în starea gravă de pripas....

GHEORGHE MICLE DE COPALNIC

SINGURĂTATE

(Lungi ți-au fost zilele și nopțile, mamă,
așteptându-ți feciorii...)

Singure sunt iubirea, suferința
Cum singură e uneori credința,
Cum singuri sunt, în vechi biserici, sfinții,
Și singuri sunt, atât de des, părinții.

COPII

Noi ne-am născut să vină ei pe lume
Prin ei petrecem către veșnicie,
În ei ne revedem cu bucurie
Și dăm chiar viitorului un nume.

De când se nasc, până murim, sunt prunci
Și tot îi învățăm cum să se poarte,
Deși ei duc trecutul nostru-n spate,
Iisusii noștri purtători de cruci.

RUGĂCIUNE

Iubite Doamne, Împărat ceresc
De vei dori să vin să Te slujesc,
Fă-mi loc în schema ta de personal
Ca paznic al Divinului pocal.

Îl voi păstra cu grijă și cu cinste,
Dar rogu-Te să nu mă cerți Mărite
Când Ți-l voi da cam pe un sfert secăt
Fiindcă, desigur, doar l-am... degustat.

IACOB ONIGA

PĂDUREA ROMÂNĂ

Îi cer iertare pădurii,
Eu n-am omorât niciun copac
Și m-am împotrivit, din răputeri, urii,
Care mi-a spus să tac.

Eu n-am ucis nicio frunză
Nici chiar căzută la pământ,
Este pentru mine o veșnică muză
Ce am iubit-o și-n gând.

Eu n-am frânt tinere vlăstare
Din codru sau de altundeva,
Le-am vrut pe toate-n picioare,
Căci toate sunt minune cerească,
Și-un dar de la Domnul Hristos.

La rădăcină, m-am oprit și-am vegheat
Dacă ploaia ajunge la ea,
Și-n sinea mea, năuc, m-am întrebat:
Nu-i oare și rădăcina mea?

Îi cer iertare pădurii
C-am cutezat despre ea să vorbesc,
Când trebuia să mă rog doar naturii,
În genunchi, pe-un pământ românesc.

IOAN GRIGORAȘ

NICIODATĂ...

Era pustiu
iar tu plângeai pe-un nor de ceață
ca-ntr-un poem cu lacrimi argintii,
eu m-am trezit, dar nu eram acasă
și mă mințeam cuminte că revii.

Am așteptat
un bob de rouă caldă
pe amintirea ta cu puf de pădăii
și am ucis o dimineață-ntreagă
mințindu-mă din nou că poate-ai să revii.

Am alergat
pe strada fără nume
la o adresă printre rapsodii
unde cânta o mandolină tristă
pe note false spunând c-ai să revii.

Nu știu de ce
mă mint în fiecare seară
și plâng prin orizonturi cenușii
cu pana înecată în cerneală -
tu niciodată n-ai să mai revii.

ZEIȚA EGIPTEANĂ

Ce vrajă mi-ai făcut și ce fiertură
Mi-ai dat să beau, frumoasa mea codană?
Că n-am în gând decât a ta făptură
Și chipul tău, zeiță egipteană.

Castana pielii tale aburite,
Parșivă îmi cutremură simțirea,
M-aprinde-n grabă și apoi, fierbinte,
Mi-arată ce înseamnă înrobirea.

Ce-nseamnă lanțul, dacă-mi pierd cărarea,
Și spinii, când zâmbesc privind spre roze...
Mă crezi sau nu, doar Sfântă Născătoarea
S-ar îndura, de-o rog, să mă salveze...

Și te visez ca pe o fiară blândă,
Prin mâna mea frecându-și galeș blana...
Oftez adânc și luna tremurândă,
Ghicindu-mi gândul, își clipește geana.

DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA ACMRR-SRI

CRONOLOGIE: MAI - AUGUST 2021*

- *13-17 mai: **Sucursala Cluj*** a organizat o excursie pentru membrii săi, care a cuprins vizitarea a numeroase obiective turistice, între care: Biserica de Piatră din Densuș, Sarmizegetusa, Timișoara, Oravița, Anina, Cascada Bigăr, Băile Herculane, Orșova, Clisura Dunării, Porțile de Fier, Mănăstirea Tismana, Târgu Jiu, Petroșani, Peștera Bolii, Castelul Corvinilor, Mănăstirea Prislop, Grădinile toscane de la Orăștie.
- *14-16 mai: Membri ai **Sucursalelor Constanța și Galați*** au participat la o excursie în Delta Dunării, organizată din inițiativa gl. bg. (r) Ion Preda, vicepreședinte al Comitetului Executiv al ACMRR din SRI și coordonator al activităților sucursalelor din zonă.
- **De ziua Rezervistului Militar**
 - **Președintele ACMRR-SRI, gl. mr. (r) Marin Ioniță, a transmis membrilor tuturor Sucursalelor un mesaj de felicitare** și de mulțumire pentru eforturile depuse și reușitele înregistrate.
 - **Sucursala Cluj** a organizat Ziua Rezervistului Militar, cu participarea conducerii Direcției Regionale de Informații. Cu această ocazie au fost decernate diplome aniversare și de merit în numele ACMRR.
 - Evenimentul a fost sărbătorit la **Bacău, în organizarea Sucursalei ACMRR-SRI**, în cadrul unei reuniuni comune a tuturor organizațiilor de rezerviști militari din garnizoană, care a cuprins alocuțiuni și activități de socializare.
 - Conducerea **Sucursalei Galați** a participat la marcarea evenimentului la Cercul Militar din garnizoană, unde a fost aniversată și împlinirea a 30 de ani de la înființarea Filialei ACMRR din MApN „Eremita Grigorescu”. La eveniment au fost invitate și personalități și cadre militare din R. Moldova.

* Precizăm că toate activitățile s-au desfășurat cu respectarea strictă a reglementărilor privind prevenirea răspândirii virusului Sars-Cov 2

- *07-10 iunie: **Sucursala Dâmbovița*** a organizat pentru membrii săi o excursie în județul Brașov, unde au fost vizitate mai multe obiective turistice din zona munților Piatra Craiului.
- *22-25 iunie: Reuniunea Promoției 1976 a Școlii Militare de Ofițeri Activi – Băneasa* s-a desfășurat la hotelul „Valea Șipotului” din Parcul Național Bucegi, în organizarea gl. bg. (r) Adrian Prundurel, președintele Sucursalei Dâmbovița, și a col. (r) Ștefan Ioniță, și a cuprins mai multe evenimente, inclusiv vizite la Curtea Domnească din Târgoviște și mănăstirea Dealu, precum și a zonei Padina-Peștera din masivul Bucegi.
- *26 iunie: Ziua Drapelului Național* a fost marcată de **Sucursala Galați** printr-un eveniment organizat în stațiunea Amara (Ialomița), cu sprijinul președinților sucursalelor Ialomița și Călărași. În cadrul evenimentului, președintele Sucursalei Galați, col. (r) Viorel Ursu, a susținut o alocuțiune cu caracter evocator consacrată istoriei patriei.
- *6 iulie: La sediul **Sucursalei Cluj*** a avut loc o întâlnire a conducătorilor structurilor asociative ale rezerviștilor militari din municipiu (MApN, MAI, SRI și veterani). La eveniment au participat comandantul Garnizoanei Cluj, Gl. maior Dorin Blaiu, și șeful Direcției Regionale de Informații Gl. bg. Nicolae Bogdan. Cei doi comandanți au apreciat inițiativa și au dat asigurări de susținere a problemelor rezerviștilor pe lângă forurile centrale și locale.
- *11 iulie: **Sucursala Sibiu*** a avut plăcutul prilej să-l sărbătorească pe decanul de vârstă, **lt. colonel în retragere Ilie Muntean**, care a împlinit vârsta de 90 de ani. Cu această ocazie, membri ai Biroului Executiv al Sucursalei l-au vizitat la domiciliul din localitatea Orlat, județul Sibiu, unde i-au înmănat Diploma Aniversară și i-au adresat felicitări camaraderești.
- *15 iulie: **Sucursala Sibiu** a primit vizita unui grup de colegi din **Sucursala Cluj***, pentru care a fost organizată vizitarea unor obiective tradiționale și de istorie românească din județ. Vizita în Sibiu a debutat cu o alocuțiune a prof. dr. Alexiu Tatu, director al Direcției Arhivelor Statului Sibiu, care a prezentat rolul și importanța Sibiului în înfăptuirea Actului Marii Uniri din 1918 și a oferit oaspeților câte un exemplar din „*Culegere de Studii dedicate Centenarului – Sibiul și Marea Unire*”, al cărei autor este. În continuare, au fost vizitate repere cu încărcătură patriotică românească aflate pe traseul Sibiu-Rășinari-Păltiniș. Apoi, oaspeții clujeni

au fost invitați la „Hanul din Tulgheș” al Complexului Național Muzeal „Astra”, unde colegii clujeni, gl. bg. (r) Florian Ioan, col. (r) Maria Someșan și col. (r) Vasile Brustur au prezentat și oferit exemplare din recentele lor lucrări de poezie și proză, pe un fond muzical oferit de plt. adj. șef. (r) Grigore Luca, din Sucursala Sibiu.

- *26-30 iulie:* Un grup de 30 de membri ai **Sucursalei Cluj** a efectuat o excursie în Bucovina. Ziua Imnului a fost marcată în zona Sucevița prin prezentarea imnurilor României de la Cuza și până în prezent, cântece patriotice și o seară de socializare.
- *25-27 august:* Reuniunea din acest an a **Promoției 1968 a Școlii Militare de Ofițeri Activi** – Băneasa a avut loc în stațiunea Timișul de Sus, în organizarea col. (r) Ristea Priboi. A participat un număr important de absolvenți. De menționat că, începând din anul 2008, asemenea întâlniri au avut loc anual, cu excepția anului 2020.
- *29 august – 2 septembrie:* Membri ai **Sucursalelor Constanța și Călărași** au efectuat la o excursie în Republica Moldova care a inclus, pe lângă vizitarea unor obiective culturale și turistice, participarea la evenimentele ce au marcat pe plan local sărbătoarea „Limba noastră cea română”. Organizator a fost și de această dată gl. bg. (r) Ion Preda, vicepreședinte coordonator al sucursalelor din zona sud-est.

*

- Președintele **Sucursalei Cluj**, colonel (r) **Liviu Baniș**, a editat un **interesant album cuprinzând imagini foto de la activitățile Sucursalei din perioada 2011-2021**. Sunt documentate numeroasele evenimente organizate în această perioadă, inclusiv manifestările comemorative de la locul de odihnă veșnică a eroului-martir, colonel (r) Dumitru Coman, ucis în decembrie 1989 de extremiști maghiari.

PREZENȚI ÎN VIAȚA ȘI CULTURA CETĂȚII

- La 22 iulie, **Sucursala Argeș condusă de col. (r) Dumitru Șovar a organizat**, la Mausoleul Mateiaș, **manifestarea culturală intitulată „Valorile naționale, temelii ale ființei românești”**. Au participat circa 150 de persoane, colegi din Sucursalele București, Brașov și Vâlcea, din organizațiile partenere din MAPN, ANVR, Asociația Cultul Eroilor Regina

Maria, Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, Asociația Societatea Civilă, istorici, scriitori, jurnaliști, public avizat. Din partea administrației locale au luat parte subprefectul Mihai Lucian Ionescu și viceprimarul municipiului Câmpulung, Nicolae Zaharia. Din partea conducerii ACMRR-SRI au fost prezenți vicepreședinții Gl. bg. (r) Ion Stoica și Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu.

Principalele subiecte abordate au avut ca obiect semnificația specială a scrisorii lui Neacșu din Câmpulung, la 500 de ani de la redactare, precum și contribuția luptătorilor din zonă la apărarea culoarului strategic Rucăr – Bran în primul război mondial. În cadrul manifestării au exprimat puncte de vedere oficialii menționați, directorul Muzeului județean Argeș, conf.univ.dr. Cornel Popescu, col. (r) prof. dr. George Ene, prof. scriitor Lucian Costache, colonel Alexandru Țăntarcu, colonel Constantin Băjenaru. În final, g-ral Ion Stoica a relevat rolul activ al cadrelor militare din serviciile speciale în apărarea și promovarea valorilor și intereselor românești. Din partea instituțiilor și filialelor prezente au fost depuse coroane de flori în memoria eroilor căzuți pentru apărarea și întregirea neamului.

Festivitatea s-a încheiat cu un moment poetic și muzical în ecoul unor cântece patriotice care i-au insuflă pe ostașii noștri în primul război mondial. Participanții au vizitat apoi Casa memorială George Topârceanu, Mănăstirea Nămăești, Muzeul Etnologic al așezământului, precum și Păstrăvăria Nămăești.

Evenimentul a fost mediatizat de posturile TV, Muscel TV, CLAR TV din Câmpulung, precum și de „Ziarul de Muscel”.

- **Col. (r) Alexandru Ene**, din **Sucursala Brăila**, membru fondator al cenaclului literar artistic al Asociației, **a fost distins cu o Diplomă de Excelență**, acordată de Liga Scriitorilor Români – Filiala Iași-Nord-Est, pentru *„promovarea culturii și spiritualității românești la nivel național și internațional!”*
- **Colonel (r) Maria Someșan**, din **Sucursala Cluj**, a publicat în antologia *„Ecoul singurătății”*, apărută la Cluj-Napoca, un interesant eseu despre viață, familie și singurătate.
- **Președintele Sucursalei Satu Mare, col. (r) Voicu Șichet**, în calitate de președinte al Asociației civice „Tempora” **a organizat**, la 17 august, la Catedrala Ortodoxă Română „Adormirea Maicii Domnului” din Satu Mare,

o conferință intitulată „Eroi și martiri” susținută de părintele conferențiar universitar dr. Constantin-Valer Necula, prodecanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Sibiu.

EROI PRINTRE NOI: MIHAI BADEA

În speranța că aceasta va deveni o rubrică permanentă a revistei – pentru că, suntem convinși, „subiecte” există – vi-l prezentăm în acest număr pe col. (r) Mihai Badea, coleg din Sucursala București.

Cunoscut, poate, de cei mai în vârstă ca fost jucător de polo, Mihai Badea a ieșit „în lumina reflectoarelor” în zilele de 12-13 august a.c., când a înotat fără oprire, timp de 32 de ore, pe o distanță-record de 115 kilometri, de la intrarea Dunării în România și până la Porțile de Fier. Într-un interviu acordat publicației gsp.ro¹, el și-a povestit aventura de pe Dunăre, din care n-au lipsit clipele în care totul părea că se năruie, pericolele la tot pasul, totul într-o atmosferă de basm, cu ploi de meteoriți și semne mitologice.

Mihai Badea se prezintă ca „un fost militar, care face sport de când se știe”. La aproape 50 de ani, încă mai practică polo pe apă, participând la competiții de veterani, dar în ultimii ani, sprijinit și de oameni pe care-i numește „prieteni adevărați”, s-a dedicat înotului de anduranță în ape deschise, reușind în acest domeniu câteva performanțe deosebite sau, în termenii săi, „provocări fascinante”.

A început cu traversarea Lacului Belș, de 14 kilometri. Au urmat lacurile Vidraru (22 de kilometri dus-întors), Izvorul Muntelui - Bicăz (25 de kilometri) și impresionantul Razelm (35 de kilometri), ultimul o premieră în această disciplină mai mult sau mai puțin oficială. La 22 noiembrie 2020, după o pregătire minuțioasă, împreună cu coechipierul său, Bogdan Zurbagiu, Mihai Badea a înotat în Bazinul „Olimpia” din București timp de 24 de ore.

¹ <https://www.gsp.ro/gsp-special/diverse/povestile-uimitoare-ale-lui-mihai-badea-romanul-care-a-inotat-30-de-ore-fara-oprire-pe-dunare-639879.html>

Deși greu de crezut, pe Mihai Badea nu recordurile îl împing să participe la astfel de competiții. Prin performanțele sale el vizează, în realitate, scopuri caritabile, fondurile obținute fiind direcționate în totalitate spre astfel de proiecte.

Banii obținuți în urma performanței de la bazinul Olimpia au mers spre ajutorarea a două fetițe, surori, din păcate născute într-o zodie mai puțin norocoasă. A reușit astfel să schimbe în bine lucrurile, așteptările fiind depășite cu mult. Pentru scopuri caritabile similare, Mihai Badea a participat și la dificilele probe ale triatlonului X-Man Romania, în anii 2019 și 2021, propunându-și să participe în proba individuală de la Oradea și în 2022, anul în care va împlini o jumătate de secol de existență.

Recenta performanță „Dunărea-115” a lui Mihai Badea a adunat fonduri de circa 10000 lei, care vor fi destinați sprijinirii Școlii Primare „Concordia” din Ploiești, care oferă programe de învățământ de calitate copiilor proveniți din medii vulnerabile.

În plus, dar nu în ultimul rând, Mihai Badea dorește ca performanța sa să fie și un „semnal de alarmă. Trebuie să avem apele curate, să facem sport și să arătăm ce țară frumoasă avem”.

Felicitări și la cât mai multe performanțe!

IN MEMORIAM

CONF. UNIV. DR. MIHAI RACOVÎȚAN

La 21 iulie 2021 s-a stins din viață conf. univ. dr. MIHAI RACOVÎȚAN, cunoscut istoric și publicist transilvănean, apreciat colaborator al revistei „*Vitralii – Lumini și Umbre*”.

Născut la 26 octombrie 1943, a absolvit în anul 1961 Liceul Teoretic „Alexandru Sahia” din Târnăveni, clasa umanistică, apoi Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în anul 1969 devenind licențiat în istorie, iar în anul 1996 primește din partea aceleiași instituții titlul de doctor în istorie, cu calificativul *Magna cum Laude*.

Între anii 1991-2008 își desfășoară activitatea didactică și de cercetare la Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, în cadrul Muzeului Brukenthal și al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.

A lăsat în urma sa o importantă moștenire culturală fiind autor și coautor a zeci de volume de istorie și dăinuire românească, peste 40 de articole și studii

de specialitate și a participat, prezentând comunicări, la alte cca 30 de sesiuni și simpozioane în domeniul istoriei.

A fost vicepreședinte al Societății culturale „Avram Iancu”, membru în Societatea Istoricilor din Transilvania și Banat și unul dintre cei mai apropiați și prețuiți colaboratori ai ziarului „Tribuna”, în paginile căreia publica frecvent teme legate de istoria Transilvaniei.

În ultimii ani a fost prezent cu articole interesante și apreciate de cititori, aproape în fiecare număr al revistei „*Vitralii – Lumini și Umbre*”.

La înmormântarea neobositului intelectual, în semn de profund respect față de activitatea sa științifică, spiritul curajos și patriotic în abordarea unor teme sensibile ale istoriei noastre, în numele Colegiului de redacție al revistei „*Vitralii*”, General de brigadă (r) Ignat Nechifor, însoțit de conducerea Sucursalei Sibiu a ACMRR din SRI, a prezentat aprecieri și condoleanțe membrilor familiei defunctului și depus o coroană de flori cu panglică tricoloră și inscripția „Pios omagiu marelui patriot” din partea redacției revistei „*Vitralii – Lumini și umbre*”.

Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească!

„VITRALII – LUMINI ȘI UMBRE” – PREZENȚĂ ȘI ECOURI

Prezentăm în cele ce urmează unele dintre ecourile recepționate la redacție care relevă interesul cu care revista „*Vitralii – Lumini și umbre*” este primită în mediile instituționale preocupate de problematica securității naționale, în presa de specialitate și în rândul marelui public.

- Cotidianul „**Evenimentul Zilei**” a continuat să prezinte articole preluate din revistă – la rubrica „**Istoria Secretă**” coordonată de jurnalistul **Alecu Racoviceanu** – în ultima perioadă fiind publicate materiale semnate de gl. bg (r) Vasile Coifescu, gl. bg. (r) Damaschin Cozma, col. (r) Hagop Hairabetian, col. (r) Gheorghe Diaconu, Alin Covaciu.
- Sub titlul „*Lumini și umbre – memorie și actualitate*”, jurnalistul **Gheorghe Pârja** publică în cotidianul „**Graiul Maramureșului**” din 28 mai o amplă recenzie a numărului 45 al revistei, subliniind că „*redacția este preocupată să promoveze cu consecvență spiritul de demnitate și mândrie națională*”, într-un demers „*atât de necesar în vremurile în care se caută diluarea, dacă nu anularea, acestui sentiment care, prin jertfe, ne-a ținut treji în istorie*”.

Ilustrăm acest număr cu câteva din picturile **colegei noastre Stela Bungău** (Sucursala Bihor), împreună cu fragmente din cronicile publicate pe marginea recentei sale expoziții din București.

„Artista plastică Stela Bungău, din orașul Oradea – Poem artistic cromatic, transpus cu măiestrie, recuperat printr-o profundă cunoaștere, prin capacitatea artistei de a traversa și a atinge esențe ce dau gestului plastic greutatea semnului artistic cromatic, compozițional și desen.

Arta Stelei Bungău nu se va poticni niciodată și nu va prinde „rugina uitării”. Dragostea pentru flori sporește în permanență în arta artistei, din prea multă iubire și respect pentru tot ce există frumos, uman, demn și cinstit”. (Cojocaru Vergil-Cover)

*

„Față de alți pictori ai florilor, Stela Bungău se distinge, însă, nu atât prin diversitatea motivelor florale, cât prin maniera în care le pictează, și anume prin faptul că le supradimensionează, o singură floare sau un mic buchet ocupând spațiul unui întreg tablou, cele mai multe tablouri fiind de dimensiuni medii, iar unele chiar mari. Augmentând mărimile naturale, ale căror forme le desenează cu precizie, autoarea are talentul de a reda și detaliile, cum ar fi o buburuză pe ramura unui măr sau, de data aceasta prin degradeuri de culoare, staminele unei flori, sau nervurile unei frunze. Stilistic, tablourile florale ale Stelei Bungău lasă impresia de decorativeism prin îmbinarea unor contururi deosebit de armonioase cu o cromatică puternică și diversă, în care se întrec galbenul intens sau estompat, roșul pal sau aprins, movul deschis sau închis, verdele crud, fraged sau foarte pregnant. (Ioan N. Roșca)

oooOOOooo